

Kirsi Sutinen

Paikallisia kehittämiskulttuureja etsimässä

Käsitteellinen tutkimus alueellisen
kehittämisen kulttuurisista rakenteista

Aluetieteen pro gradu -tutkielma

Tampereen Yliopisto

Kauppa- ja hallintotieteiden tiedekunta

Yhdyskuntatieteiden laitos

Toukokuu 2007

Tampereen yliopisto

Yhdyskuntatieteiden laitos

SUTINEN KIRSI: Paikallisia kehittämiskulttuureja etsimässä. Käsitteellinen tutkimus alueellisen kehittämisen kulttuurisista rakenteista

Aluetieteen pro gradu -tutkielma, 77 sivua

Toukokuu 2007

Alueellisen kehittämisen prosessit ja käytännöt ovat viime vuosina saaneet paljon huomiota osakseen. On huomattu, ettei alueiden kehittymistä voi selittää ainoastaan ulkoisilla tekijöillä. Tässä tutkimuksessa pureudutaan alueellisen kehittämisen kulttuuriin piirteisiin. Lähtökohtana on se, että aluekehittäminen, kuten mikä tahansa taloudellinen toiminta, on juurtunut paitsi paikalliseen ympäristöönsä ja resursseihinsa, myös paikallisiin tulkintakehyksiin, ajattelutapoihin ja käytäntöihin. Samat yhteiskunnalliset muospaineet ja toimintaympäristön muutokset otetaan vastaan eri alueilla eri tavoin, koska alueille on kehittynyt paikallisesti sopeutettu malli toimia kehittämisessä, oma kehittämiskulttuuri. Tutkimus lähestyy alueellisen kehittämisen kulttuurisia piirteitä eksploratiivisella otteella. Tutkimuksen keskeisenä kysymyksenä on, miten alueellisen kehittämisen voi nähdä kulttuurisidonnaisena ilmiönä, ja miten tällaista ilmiötä voi tutkia. Tutkimuksen aineistona on tieteellinen kirjallisuus.

Vastausta kehittämiskulttuurin olemukseen etsitään kulttuurin ja talouden suhdetta käsittelevästä tieteellisestä keskustelusta, kehitystutkimuksesta sekä organisaatiokulttuurin, alueellisen kulttuurin ja identiteetin, ammattikulttuurien, etnisten, uskonnollisten ja yhteiskuntaluokkakytkösten sekä poliittisen kulttuurin käsitteiden kautta. Alueellinen tietoisuus on koko alueellisen kehittämisen perusta, mutta se on suhteellisen piilevä kulttuuritaso. Poliittinen kulttuuri on sen sijaan hyvin näkyvä, ja sen käsitteistöllä alueellisen kehittämisen käytäntöjä voi selittää pitkälle. Muut kulttuurin tasot täydentävät käsitteistöä ja näkökulmaa, mutteivät tarjoa yksinään pitävää tulkintakehystä kehittämiskulttuurille. Sen sijaan muutoksäilytys on nostettava ehdottomaksi osaksi aluekehittämisen kulttuurista tulkintaa.

Kehittämiskulttuuri jaetaan tutkimuksessa neljään eri toimintakenttään: tunnistukseen, menettelytapoihin, ohjaukseen ja eteenpäinviemiseen. Nämä neljä kenttää kuvaavat kehittämisen valinnan paikkoja erilaisten merkitysten luomisen näkökulmasta. Lisäksi jäsennetään eri teoriapohjien perusteella joukko muuttujia, jotka muodostavat mallin kehittämiskulttuurista. Nämä muuttujat ovat 1) käsitys asioiden tilasta, 2) käsitys toimijuudesta, 3) käsitys toimintatavoista, 4) varmuuden tarve, 5) käsitys tiedosta ja sen tarpeesta, 6) käsitys ajasta, 7) kyky reflektoida ja oppia sekä 8) käsitys muutoksen luonteesta. Näiden muuttujien varaan rakentuvat erilaiset kehittämiskulttuurit. Malli on kuitenkin teoreettinen jäsenitys, jonka käytettävyys paljastuu vasta empiirisessä sovelluksessa.

Kulttuurinen näkökulma paikalliseen juurtumiseen täydentää hyvin alueellisen kehittämisen näkymättömästä dynamiikasta käytävää vilkasta keskustelua. Kulttuuria on tutkittu paljon kehitykseen vaikuttavana tekijänä. Sen sijaan kehittämisen, kehityksen luomisen, kulttuuriset piirteet ovat jääneet melko pimentoon. Haasteena ovat kuitenkin epäselvä käsitteistö niin kulttuurin kuin alueellisen kehittämisenkin ympärillä sekä tutkimusmetodiset kysymykset.

Avainsanat: Aluekehitys, kehittäminen, kulttuurisidonnaisuus

1	Johdanto: Kohti alueellisen kehittämisen kulttuurista tulkintaa	5
1.1	Alueiden kehitys inhimillisenä ilmiönä.....	5
1.2	Tutkimuksen perusta ja tutkimuskysymys	7
1.3	Tutkimusaineisto ja menetelmät.....	10
2	Kehittämiskulttuuri tutkimuskohteena	13
2.1	Kehittämiskulttuuri alueellisen kehittämisen tutkimuksessa.....	13
2.2	Alue ja kehittäminen: tutkimuksen keskeiset käsitteet	16
3	Alueellinen kehittäminen toimintana	21
3.1	Kehitysaluepolitiikasta kilpailukyky politiikkaan.....	21
3.2	Kohti omaehtoista alueellista kehittämistä.....	23
4	Kulttuuri talouden tutkimuskäsitteenä	27
4.1	Kulttuurin käsite.....	27
4.2	Kulttuuri ja talousteoria	31
4.3	Juurtuneisuus kontingenssiriippuvaisuuden käsitteenä	34
5	Kehittämiskulttuurin perusta	37
5.1	Kehittämisen tulkintatasot.....	37
5.2	Muuttuva ja pysyvä kehittämiskulttuuri	38
5.3	Muutoksäilytys kehittämiskulttuurin pääulottuvuutena	40
6	Kehittämisen kulttuuriset perustat	43
6.1	Alueen identiteetti	43
6.2	Poliittinen kulttuuri.....	46
6.3	Organisaatiokulttuuri	50
6.4	Ammattikulttuuri.....	52
6.5	Etnisyys, uskonto ja yhteiskuntaluokat	54
7	Kehittämiskulttuuri tutkimusvälineenä	57
7.1	Kehittämiskulttuurin kentät	57
7.2	Kehittämiskulttuurin tutkimusmenetelmät.....	61
8	Kehittämiskulttuurin anti	67
	Lähteet	70

1 Johdanto: Kohti alueellisen kehittämisen kulttuurista tulkintaa

1.1 Alueiden kehitys inhimillisenä ilmiönä

Miksi alueet kehittyvät eri tavoin? Kysymys, johon niin taloustieteilijät, politiikantutkijat ja maantieteilijät ovat yrittäneet vastata vuosisatoja, on edelleen vailla täysin tyydyttävää ratkaisua. Kehitystä on selitetty niin ilmastolla ja kansanluonteella kuin osaamisella ja uudistumiskyvylläkin. Kehitystä tutkitaan, koska sen ymmärtämiselle on suuri käytännön tarve. Taloudellisen hyvinvoinnin haasteet koskettavat jokaista yksilöä, paikkakuntaa, aluetta ja valtiota. Tässä tutkimuksessa pohdinnan kohteena on se, miksi alueet *kehittävät* eri tavoin. Samat yhteiskunnalliset muutospaineet ja toimintaympäristön muutokset otetaan vastaan eri alueilla eri lailla. Osittain tämä johtuu erilaisista voimavaroista ja toimintamahdollisuuksista ja tarpeista. Tässä tutkimuksessa otetaan lähtökohdaksi se, että eroja syntyy myös siksi, että alueet näkevät, kokevat ja tekevät kehittämistä eri tavoin. Alueille on kehittynyt paikallisesti sopeutettu malli toimia kehittämisessä, oma kehittämiskulttuuri.

Kehittäminen on tietoista kehitystä ohjaamaan pyrkivää toimintaa. Hyyryläinen (1994, 5) määrittää paikallisen kehittämisen aktiiviseksi yhteistoiminnaksi, joka suuntautuu yhteisesti asetettuihin päämääriin. Kehittämistä ohjaavat erilaiset jaetut, pysyvät tai hitaasti muuttuvat totunnaiset uskomukset ja merkityskentät. Ne toimivat kehittämisen reunaehtoina, joihin nojautuen rakennetaan paikallista tulkintaa kehittämisestä ja sen sisällöistä. Juuri näitä kehittämisen merkityksiin liittyviä reunaehtoja nimitän kehittämiskulttuuriksi.

Kehittämiskulttuuri on kehittämisen rutiinia ja tausta-ajattelua, usein intuitiivista ja implisiittistä. Siinä missä kehitysstrategia viittaa suunniteltuun toimintaan, tietoisesti tehtyihin valintoihin ja niiden toteuttamiseen, on kehittämiskulttuuri valmius ja käsitystapa kehittämisen aloittamiseen, ylläpitämiseen ja suuntaamiseen. Kehittämiskulttuuri nostaa rationaalisuuden rinnalle toiminnan paradoksaaliset puolet ja dilemmat, joita syntyy erilaisten näkemysten ja ideaalien kohdatessa. Kehittämiskulttuuri tuo näkyviin sen, mitä rationaalisissa laskelmissa ei aina sanota, mutta mikä vaikuttaa kehittämisen suuntaan ja voimaan laskelmien taustalla.

Kehittämiskulttuurin näkökulmasta olennaisinta ei ole se, mitä mahdollisuuksia alueella on, vaan se, miten mahdollisuuksia osataan hyödyntää ja lisätä, tai ylipäätään se, mikä mielletään kehitykseksi ja mikä taantumiseksi. Kehittämispyrkimykset ovat oleellisesti riippuvaisia siitä, miten paikalliset toimijat sitoutuvat tavoitteiden toteuttamiseen ja kykenevät oppimaan uutta (Hyyryläinen 1994, 4). Kehittäminen, siinä missä kehityskin, on polkuriippuvaista. Virkkala (1997, 215) kuvaa osuvasti paikallisen kehityksen polkuriippuvuuden kulttuurista luonnetta.

Yhdyskuntien kehityspolut muotoutuvat globaalin ja kansallisen työnjaon sekä paikallisen kulttuurin, yhdyskunnan asukkaiden kokemuksen, välisen vuorovaikutuksen kautta. - - Paikallinen kulttuuri määrää kehityspolkujen kirjoja eli ajateltavissa ja valittavissa olevia kehityksen suuntia. Paikalliskulttuuri ja paikalliset traditiot heijastuvat yhdyskuntien kehityksessä sekä niiden valitsemisissa kehittämisstrategioissa.

Alueiden kehittäminen keskittyi pitkään infrastruktuurin ja muiden rakenteellisten tekijöiden parantamiseen. Kehityksen inhimillisiä puolia on alettu järjestelmällisesti ottaa tutkimuksessa ja käytännön toiminnassa huomioon vasta viime vuosikymmeninä. Suunnittelukeskeinen kehitysparadigma, joka nojaa lineaarisin, perinpohjaisiin, jäykkiin ja asiantuntijavaltaisiin suunnittelumalleihin, ei toimi nykyisessä muuntumiskykyä ja aktiivisuutta vaativassa ympäristössä. Nyt korostuvat moninaisten toimijaryhmien ja niiden intressien yhteensovittaminen ja erilaiset vuorovaikutus- ja oppimisprosessit, jossa vaaditaan sekä kykyä määritellä kehittämisen kysymykset että vastata niihin nopeasti muuttuvassa toimintaympäristössä. (Mäkinen 1999, 104–105.) Kehittämisparadigma on alkanut rakentua uudelleen. Jos erilaiset käsitystavat eivät olleet ilmeinen ongelma suunnittelun aikakaudella, nyt ne ovat. Erilaiset näkemykset, toimintakulttuurit ja tahtotilat voivat olla kehittämisen esteenä siinä missä huonot tieyhteydet tai puutteellinen koulutustarjonta. Kehittämisen näkymätön dynamiikka onkin noussut yhdeksi keskeiseksi alueellisen kehitystutkimuksen kohteeksi. Tutkimus on osa laajempaa talouden ja sosiaalis-kulttuuristen tekijöiden välisiä

suhteita käsittelevää tieteellistä keskustelua. On huomattu, etteivät talusteoriat eivät kykene selittämään talouden dynamiikkaa riittävästi. Kulttuuri on yksi suunta, josta välineitä talouden ymmärtämiseen on lähdetty etsimään. Tämän tutkimuksen keskeisenä kysymyksenä onkin, miten alueellisen kehittämisen voi nähdä kulttuurisidonnaisena ilmiönä, ja miten tällaista ilmiötä voi tutkia.

Tutkimus koostuu kahdeksasta luvusta. Johdannon jälkeen ensimmäisessä luvussa käydään läpi tutkimuksen tavoitteet ja menetelmät. Toisessa luvussa tarkastellaan tutkimuksen keskeisiä käsitteitä ja asetetaan tutkimus aluetutkimukselliseen kontekstiinsa. Kolmas luku hahmottelee suomalaisen aluekehittämisen taustat ja periaatteet lyhyen historiallisen katsauksen ja nykytilakuvauksen kautta samalla tarkastellen sitä, miten järjestelmän muutokset vaikuttavat paikalliseen kehittämiskulttuuriin. Neljännessä luvussa analysoidaan kulttuurin käsitettä sekä yleisenä käsitteenä, että taloudellisen toiminnan vaikuttimena. Viidennessä luvussa pohjustetaan kehittämiskulttuurin käsitettä ja sen merkittäviä piirteitä. Kuudes luku käy läpi kehittämiskulttuurille olennaisia kulttuurisia ulottuvuuksia ja niiden antia kehittämiskulttuurin käsitteelle ja tutkimukselle. Nämä ulottuvuudet ovat organisaatiokulttuuri, alueellinen kulttuuri, ammattikulttuuri, poliittinen kulttuuri sekä etnisuus, yhteiskuntaluokka ja uskonto. Seitsemäs luku piirtää lopulta mallin kehittämiskulttuurin kentistä ja pohtii kehittämiskulttuurin tutkimusmahdollisuuksia. Kahdeksas luku on yhteenveto, jossa pohditaan käsitteen käytettävyyttä ja sovellusmahdollisuuksia sekä tulevaisuuden tutkimussuuntia.

1.2 Tutkimuksen perusta ja tutkimuskysymys

Kehittämiskulttuuri ei ole vakiintunut käsite sen paremmin tieteessä kuin käytännön aluekehittämisessäkään. Sillä on kuitenkin vahva intuitiivinen merkitys. Aluekehittämisen parissa toimivat tunnistavat ilmiön varmasti, sillä Suomi on täynnä hyviä esimerkkejä erilaisista kehittämiskulttuureista. Joillakin paikkakunnilla on tapana tehdä aina nopeita ja radikaaleja kehittämistoimia menivätpä ne syteen tai saveen, kun taas toisaalla strategisen suunnan ottamisen vaikeus johtaa voimavarojen hajauttamiseen kaikkiin mahdollisiin suuntiin. Joillakin paikkakunnilla taas ei haluta ottaa kehittämisestä vastuuta lainkaan. Kehittämiskulttuuri on siis tunnistettu ilmiö. Keskeisimmät syyt kehittämiskulttuurin käsitteen valitsemiseen tutkielmani keskipisteeksi ovat sen tunnistettavuus, intuitiivinen ymmärrettävyys ja arkikielinen helppous. Kuten myöhemmin osoitan, kehittäminen ja ennen

kaikkea kulttuuri ovat tieteen kannalta erittäin hankalia käsitteitä ja kärsivät epäselvyydestä ja moninaisista merkityksenannoista. Tästä huolimatta käsitteen käytettävyyden kannalta on merkityksellistä, ettei käsite ole puhdasta tiedeslangia tai sivistyssanastoa. Yhteiskuntatieteiden synniksi lasketaan usein käsitteiden epämääräisyys ja sivistyssanoilla keikarointi. Valitsemalla kehityskulttuurin tutkimukseni keskeiseksi käsitteeksi syyllistyn ehkä ensimmäiseen, mutten jälkimmäiseen.

Tutkimuksen tehtävänä on kehittämiskulttuurin käsitteen eksplikaatio, jalostaminen. Käsitteen eksplikoimiseksi jäsenän kehittämisen kulttuuristen ulottuvuuksien asemaa tieteellisissä keskusteluissa ja pohdin sitä, kuinka kehittämiskulttuurin määritelmän ja sisällön voi rakentaa. Päättökysymyksenä on, *mitä on kehittämiskulttuuri ja miten sitä voi tutkia*. Tarkemmin tämä tarkoittaa muun muassa seuraavia alakysymyksiä:

- miten kehittämisen kulttuurisia piirteitä on tutkittu alueiden kehittämistä koskevissa tutkimuksissa
- millaisia lähestymistapoja käsitteelle löytyy muusta talouden kulttuurisuutta koskevasta kirjallisuudesta
- mitkä ovat aihepiirin tutkimuksen keskeiset käsitteelliset ja metodologiset haasteet

Tutkimuksen tavoite on teoriapitoisuudessaankin käytännöllinen. Tutkimuksen on tarkoitus tuottaa käsitteellistä ja metodologista välineistöä kehittämiskulttuurin analyysiin ja luoda siten mahdollisuuksia käytännön toiminnan arvioinnille ja reflektoinnille. Tutkimuksen intressit ovat siten yhtä aikaa soveltavat ja perustutkimukselliset. Työtä kannattelee keskeisesti merkitysten ja todellisuuskäsitysten suuresta vaikutuksesta ihmisten toimintaan. Käsitys siitä, että ihmiset jäsentävät todellisuutta erilaisista käsitejärjestelmistä ja intresseistä käsin eri tavoin, on peräisin maltillisesta konstruktivismista (Raatikainen 2004, 44). Konstruktivismissa on keskeistä se, miksi, miten ja milloin vallitsevat ajatustavat, käsitteet ja kategoriat ovat syntyneet (Häkli 1999, 142). Koska juuri tuo on myös tämän tutkimuksen tausta-ajatus, kirjoitan itseni osaksi konstruktivistista tutkimusperinnettä. Ontologiselta kannalta en kuitenkaan ole kiistämässä yhteistä todellisuutta tai väittämässä totuuden tai tiedon käsitettä täysin suhteelliseksi, kuten jyrkässä konstruktivismissa ollaan taipuvaisia ajattelemaan. Kehittäminen on olemassa yhdessä todellisuudessa, mutta siitä tehdyt tulkinnat vaihtelevat. Jotkut tulkinnoista luovat valmiuksia tuottaa hyviä kehitystuloksia, kun taas toiset

voivat aiheuttaa lukkiutumista ja jähmettymistä. Tämän tutkimuksen tausta-ajatuksena, vaikei tutkimustehtävänä, on löytää niitä ajattelumalleja, jotka tukevat menestymistä tämänhetkisessä yhteiskunnassa.

Kiinnostukseni alueiden kehityseroja kohtaan on perua jo vuosien takaa. Pohjois-Karjalassa kasvaneena alueiden kehityserot ja syrjäseutujen asema tulivat ilmeiseksi jo varhain. Tämän nimenomaisen tutkimuksen idea perustuu havaintoihin, joita tein ollessani työn ja opiskelujen kautta tekemisissä suomalaisten kaupunkiseutujen kehittämisen kanssa. Näytti siltä, että aluekehittäminen on vahvasti kontekstuaalista, eli kytkeytyntä paikallisiin toimintatapoihin, perinteisiin, arvoihin ja asenteisiin. Nämä paikalliset ainekset yhdistyvät puolestaan eri tavoin maakunnallisiin, valtakunnallisiin ja ylikansallisiin kehittämissjärjestelmiin ja kehittämissparadigmoihin luoden paikallisen kehittämissjärjestelmän ja sen kulttuurin. Kaunokirjallisuus, paikallishistoriat ja keskustelut työtovereiden ja ystävien kanssa ovat vahvistaneet tätä käsitystä. Tutkimuksen tarkoitus on myös itsekriittinen. Tämän tutkimuksen tarkoituksena on ymmärtää sitä, miksi paikalliset käytännöt eivät aina mene oppikirjojen mallien mukaisesti – eikä niiden tarvitsekaan mennä. Paikalliset tarpeet ja arvot ovat eettisestä näkökulmasta aina oikeampi lähtökohta kehittämistoiminnalle, kuin tieteellisten teorioiden ihannemallit. Toki kehitettävää paikallisen kehittämisen käytännöissä varmasti on. Tämä tutkimus pyrkii kuitenkin ymmärtämään sitä, miksi teoria ja käytäntö eivät aina kohtaa odotetulla tavalla.

Huomioni eivät varmaankaan olisi kehittyneet tutkimukseksi asti, tai ainakaan tämänkaltaiseksi tutkimukseksi, ellen olisi saanut vetoapua Tampereen yliopiston Alueellisen kehittämisen tutkimusyksiköltä Senteltä. Tutkimus on toteutettu osana Senten tutkimushanketta *Self-renewal capacity of clusters: Three level analysis on resilience and innovation policy* (SERE). Hanketta rahoittavat Teknologian edistämissäätiö Tekes, Seutukeskus Oy Häme sekä Helsingin ja Oulun kaupungit. Hankkeen keskeisenä tavoitteena on tutkia itseuudistumisen prosesseja erilaisissa toimintaympäristöissä niin julkisella sektorilla kuin innovatiivisissa yrityksissä. Hankkeen tausta-ajatuksena on se, että itseuudistuva toimintaympäristö ei jää yhtä herkästi suunnitelmien ja täytäntöönpanon puutteiden vangiksi moninaistuvassa kehittämiss- ja toimintakentässä. Hankkeen lähtökohdat leimaavat tutkimustani kahdella tavalla. Ensinnäkin tutkimuksen taustaoletuksena on, että tietynlainen kehittämiskulttuuri tukee alueellista itseuudistuvuutta. Tämä tarkoittaa myös sitä, ettei uudistuvuus ole pelkkä väline ja uusi kehittämismantra, vaan sisäsyntyinen ajattelumalli

ja toimintakulttuuri, jota leimaavat tietyt käsitys- ja toimintatavat. Toinen hankkeen ja samalla oman tutkimuksen keskeinen lähtökohta on eksploratiivisuus. Tarkoitus on etsiä, tutkia, ihmetellä ja kysyä uusia kysymyksiä.

1.3 Tutkimusaineisto ja menetelmät

Tutkimus on luonteeltaan eksploratiivinen, etsinnällinen. Eksploratiivinen tutkimus on, kuten Neuman (1994, 18) sanoo, alusta aloittamista tilanteessa, jolloin aiheesta ei ole paljoa tai lainkaan tutkimusta. Tämä ei kuitenkaan tarkoita, ettei kulttuurin ja taloudellisen toiminnan suhteita olisi tutkittu paljonkin. Sen sijaan suomalaisen aluekehittämisen ja kehittymisen kulttuurisia konteksteja ei ole tutkittu vielä paljoa, joten aihepiirissä on tilaa kokeileville aloitteille. Eksploratiivisen tutkimuksen voi odottaa synnyttävän enemmän kysymyksiä kuin antavan vastauksia. Sen tarkoituksena on tarkastella sekä sitä, mitä tiedämme, että sitä mitä emme tiedä. Yleensä eksploratiivinen tutkimus on pohjatyötä laajemmalle, perusteellisemmalle tutkimukselle. Tavoitteena on tällöin tehdä tutkimusta tietääkseen tarpeeksi laajemman ja systemaattisemman tutkimuksen suunnittelua ja toteutusta varten. (Neuman 1994.) Laajemman tutkimuksen ajatus on taustana tätäkin tutkimusta suunniteltaessa ja toteutettaessa. Eksploratiivisessa otteessa on myös haasteensa. Samalla kun kaikki on potentiaalisesti olennaista ja tärkeää, ei tutkimuksen askelia ole tarkasti ennalta määrätty (emt., 18). Varsinkin opinnäytetyön tekijälle tämä on haaste, sillä tällöin ei pysty turvautumaan empiirisen työn tuttuun ja turvalliseen kaavaan.

Tutkimuksen tavoite on kehittämiskulttuurin käsitteen teoreettinen hahmottaminen, ei sen vaikutusten todentaminen. Tutkimus on käsitteellinen ja pohjautuu pääasiallisesti tieteelliseen kirjallisuuteen. Sitä voikin pitää eräänlaisena review-tutkimuksena. Kallion (2006, 20) mukaan review-tutkimus on ”yleiskatsauksellisella tasolla tapahtuva kriittinen arvio ja kartoitus tietyn aihepiirin tutkimukseen, jossa kritiikin keihäänkärki ei niinkään kohdistu tiettyyn yksittäiseen tutkimukseen kuin tiettyyn teoriaan, lähestymistapaan tai näkökulmaan”. Kallio jatkaakin, että review-tutkimuksessa tavoitteena on nähdä ”metsä puilta”, toisin kuin tyypillisessä laadullisessa tutkimuksessa, jossa pyrkimyksenä on nähdä ”puut metsältä” (emt., 23). Se on myös tämän tutkimuksen tavoite, mikä näkyy käsittelyn yleisenä tasona. Tutkimuksessa tarkastellaan ensisijaisesti keskustelun suuntia ja sävyjä, ei niinkään yksittäisten tutkimusten tuloksia. Review-tutkimukset yhdistetään yleensä tietyn vakiintuneen tutkimusalan systemaattiseen tarkasteluun. Tässä tutkimuksessa keskityn enemmän uusien

polkujen etsimiseen ja arvioimiseen. Siinä mielessä tutkimus on enemmän eksploratiivinen kuin review-tutkimus, vaikka siinä on myös jälkimmäisen piirteitä. Tutkimuksen tarkoituksena on myös luoda malli alueellisesta kehittämiskulttuurista. Mallin luominen on sekoitus tietoa ja intuitiota, mutta se on hypoteesi, joka täytyy testata empiirisesti. Se ei kuitenkaan ole enää tämän tutkimuksen tehtävä.

Koska tutkimuksen kohteena on ilmiö, jolla ei ole vakiintunutta termistöä tai käsittelytapaa, on tutkimuksen aineistona monialainen kirjallisuus. Tutkimusaineiston keskeisin osa koostuu tieteellisistä artikkeleista, joita kokosin järjestelmällisesti selaamalla, viittauspoluittain ja temaattisilla hauilla. Järjestelmällinen kirjallisuushaku käsitti yksitoista tieteellistä lehteä, jotka kävin läpi viimeisen viiden vuoden ajalta, vuosilta 2002–2006. Järjestelmällisen haun tavoitteena oli löytää erilaisia lähestymistapoja tutkittavaan ilmiöön ilman valmiita käsiterajauksia. Aineistoksi valitsin aluekehittämisen keskeisiä kotimaisia ja ulkomaisia lehtiä (European Planning Studies, Regional Studies), maantieteen teemaan liittyviä keskeisiä julkaisuja (Environment & Planning C, Journal of Economic Geography, Progress in Human Geography, Terra), hallinnon ja politiikan tutkimuksen julkaisuja (Administrative Science Quarterly, Hallinnon tutkimus, Kunnallistieteellinen aikakauskirja, Political studies) sekä yksi kotimainen sosiologian lehti (Sosiologia). Kuten odotettua, varsinaista kehittämisen kulttuurista ulottuvuutta käsiteltiin tuskin lainkaan. Sen sijaan taloudellisen toiminnan, eritoten yritysten kulttuurista juurtuneisuutta käsiteltiin säännöllisesti, vaikkei kovin runsaasti. Talouden ja kulttuurin suhteita koskeva keskustelu oli erittäin vilkasta, mikä antoi hyvää pohjaa tutkimuksen teoreettiselle pohdinnalle. Kävin läpi myös paljon sellaisia artikkeleita, jotka eivät suoranaisesti käsitelleet etsittyä teemaa, mutta tarjosivat näkökulmia, menetelmiä tai tapausesimerkkejä, jotka tavalla tai toisella rikastuttavat aiheen käsittelyä. Aineiston käyttöä leimaava, eksploratiivisuuteen nojaava piirre onkin, etten pyrkinyt löytämään yhtä soveltuvinta käsitteellistämistapaa, vaan tarkastelemaan avoimesti erilaisia näkökulmia. Tämän vuoksi esimerkiksi juurtuneisuuden (embeddedness) käsitteistöä on käsitelty suhteellisen suppeasti, vaikka se onkin tutkimusaiheeni kannalta erittäin kattava teoriasuunta.

Olisi väärin väittää, että tutkimus pohjautuu vain ja ainoastaan kirjallisuuteen, vaikka se onkin ainoa näkyväksi kirjattu lähde. Olen jo aiemmin maininnut omista henkilökohtaisista sitoumuksistani, joihin tämän tutkimuksen intressit ja käsitykset pohjautuvat. Lisäksi minulla on ollut onni seurata läheltä kahta alueellisen kehittämisen hanketta. Näihin itse koettuihin hankkeisiin ja muihin välillisesti saatuihin alueellisen kehittämisen hankkeiden

kokemustietoihin olen tutkimuksen varrella peilannut kirjallisuutta ja omia ajatuksiani. Tämä pohdinta on tosin jäänyt pääosin implisiittiselle tasolle.

2 Kehittämiskulttuuri tutkimuskohteena

2.1 Kehittämiskulttuuri alueellisen kehittämisen tutkimuksessa

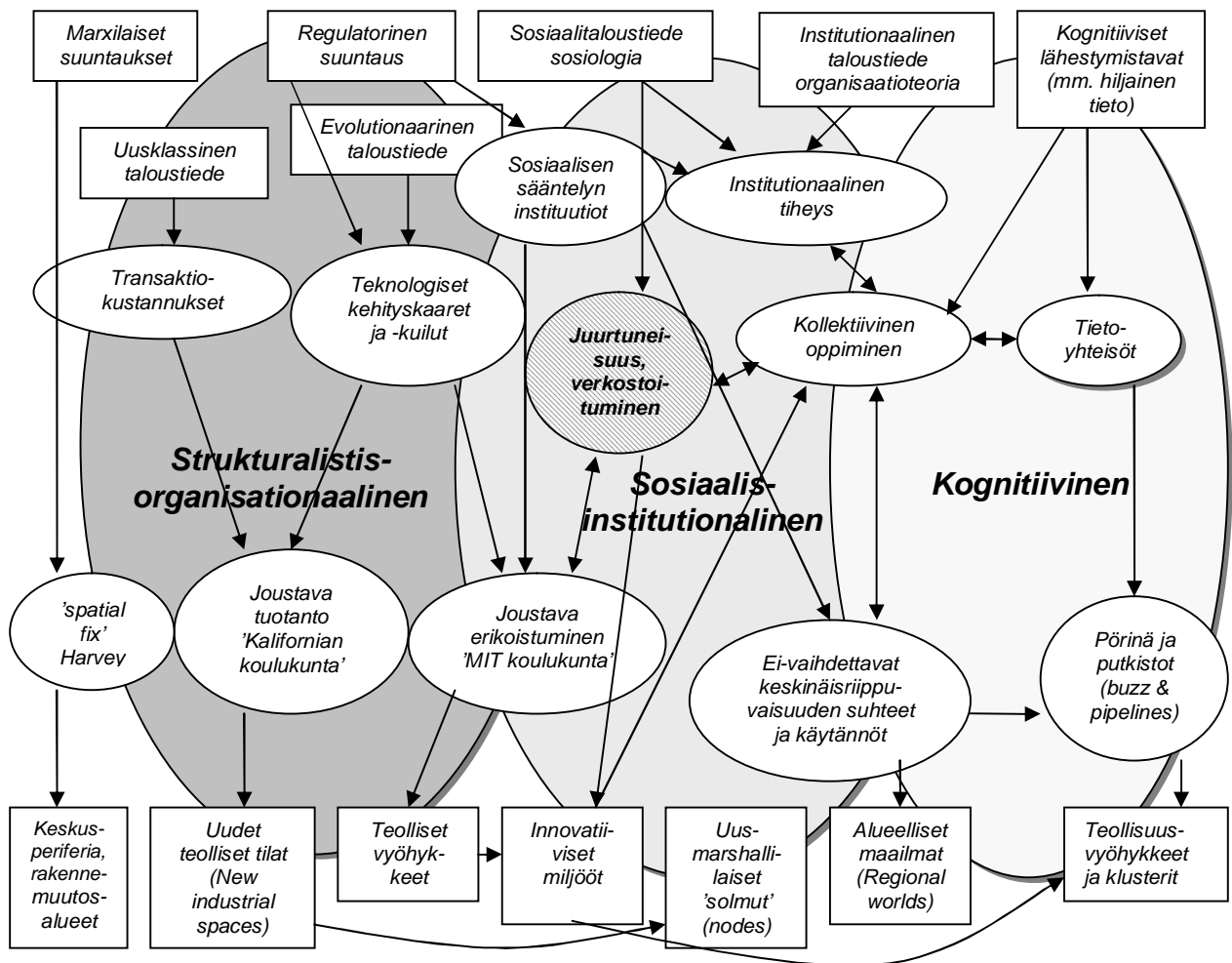
Tutkimus on aluetieteen opinnäytetyö, ja jo siksi monitieteinen sukellus kehittämisen haasteisiin. Aluetiede tutkii monitieteiseltä pohjalta sosiaalisten ja taloudellisten prosessien yhteen kietoutumista tilassa. Sitä tämäkin tutkimus tekee kirjaimellisesti. Tutkimuksen teoreettisena taustana on taloudellisen prosessin, alueellisen kehittämisen, paikallinen kulttuurinen juurtuneisuus. Aluekehityksen tutkimus on ala, jonka kosketuspinta käytännön toimintaan on suuri. Pentti Yli-Jokipii (2005) on aluepolitiikan historiaa tutkiessaan todennut, että systemaattisen aluepolitiikan pohjana oli ja on edelleen alueellisen kehittyneisyyden tutkimus (Jauhiainen & Niemenmaa 2006). Aluekehityksen tutkimus on ollut aktiivista viime vuosikymmeninä. Se on johtanut tutkimusalan sirpaloitumiseen sekä teorioiden ja käsitteiden määrän huomattavaan kasvuun. Tähän on useita syitä. Ensinnäkin yhteiskunnan suuret muutokset, kuten globalisaatio ja tietoyhteiskuntakehitys ovat mullistaneet alueellisen kehittämisen perustaa vaatien uusia käsitteitä ja jäsennostapoja. Kun vanhat välineet ovat käyneet tarpeettomiksi, on kehiteltävä uusia. Toisaalta käsitteiden jatkuva virta on seurausta aktiivisesta tutkimuksesta ja tieteen sisäisestä logiikasta, joka suosii uusia käsitteitä vanhojen käsitteiden hiomisen sijasta. Kolmantena syynä voi mainita alueellisen kehittämisen kentän viehäytyksen uusia käsitteitä kohtaan. Markku Sotarautaa siteeraten, aluetutkimuksen käsitteet tapaavat siirtyä käytännön kentille jo ennen kuin niitä on edes ehditty testata. Lauri Hautamäki kirjoittikin jo yli viisitoista vuotta sitten aluesuunnittelun oppikirjassa siitä, että aluesuunnittelua vaivaa historiattomuus. Suunnittelussa on hänen mukaansa aina etsitty uusia

virtauksia ja hylätty vanhat tarpeettomina, mikä tekee aluesuunnittelusta lyhytjänteistä, pirstaleista ja pinnallista (Hautamäki 1991, 2).

Sisäsyntyisen kehityksen idea on vahva tämän hetken kehitystutkimuksessa. Ulkoisen kehityksen malleissa kehitys perustuu sijaintiin, resursseihin ja työvoimaan. Sisäsyntyisissä malleissa olennaista on paikallisten resurssien hallinta sekä uusien resurssien, innovaatioiden, liikevoiman ja kompetenssien hankkiminen (Sotarauta, Kosonen & Viljamaa 2007, 20). Sisäsyntyisyyden suuntaus on tarkoittanut myös prosessien nostamista keskeiseksi tekijäksi rakenteiden sijaan. On tunnustettu, että pelkillä näkyvillä rakenteilla ei pystytä selittämään alueellisen kehityksen dynamiikkaa. Sotarauta, Linnamaa ja Suvinen (2003, 11) puuttuvat siihen, että aluekehittämisessä rakenteet korostuvat prosessien sijaan, vaikka keskeistä olisi heidän mukaansa pohtia, kuinka rakenteet saadaan parhaiten palvelemaan ihmisten toimintaprosesseja. Oppiminen, innovatiivisuus ja osaaminen ovat tällä hetkellä vahvimpia prosessikeskeisiä tutkimussuuntia. Kulttuuriset piirteet eivät vielä ole saavuttaneet yhtä vahvaa asemaa tutkimuksessa kuin muut sisäiset tekijät. Pilon ja DeBresson (2003, 15) viittaavat sosio-kulttuuristen tekijöiden usein jäävän residuaaleiksi, vaikka ne voisivat kyetä selittämään peruseroja alueiden ja paikkakuntien innovatiivisuudessa ja kilpailukyvyssä. Kulttuurin ja taloudellisen kehityksen tutkimus on kuitenkin aktivoitumassa ja esimerkiksi Harrisonin (2000) mukaan nyt on muotoutumassa uusi kulttuurikeskeinen kehitysparadigma.

Arnoud Lagendijkin jäsenyys alueellisten innovaatiomallien tutkimuskentästä (kuva 1) on jäsenyys siitä keskustelusta, johon tämä tutkimus asettuu. Tutkimuksen perusta on keskustelussa, jota on käyty alueellisten innovaatioiden institutionaalisesta perustasta sisäsyntyisen kehityksen mallina. Institutionaalinen tiheys, keskinäinen riippuvuus, paikallinen juurtuminen ja polkuriippuvuus ovat läheistä sukua kehittämiskulttuurin idealle. Tutkimus kiinnittyy ensisijaisesti sosiaalis-institutionaaliseen keskusteluun. On kuitenkin huomattava, ettei Lagendijkin jäsenyksessä mainita kulttuurista suuntausta. Syynä on se, ettei tällaista suuntausta vielä pahemmin ole alueellisten innovaatiomallien, sen paremmin kuin alueellisen kehittämisen tutkimuksessa. Se ei kuitenkaan tarkoita, etteikö se sinne voisi tulla, kunhan kulttuurin tutkimus on tarpeeksi vakiintuneella tasolla.

Kuva 1: Alueellisten innovaatiomallien teoriasuunnat. Soveltaen Lagendijk 2006, 388.

Evolutionaariset metaforat, käsitteet ja terminologia, kuten oppiminen, polkuriippuvuus tai valinta, ovat nousseet merkittäväksi pohjaksi talousmaantieteellisissä tarkasteluissa (Martin & Sunley 2006). Tälläkin tutkimuksella on sidoksia evolutionaariseen ajatteluun. Ensinnäkin tutkimuksen tausta on tutkimusyksikössä, jossa evolutionaarinen ajattelu vaikuttaa vahvana. Toiseksi tässä tutkimuksessa kehitys hahmottuu evolutionaariseen tapaan polkuina ja valinnan paikkoina, edellisten valintojen ja kehityksen varaan rakentuvana intentionaalisten ja emergenttien ilmiöiden dynamiikkana. Kolmanneksi monen evolutionaarisuuteen pohjautuvan kehitystutkimuksen peruskysymys on sama kuin tässä tutkimuksessa: miksi alueet eroavat kyyvyssään vastata kehityksen haasteisiin (ks. Boschma & Lambooy 1999, Martin & Sunley 2006). Kulttuurin ja evolutionaarisen käsitystavan yhdistäminen on kuitenkin ilmeisen vähäistä. Martin & Sunley (2006) nostavat evolutionaarisen suuntauksen kolmanneksi vaihtoehdoksi kulttuuris-institutionalisen ja niin sanotun uuden talousmaantieteen rinnalle, tai vaihtoehdoksi niiden välille. Itse en koe evolutionaarisuutta ja

kulttuuris-institutionalista käsitystapaa toisensa poissulkevaksi. Kulttuuris-institutionalisen toimintakehyksen voi ja pitää mielestäni nähdä evolutionaarisesti muotoutuvana järjestelmänä. Hyvä esimerkki tästä on polkuriippuvuus. Evolutionaarisessa tutkimuksessa polkuriippuvuus on ollut yksi keskeinen ratkaisuyritys alueiden kehittyneisyyserojen selittämiseen. Menneet investoinnit ja kehityssuunnat vaikuttavat ratkaisevasti siihen, mikä on mahdollista myöhemmin. Kehityksen polkuriippuvuus ei mielestäni ole ainoastaan resurssien ja valintojen vaan myös merkityksenantojen polkuriippuvuutta. Evolutionaarinen kehitys on myös merkityksenantojen kehitystä. Konkreettisesti merkityksenantojen polkuriippuvuuden voi havaita käytäntöjen siirtämisen ongelmana. Jeremy Howells (2005) viittaa artikkelissaan NIH-syndroomaan, (not-invented-here, ei keksitty täällä), mikä tarkoittaa alueellisten toimijoiden vaikeuksiin omaksua malleja, joiden he kokevat olevan erilaisia. On ilmeistä, että tällainen merkitysten polkuriippuvuus on kulttuurinen ilmiö, ja siksi huomion arvoinen myös evolutionaarisessa tutkimuksessa. Merkitysten polkuriippuvuudessa ei ole kyse vain menneiden ratkaisujen ohjaavasta vaikutuksesta. Kuten Burawoy (2001) huomauttaa, menneisyyttä ei vain selitetä, vaan se on myös tulkintojen taisteluiden paikka. Toisin sanoen, historialliset polut ovat jälkikäteen tulkittuja, ja niiden tulkinnoista kamppaillaan, koska menneisyys on vahva argumentaatiopohja nykyisen toiminnan oikeutukselle. Samalla menneet merkitykset kantautuvat pitkälle nykypäivään. Merkitysten polkuriippuvuus on myös määrittelyvallan polkuriippuvuutta.

2.2 Alue ja kehittäminen: tutkimuksen keskeiset käsitteet

Paikallisuus tai alueellisuus on kasvava tutkimuskonteksti. Alueellista kilpailukykyä ei voi selittää mikrotason (yritys) eikä makrotason (valtio) käsitteillä, vaan tarvitaan tuolle välille asettuvaa alueellista tarkastelutapaa (Iyer, Kitson & Toh 2005). Alueen käsite on kuitenkin hyvin laaja. Tässä tutkimuksessa alueella viitataan siihen kontekstiin, jossa kehittämistyötä tehdään pyrkimyksenä yhtenäinen suunta ja yhteiset toimintatavat. Käytän alueellisuutta ja paikallisuutta synonyymeina, vaikka maantieteellisissä analyyseissä käsitteillä onkin hienoinen ero. Molemmat ovat tutkijan abstraktioita, mutta paikka lähestyy todellisuutta yksilön merkitysmaailman kautta. Alue puolestaan rakentuu erilaisten institutionaalisesti välittyneiden käytäntöjen kautta ja korostaa alueiden loogista, käsitteellistä alkuperää. (Paasi 1986, 29–30.) Yksinkertaistaen paikka on yksilön toiminnan konteksti, alue puolestaan institutionaalisesti määrittynyt. Tässä tutkimuksessa alue vastaa lähinnä Kantorin ja Savitchin (2005, 143) kaupunkimääritelmää, jonka mukaan kaupunki nähdään ”poliittisena

kokonaisuutena, joka tavoittelee, omaksuu, hallinnoi ja suuntaa kehitystä”. Alue on siis toimija ja toiminnan konteksti, joka on sosiaalisesti konstruoitunut, yleensä territoriaalisesti käsitetty tila. Tutkimuksen ensisijaisena kohteena on suomalainen yhteiskunta ja sen alueellinen kehittäminen. Tässä kontekstissa alue tarkoittaa kaupunkia tai kuntaa, joka pyrkii vastaamaan toimintaympäristön haasteisiin omalla toiminnallaan. Myös seutu ja maakunta ovat alueellisen kehittämisen kannalta merkittäviä aluetasoja. Seutuistumiskehityksen myötä useamman kunnan muodostamista seuduista on tullut merkittävä alueellisen kehittämisen taso, sillä kuntien hallinnolliset rajat eivät useinkaan vastaa toiminnallisia rajoja. Paine seudulliseen yhteistyöhön on sekä sisäsyntyistä alueiden toiminnallisen rakenteen muuttuessa, että ulkoisten vaikutteiden aikaansaamaa. Ulkopuolelta tulevia seudullisuutta edistäviä institutionaalisia tekijöitä ovat erilaiset rahoitus- ja rakenneuudistukset, kuten aluekeskusohjelma, osaamiskeskusohjelma sekä kunta- ja palvelurakenteen uudistushanke PARAS. Se, onko alue kylä, kunta, seutukunta vai maakunta ei kuitenkaan ole tämän tutkimuksen kannalta keskeinen asia. Yhdyn tässä kritiikkiin, jota Hadjimichalis on esittänyt kulttuurisen talousmaantieteen territoriaalisesta ja yritysmäisestä aluekäsitteestä. Hänen mukaansa alueet pitäisi ennemminkin käsittää avoimina ja dynaamisina järjestelminä, paikallisten, kansallisten ja globaalien suhteiden kokonaisuutena (Hadjimichalis 2006, 698). Territoriot ovat merkityksellisiä, mutta ainoastaan niiden toimijoille tuottamien merkitysjärjestelmien, normien ja toiminnallisten mahdollisuuksien ja rajoitusten kautta.

Kehitys ja kehittäminen ovat käsitteitä, joihin törmää kaikkialla. Ei kuitenkaan ole mitään ilmiötä, joka selkeästi määrittäisi kehitykseksi (Lindberg 2004, 86). Mannermaa korostaa kehityksen riippuvaista ja suuntautunutta luonnetta. Muutos on luonteeltaan yleiskäsite, joka ilmaisee vain systeemin tilan erilaisuuden tietyllä hetkellä toiseen ajanhetkeen verrattuna, mutta kehitys ilmaisee systeemin ajassa muuttuvien tilojen riippuvuuden toisistaan ja systeemin muutosten suuntautuneisuuden. Edistys on sen sijaan arvolatautunut käsite. Edistys sisältää subjektiivisia arvovalintoja sen suhteen, mikä on kehityksen tavoite. (Mannermaa 1992, 233–234.) Hyyryläinen (1994, 5) määrittää edistyksen kehitykseksi, jossa toimijat kokevat lähentyvänsä positiivista mielikuvaa.

Kehittäminen on tietoista tulevaisuussuuntautunutta toimintaa, jonka tavoitteena on muuttaa olemassa olevaa tilannetta tai vastata muutokseen pyrkimyksenä viedä tilanne parempaan suuntaan tai ainakin pitää entisellään huononevan kehityssuunnan sijaan. Todellisuudessa on kuitenkin vaikea sanoa, mikä on tilanteen muutosta ja mikä ei, tai milloin muutos on

paranemista ja milloin huononemista. On myös huomattava, että kehityksen tarpeen syntyminen on kulttuurisidonnaista. Esimerkiksi Escobar näkee yhteiskunnallisen kehityksen ja kehittyneisyyden kysymykset vahvana diskurssina. Kehittyneisyys ajattelu- ja kokemusmaailmana syntyi vasta toisen maailmansodan jälkeisinä aikoina, kun länsimaiset asiantuntijat ja poliitikot alkoivat nähdä tietyt latinalaisen Amerikan, Afrikan ja Aasian olosuhteita ongelmina. Kehittymättömyys ja kehityksen tarve nousivat kehitysmaiden keskeiseksi ongelmaksi. (Escobar 1995, 6.) Yhtä lailla alueiden kehittyneisyyden erot muuttuivat ongelmiksi vasta, kun ne alettiin nähdä sellaisena.

Alueellisella kehittämisellä tarkoitan tietyn alueen taloudellisten toimintaedellytysten säilyttämiseen ja lisäämiseen tähtääviä toimenpiteitä, joita tuon alueen toimijat tekevät tietoisesti kehittämistarkoituksessa. Alueellinen kehittäminen on suhteellisen omaehtoista, alueen toimijoiden tarpeista lähtevää ja alueen toimijoiden tekemää. Tehdäkseni eron alueelta ja alueen ulkopuolelta tuleviin kehittämistoimiin, viittaan ulkopuolelta, lähinnä valtionhallinnosta tuleviin alueiden kehittämisspyrkimyksiin aluepolitiikan käsitteillä. Aluepolitiikka on tietoista talouspoliittista toimintaa, jolla pyritään vaikuttamaan alueellisesti määrittyvien kohteiden taloudelliseen ja sosiaaliseen kehitykseen (Jauhiainen ja Niemenmaa 2006, 71). Alueellinen kehittäminen on aluepolitiikkaa laajempaa toimintaa, jossa keskeisintä on alueen kehityksen tarkastelu suhteessa itseensä, ei alueellisten erojen tasaaminen (Rantama 2002, 17). Sen sijaan aluekehittämistä käytän viittaamaan kaikenlaisiin alueiden välisiin eroja tasoittamaan ja alueiden kilpailukykyä kohottamaan pyrkivään toimintaan. Aluekehittämisen alle voi lukea laajan kirjon poliittisia toimenpiteitä. Siihen on luettavissa yhtä lailla elinkeinopolitiikka, identiteetti- ja imagopolitiikka, koulutus- ja työllisyyspolitiikka kuin alueellinen suunnittelukin. Alueellinen suunnittelu on yhteiskunnan, alueiden ja yhdyskuntien tietoista ajallis-tilallista järjestämistä käsitteiden ja käytäntöjen avulla (Jauhiainen ja Niemenmaa 2006, 21), siis ennen kaikkea maankäytön suunnittelua.

Alueellinen kehittäminen on pitkälle institutionalisoitunutta toimintaa, joka rakentuu organisaatioiden ja niiden varaan rakentuvien verkostojen varaan. Paikallista kehittämistä tekevät virkamiehet, luottamushenkilöt ja poliitikot, yksityisen ja kolmannen sektorin toimijat sekä tutkijat. Vaikka kehittäminen kiinnittyy paljon yksilöihin ja esimerkiksi heidän kykyynsä johtaa alueen kehitystä haluttuun suuntaan, ovat yksilöt mukana alueellisessa kehittämisessä pääasiassa virkojensa ja toimiansa tuomien roolien välityksellä. Alueellinen kehittäminen on julkista toimintaa, eikä lukeudu yksityisen elämämaailman piiriin. Tämä on merkittävä seikka

kulttuurin käsitteen käytön kannalta, sillä se rajaa pois laajan kirjon arkielämään liittyviä kulttuurisia ilmiöitä.

Arvostukset, joita sisältyy alueellisen kehittämisen tavoitteisiin, voivat olla taloudellisia, ekologisia, sosiaalisia ja kulttuurisia, vaikka taloudelliset arvot saavat usein etusijan (Rantama 2002, 15). Rohkenen kuitenkin pelkistää alueellisen kehittämisen määritelmällisesti taloudelliseksi toiminnaksi. Alueellisen kehittämisen tavoitteet ovat alueen taloudellisen kehityksen ja sitä kautta asukkaiden hyvinvoinnin turvaamisessa. Alueellinen kehittäminen käsittää monia ei-taloudellisina pidettyjä osa-alueita, jotka kuitenkin voi tulkita myös taloudelliseksi toiminnaksi. Esimerkiksi identiteettipolitiikan voi hyvin nähdä taloudellisena toimintana, sillä sen tarkoituksena on luoda alueelle yhtenäisyyttä ja siten sitouttaa asukkaita alueelle ja lisätä heidän hyvinvointiaan. Hyvä esimerkki tästä on Garri Raagmaan tässä tutkimuksessa myöhemmin esitelty malli alueellisen identiteetin ja alueellisen kehityksen suhteesta. Toisaalta erottelu taloudelliseen ja ei-taloudelliseen toimintaan syventää dikotomista juopaa talouden ja inhimillisen toiminnan välillä – juopaa, jonka ylittämiseen tässä tutkimuksessa pyrin. Talous ja inhimillinen toiminta eivät ole vastakkaisia tai rinnakkaisia ilmiöitä, vaan erottamattomasti yhteen kietoutuneita elämismaailman osia. Puhuessani aluekehittämisestä taloudellisena ilmiönä tarkoitan taloutta laajana ilmiönä, en tieteenalana tai kapeana sektorina yhteiskunnan kokonaisuudessa.

Tässä vaiheessa on huomautettava, että kehityksen ja kehittämisen suhde on vähintäänkin ongelmallinen. On kiistanalaista, kuinka merkittäviä paikalliset politiikat ovat lopulta taloudelliselle kehitykselle, vai onko yksittäinen alue vain ulkopuolisten voimien heittopussi. Keskeinen ongelma on kehityksen mittaamisen ja sen syiden erittelyn vaikeus. Intention ja emergenssin erottaminen toisistaan on vaikeaa, ellei mahdotonta. Esimerkiksi Blume (2006) toteaa itäisen Saksan paikallistason elinkeinopolitiikkaa tarkastellessaan, että paikallisen elinkeinoilmaston kehittämällä näyttää olevan suotuisia vaikutuksia alueen kasvuun, vaikka vaikutusten todentaminen onkin vaikeaa. Kehittämisen vaikuttavuuden kysymykseen ei ole lopullista vastausta. Alueellisen kehittämisen tutkijana minun on kuitenkin pakko sitoutua intentionaalisen toiminnan merkittävyyteen, sillä sen oletuksen varaan rakentuu paitsi tämä tutkimus, myös koko tutkimusala. Tämä on seikka, joka on otettava annettuna.

3 Alueellinen kehittäminen toimintana

3.1 Kehitysaluepolitiikasta kilpailukykypolitiikkaan

Alueellisia kehityseroja tasapainottava politiikka on ollut pitkään tärkeä osa länsimaista yhteiskuntapolitiikkaa (Mäkinen 1999). Alueellisten kehittyneisyserojen tunnistamisen ja kartoittamisen juuret ulottuvat Suomessa jo 1800-luvun puolelle. Tuolloin pyrittiin lähinnä geopoliittisista syistä todistamaan Suomen suuruhtinaskunnan vaurautta ja erityisyyttä kartoin ja kuvauksin. Alueellisia eroja tasapainottavaa politiikkaa sen sijaan saatiin odottaa 1950-luvulle. Tuolloin alkanut hyvinvointivaltion rakentaminen merkitsi muun muassa perusinfrastruktuurin parantamista ja teollistamista syrjäseuduille. Myös siirtoväen asuttamista voidaan pitää aluepoliittisena toimenä, sillä se merkitsi laajaa asutuksen levittämistä ja muun muassa tiestön rakentamista. (Jauhiainen & Niemenmaa 2006, 71–83.) Varsinaisesti poliittiselle agendalle kehittyneisyserot nousivat Suomessa 1960-luvun suuren yhteiskunnallisen murroksen myötä. Maaseudun elinkeinojen vähentyminen, suurten ikäluokkien tulo työkään ja samaan aikaan teollistuminen ja kaupungistuminen aiheuttivat yhteiskunnan alueellisten rakenteiden rajun muutoksen. Muuttoliikettä ja kehityksen epätasapainoisuutta pyrittiin tasapainottamaan valtiojohtoisella kehitysaluepolitiikalla. Alueiden kehityksen tasapainottamisessa nähtiin olevan kyse oikeudenmukaisuudesta. Alueiden eriarvoistuminen aiheutti syrjäseuduilla katkeruutta. Kuten tuolloisen Joensuun korkeakoulun rehtori Heikki Kirkisen (1972, 40–41) kirjoitus 1970-luvun alusta hyvin osoittaa:

Teollisuus-Suomi päättää myös kehitysalueiden ihmisten elämästä, toimeentulosta, työn luonteesta, palkasta, asumisesta, pakkosiirtolaisuuteen joutumisesta, terveydestä ja jopa perhe-elämästäkin. – Tällainen keskittymisilmiö on alkanut hitaasti ”luontaisen” kehityksen mukaisena tendenssinä. Sitä on myös tietoisesti voimistettu, etenkin kun on pyritty johtamaan elinkeinoelämää pelkästään liiketaloudellisesti ottamatta riittävästi huomioon kansantaloudellisia, sosiaalisia ja muita valtakunnallisia tekijöitä. Näin on vähitellen muotoutunut lähes aukoton järjestelmä, joka seuraa pisimmälle kehittyneiden, vahvimpien ja tehokkaimpien alueiden etuja.

Tämä katkeruus näkyy paikoitellen myös nykyään muun muassa puhuttaessa valtionhallinnon hajauttamisesta tai kasvukeskuksiin keskittyvästä muuttovirrasta. Tämä periferia-diskurssi on havaittavissa joidenkin alueiden kehittämisen puhunnassa. Se on osa niiden kehittämiskulttuuria.

Kehittyneisyseroihin ryhdyttiin puuttumaan pontevasti 1960-luvulla. Sekä tavoitteet että välineet määritettiin pitkälti valtiotasolla. Itä- ja Pohjois-Suomen syrjäseutuja tuettiin muun muassa voimakkaalla teollistamispolitiikalla ja korkeakoulujen alueellisella hajauttamisella. Kehitysaluepolitiikka ja alueellinen suunnittelu elivät huippuaikaansa 1960-luvulta 1980-luvun alkuun. Tuon ajan aluepoliittista ajattelua leimasivat vahvimmin suunnittelutalous, hierarkkisuus, keskusjohtoisuus ja jakoperustainen ajattelu. Alueiden oma kehittämistoiminta ei ollut tunnustetulla poliittisella agendalla, mutta käytännössä alueet pyrkivät parantamaan asemaansa aluepoliittisessa jakokisassa. Monet pikkukaupungit pyrkivät esimerkiksi nostamaan luokitustaan hierarkkisessa keskusjärjestelmässä järjestämällä palveluita, jotka niiltä puuttuivat seuraavalle tasolle siirtymiseksi. Tällä paikallisella kehityspolitiikalla oli sekä symbolista että materiaalista merkitystä. (Jauhiainen & Niemenmaa 2006, 86.) Paikallisen kehittämistoiminnan pääpaino jäi kuitenkin pitkälle oman aseman parantamiseksi valtakunnallisessa tulonsiirtopolitiikassa ja infrastruktuurihankkeissa. Alueilla tehtiin myös muuta kehittämistyötä, kuten paikkakunnan vetovoimaisuuden kasvattamista, mutta sitä ei vielä nimitetty kehittämiseksi. Alueellinen, omaehtoinen ja institutionalisoitunut kehittäminen odotti vielä aikaansa.

Aluekehittäminen koki suuria muutoksia 1990-luvun molemmin puolin. Muutoksen juuret kytkeytyvät sekä yhteiskunnalliseen tilanteeseen että ideologisiin muutoksiin. Suunnittelutalouden muutos kohti kilpailutaloutta ajoittuu 1980-luvun puoliväliin, vaikka rakenteellisia muutoksia toteutettiin pääosin vasta vuosikymmenen lopulla sekä 1990-luvun alussa (Alasuutari 2006, 48). Entisenlaisen aluekehitysrahoituksen jako kävi valtiolle mahdottomaksi 1990-luvun alun syvän laman myötä. Samalla kaupan esteiden vähentäminen ja Euroopan yhdentyminen alkoivat tehdä entisenlaisen jakopolitiikan muutenkin hankalaksi.

Aluekehittämisen kannalta tämä tarkoitti keskusjohtoisen aluepolitiikan purkua ja siirtymistä kohti alueellista kilpailukyky politiikkaa. Tämä ajattelutavan muutos konkretisoitui vuoden 1994 alusta voimaan tullessa uudessa aluekehityslainissa. Kansallisen aluepoliittisen järjestelmän uudistus toteutettiin Euroopan unionin jäsenyyttä silmällä pitäen ja jäsenyyden myötä otettiin käyttöön myös ylikansalliset kehittämisvälineet. Myös kansallista aluekehittämistä muokattiin unionin ohjelmia silmällä pitäen. (Mäkinen 1999.) Vastuu alueiden kehittämisestä jakautui lain mukaan valtiolle ja maakunnan liitoille kuntien yhteistyöelimenä. Tämä oli merkittävä paradigman muutos keskusjohtoisestä (kehitys)aluepolitiikasta kohti aluelähtöistä, omaehtoista kehittämistä, vaikka muutoksen juuret ovat nähtävissä jo pari vuosikymmentä aiemmin. Vastuumuutoksen lisäksi siirryttiin strategisempaa ja ohjelmallisempaa kehittämistä, jossa toimenpiteet ohjautuvat strategisiksi määriteltyjen ohjelmalinjausten mukaan. (Vepsäläinen 1997.) Kehityskulku liittyy paitsi paikallistumisen tarpeeseen kansallisen ohjauksen voimattomuuden myötä, myös retoriseen muutokseen. Eritoten Euroopan unionin Alueiden Eurooppa -retoriikka näkyy sekä puheessa että ohjaavien mekanismien käytännöissä. Tässä retoriikassa kansallisvaltioiden rajat jakavat keinotekoisesti ”aitojen” ja ”alkuperäisten” alueiden muodostamaa moninaista rakennetta. (Hirvonen 2002, 17.) Tämä puhunta on konkretisoitunut Euroopan unionin aluepolitiikan läheisyysperiaatteeksi ja aluekehittämisen keskittämiseen sen mukaisesti alueelliselle tasolle. Nykyisen alueiden kehittämislain (602/2002) 1 § määrittää lain tavoitteeksi edellytysten luomisen alueiden kilpailukyvyyn ja hyvinvoinnin takaavalle osaamiseen ja kestäväan kehitykseen perustuvalla taloudellisella kasvulla, elinkeinotoiminnan kehitykselle ja työllisyyden paranemiselle sekä alueiden välisen kehittyneisyyserojen vähentämisen, väestön elinolojen parantamisen sekä alueiden tasapainoisen kehittämisen edistämisen. Vastuu kehittämisestä on jaettu kuntien ja valtion kesken. Maakuntien liittojen tehtävä on toimia kuntien aluekehitysviranomaisena. Lakiteksti tiivistää hyvin aluekehittämisen nykyparadigman. Alueiden välisten erojen tasapainottaminen on edelleen tärkeä tavoite, mutta siihen ei enää pyritä kilpailukyvyyn kustannuksella. Vastuu ei ole enää vain valtion, vaan kunnat itse ovat siitä osittain vastuussa. Nyt on alueiden aika ottaa vastuuta paitsi omasta kehityksestään, myös kansallisesta kilpailukyvyvystä.

3.2 Kohti omaehtoista alueellista kehittämistä

Alueiden omaehtoisen kehittämisen ajatus ilmestyi eurooppalaiseen alueellisen kehittämisen keskusteluun 1970-luvun lopulla. Omaehtoisella alueellisella kehittämisellä tarkoitetaan

alueellisen kehittämisprosessin perustumista alueen omiin tarpeisiin ja pitkälti sen omiin voimavaroihin. Taloudellinen lama, vahvistuvat regionalistiset pyrkimykset ja keskuslähtöisen aluekehittämisen kritiikki olivat syitä aluelähtöisen kehittämisen ratkaisujen etsimiseen. Yleisesti ottaen ajateltiin, että kehitys on tuloksellisempaa ja kestävämpää, jos kehittäminen perustuu paikallisiin arvoihin, tarpeisiin, resursseihin, suunnitteluun ja toteutukseen. (Rantama 2002, 17–18.) Myös Suomessa alueiden mahdollisuudet puuttua kehittämiseen vahvistuivat, kun valtiollinen kehitysaluepolitiikka purkautui ja vastuu kehittämisestä siirtyi enemmän alueille. Muutos oli melkoinen sekä toiminnan että ideologian tasolla. Entinen systeemi usko alkoi karista oman innovatiivisuuden ja omaehtoisuuden tieltä (Sotarauta & Lakso 2001). 1980-luvun lopulla alkoi myös kuntien oma elinkeinopolitiikka tehdä nousua. Kyseessä ei ollut ainoastaan elinkeinopoliittisten toimien lisääminen, vaan laajemmin pyrkimys paikallisten ja alueellisten voimavarojen liikkeelle saamiseen. Vielä 1990-luvun alussa kuitenkin vasta pohdittiin sitä, mitä paikallinen kehittämisstrategia voisi tarkoittaa. (Haveri 1991.) Alueellisen kehittämisen pohja oli kuitenkin luotu.

Alueellinen kehittäminen ei ole itseisarvoista. Pyrkimyksenä on kasvattaa seudun hyvinvointia tai ainakin turvata nykyinen tilanne. Hyvinvoinnin vaaliminen on hallinnon velvollisuus asukkaita kohtaan ja samalla keino turvata alueen ja yritysten toiminta. Vastuun siirtyessä alueille kehittämisen moninaiset tulkinnat ovat päässeet näkyville. Valtiojohtoisen tahdonmuodostuksen sijaan kunkin alueen on määriteltävä omat tavoitteensa ja toimenpiteensä. Alueet eivät toki toimi kehittämisessä tyhjältä pöydältä. Valtakunnalliset ja Euroopan unionin laajuiset ohjelmat ja politiikkalinjaukset kytkeytyvät paikallisiin kehittämisen mekanismeihin moninaisilla tavoilla, eikä niiden yhdistäminen paikallisiin tarpeisiin ole aina helppoa. Samalla globaalit ilmiöt ovat tulleet jokaista seutua lähelle, ja niiden seuraamisesta on tullut alueille elinehto. Näin ollen paikallinen kehittäminen ei ole tarkoittanut ainoastaan kehittämisen suunnittelun siirtymistä valtiotasolta paikallistasolle, vaan koko kehittämisperustan muutosta. Tämän hetken kehittämisajattelun voi tiivistää kolmeen perusoletukseen: osaamisen, innovaatioiden ja teknologian sijaitsemiseen kehittämisen ytimessä, yhteistyöhön ainoana aikaansaamisen keinona ja resurssien kohdentamiseen strategioiden avulla (Sotarauta, Linnamaa & Suvinen 2003, 10). Kehittämisen todellisuus on kuitenkin sitkeästi kiinni historiassaan. Esimerkiksi Lakso ja Sotarauta (2001) toteavat Kainuun strategiatyötä käsittelevässä artikkelissaan, että strateginen suunnittelu tekee kehittämisestä dynamisempää, mutta vanhat suunnitteluajattelun mallit ovat sitkeässä byrokraattisessa kehittämiskoneistossa. Ajattelumallit muuttuvat huomattavasti

hitaammin kuin rakenteet.

Alueellisen kehittämisen institutionaalinen järjestelmä ei ole vielä vakiintunut. Vastuu virallisesta aluekehittämisestä on lakisääteisesti kunnilla ja valtiolla. Alueellisen kehittämisen on ottanut tehtäväkseen kuitenkin myös moni muu instituutio. Esimerkiksi yliopisto- ja korkeakoululaitoksen kolmas tehtävä, niin sanottu yhteiskunnallinen palvelutehtävä voi konkretisoitua alueellisen kehittämisen tehtäväksi. Aluekehittämistä tekee päätehtävänsä ohella moni oppilaitos, yhdistys, tutkimuslaitos ja virasto. Alueellisen kehittämisen subjekteja on siten vaikea määritellä. Kehittäminen ei ole enää yhden organisaation tai toimijajoukon tehtävä, vaan rakentuu vaihtuvien ja erilaisia tavoitteita omaavien toimijaketjujen ja -verkostojen varaan. Valjastaakseen näiden voiman parhaalla mahdollisella tavalla, tarvitaan tietoa, tahtoa ja kykyä kehityksen suuntaamiseen. Tarvitaan sektorirajat ylittävää toimintaa, yksityisen ja julkisen yhteistyötä ja kansalaisosallistumista. Kehittämisen kentästä on tullut sekä yhteistoiminnan että asiantuntijuuden kenttä.

Toimintaympäristön muuttuessa moninaisemmaksi ja toimintamallien muuttuessa moniäänisemmiksi on ollut pakko kiinnittää huomiota kehittämisen reunaehtoihin. Foorumien, osallistumisjärjestelyiden ja työryhmien organisoimiseen käytetään suhteellisen paljon aikaa ja vaivaa. Mäkinen (2002, 195) kuitenkin huomauttaa seudullisen aluekehitystyön yhteydessä, ettei organisoitumistapa ole alueellisen kehittämisen kriittisin kysymys, vaan hyviä tuloksia voi saavuttaa erilaisilla organisointitavoilla, kunhan yhteistä tahtoa ja halua resurssien yhteisesti koordinoituun käyttöön löytyy. Toisin sanoen, hyvälläkään organisaatiolla ei saavuteta hyviä tuloksia, jos ei ole yhteiseen tahtoon ja tekemiseen pohjautuvaa kehittämiskulttuuria. Yhteistyön toimivuus on keskeinen kehittämisen haaste. Yhteistyöprosessien laatu onkin noussut keskeiseksi tekijäksi monitoimijaisen aluekehittämisen onnistumiselle. Linnamaa (2004, 82–84) luettelee useita tekijöitä, joiden on todettu vaikuttavan yhteistoiminnan onnistumiseen: informaation kulku, lisäarvon tuottaminen kaikille toimijoille, sitoutuminen, päämäärien samansuuntaisuus, kyky oppia ja poisoppia ajattelu- ja toimintatapoja, riittävät foorumit, luottamus, strategiset valinnat, organisointitavat sekä tuloksellisuus ja vaikuttavuus ja niitä koskevat odotukset. Kehittämiskulttuuri kiinnittyy tähän samaan keskusteluun, sillä kehittämiskulttuuri on yhteistyöprosessin ilmentymä.

Aluekehittämisen ideologiat, toimijat ja välineet ovat muuttuneet suuresti viimeisen kahdenkymmenen vuoden aikana. Kehitysaluepolitiikan perintö on kuitenkin läsnä

aluekehittämisen rakenteissa että ajattelutavoissa. Kehitysaluepolitiikan ratkaisut näkyvät polkuriippuvuutena monella suomalaisella paikkakunnalla. Menneiden valintojen, kuten teollisuuslaitosten tai korkeakouluyksiköiden sijoituspäätösten vaikutukset ulottuvat pitkälle. Toisaalta vanhaa on jäljellä myös ajattelutavoissa. Suuri osa alueellisen kehittämisen toimijoista on elänyt kehitysaluepolitiikan tai suunnitelmallisen kehittämisen aikakautta. Kilpailukykykeskeisyys ja epäselvien ongelmien ratkominen ovat hyvin uusia ajattelutapoja. Niiden sisäistäminen vaatii aikansa. Paradigman muutos vakiintuu todennäköisesti vasta aluekehittäjä sukupolven vaihtuessa. Tosin mikään ei takaa, että kilpailukyky politiikka on silloin vielä vallitseva paradigma. Kehityskin kun kehittyy.

4 Kulttuuri talouden tutkimuskäsitteenä

4.1 Kulttuurin käsite

Kulttuuri on ihmistieteiden avainkäsite, ja sellaisena hyvin monella tapaa määritelty. Kulttuuri on ollut tavalla tai toisella tieteen tutkimuskohteena koko tieteen olemassaolon ajan. Varsinaisesta yhteiskuntatieteellisestä kulttuurintutkimuksesta voidaan puhua vasta 1900-luvun puolivälin jälkeen. Kulttuurintutkimuksella tarkoitetaan modernin yhteiskunnan tutkimusta, jossa kulttuurin käsitteelle annetaan itsenäinen asema suhteessa muihin ilmiöihin, kuten talouden lakeihin. Vieraiden kulttuurien tutkimus luetaan nykyisin antropologiaksi, vaikka käsitteistössä ja teorioissa onkin paljon yhteistä. Kulttuurintutkimus on yksi keskeisimpiä tutkimusalueita sosiologiassa ja muissakin yhteiskuntatieteissä sillä on merkittävä asema. (Alasuutari 1994.) Kulttuurintutkimus tieteellisenä otteena on laajentunut viime vuosikymmeninä laajasti yli tieteenalarajojen. Kulttuurista on tullut käyttökelpoinen käsite niin perinteisillä aloilla yhteiskuntatieteissä ja humanistisissa tieteissä kuin uusilla alueilla kuten organisaatiotutkimuksessa ja taloustieteissä. Samaan aikaan sovellusalojen laajetessa ovat käsitteen ymmärrystavat moninaistuneet ja niiden keskeinen koheesio heikentynyt. Tämä on aiheuttanut muun muassa yhteiskuntatieteissä ja maantieteessä vilkasta keskustelua kulttuurin olemuksesta, määritelmistä ja käsitteen tarpeellisuudesta (ks. esim. Duncan & Duncan 2004, Harrison & Huntington 2000, Mitchell 1995, Sayer 2001, Soja 1999).

Duncan & Duncan erottelevat kulttuurin käsitteen kolme eri määritelmäperhettä. Ensinnäkin

kulttuurin voi nähdä sivilisaation tai yläkulttuurin merkityksessä, ”parhaana, mitä on ajateltu tai tehty”. Toiseksi he erottelevat kulttuurin eräänlaisena itsenäisenä superrakenteena tai mustana laatikkona, joka heijastelee esimerkiksi taloudellisia rakenteita, muttei vaikuta niihin. Kolmanneksi he erottelevat kulttuurin löyhästi rakentuneina käytäntöjen klustereina, joiden pohjana on jaetut, mutta myös kiistanalaiset merkitykset ja arvot. Tämän näkemyksen mukaan kulttuurit ovat emergenttejä ja kollektiivisia, mutta vain löyhästi koordinoituja ja sisäisesti hajanaisia. (Duncan & Duncan 2004.) Arkikielen kulttuuri-käsitykset ovat lähimpänä kahta ensimmäistä määritelmää, siis kulttuuria kulttuurin tuotteina tai yhteisöjen, kuten kansojen tai vähemmistöjen staattisena ominaisuutena. Kriittinen yhteiskuntatiede käsittelee yleensä kulttuuria kolmannen määritelmän mukaisena löyhänä merkitysrakenteena, joka kuitenkin tunkeutuu läpi kaikkeen inhimilliseen toimintaan. Tällaisena kulttuuri käsitetään myös tässä tutkimuksessa. Kulttuuri on osa kaikkea inhimillistä toimintaa, myös alueellista kehittämistä. On huomattava, että alueellisen kehittämisen tutkimuksessa kulttuuria käsitellään myös toisenlaisessa merkityksessä. Esimerkiksi Kainulainen (2005) tarkastelee tutkimuksessaan kulttuurin taloutta, siis kulttuuritapahtumien aluetaloudellista vaikuttavuutta. Tämä käsitteiden ulkonäöllisesti pieni, mutta merkitykseltään suuri ero aiheuttaa herkästi hämmennystä ja ongelmia sekä tutkimuksen tekijälle että lukijalle. Tämänhetkisellä käsitteistöllä ongelmalle ei kuitenkaan voi mitään, sillä kulttuurin käsite on vakiintunut molempiin merkityksiin.

Tässä tutkimuksessa kulttuuri käsitetään siis karkeasti ottaen ihmisyyhteisöjen metatietona, joka tunkee läpi kaiken inhimillisen toiminnan. Kulttuuri näyttäytyy tällöin uskomusten ja käytäntöjen järjestelminä (Morgan 1997, 120), yksilön arkea järjestävänä ajatus- ja toimintamallina (Alasuutari 1994, 33–36) tai mielen ohjelmointina, joka kostuu ajatus-, tunne- ja toimintamalleista (Hofstede 1993). Alasuutarin mukaan olennaista kulttuuritutkimuksessa ei ole kulttuurin käsitteen tietty määrittely, vaan yhteiskunnan toiminnan merkitysvälitteisyyden korostaminen. Merkitysvälitteisyydellä viitataan siihen, ettei ihminen näe maailmaa ”sellaisenaan”, vaan erilaisten merkitysten ja selitysmallien kautta. (Alasuutari 1994). Lehtonen (1996, 17) täsmentää kulttuurin ja merkitysten suhteen seuraavasti:

Merkitykset, arvot ja katsomukset saavat konkreettiset hahmonsäätönsä instituutioissa, sosiaalisissa suhteissa, uskomusjärjestelmissä, tavoissa ja totumuksissa, materiaalisien maailman ja sen esineiden käyttötavoissa. Kaikki nämä muodostavat yhdessä kulttuureja. Kulttuurit sisältävät merkityskarttoja, jotka tekevät maailmasta ymmärrettävän niiden jäsenille.

Kulttuurin käsitettä on myös kritisoitu voimakkaasti. Mitchell (1995) on kiistänyt koko ontologisen kulttuuri-ilmiön olemassaolon. Hän pitää sitä ennemmin historiallisena, tosin hyvin voimakkaana ideana, jonka alle voi ryhmitellä monenlaisia ilmiöitä. Toisaalta, kuten Duncan & Duncan asiaa pohtivat, kulttuuri on olemassa ennen kaikkea siksi, että ihmiset jakavat ajatuksia, käsityksiä ja käytäntöjä. Ihmiset uskovat, että heillä on kulttuuri, mikä riittää tuomaan kulttuurin ainakin jollain tapaa olevaksi. (Duncan & Duncan 2004.) Muitakin käsitevaihtoehtoja on kuvaamaan ihmisten kollektiivisia käyttäytymis- ja ajattelutapoja. Koskinen viittaa ideologian käsitteeseen milteipä kulttuurin synonyyminä, ”uskomusjärjestelmänä, joukkona mielikuvia toiminnan vaikutuksista ja seurauksista”. Hän kuitenkin jatkaa määritelmäänsä sillä, että ideologiaan voi liittyä ja siitä voi erota. (Koskinen 2003, 49.) Ideologia on useimmiten tietoisesti luotu oppijärjestelmä. Kehittämisideologia viittaa tahdottuun ja toivottuun kehittämisen ajattelu- ja toimintamalliin. Se olisi tutkimisen arvoinen ilmiö itsessään. Tässä tutkimuksessa haluan kuitenkin tarkastella nimenomaan kehittämisen todellisia, tahattomastikin syntyneitä ajatus- ja toimintamalleja. Kehittämiskulttuuri on toiminnan toteutunut muoto huolimatta siitä, onko se kehittämisideologian mukainen vai ei.

Toinen vaihtoehto on perinteen käsite. Kehittämisperinteen käsite on lähellä sitä ajatusta, mitä kehittämiskulttuurilla haen. Perinne on kuitenkin deterministinen käsite, joka unohtaa nykyisyyden ja menneisyyden välisen dynamiikan ja siten muuttumisen mahdollisuuden. Perinne viittaa menneiden toimien muodostamaan jatkumoon, eikä niiden takana oleviin ajattelu- ja merkityksellistämistapoihin. Perinne on kulttuurin pintataso, mutta sen selitysvoima pysähtyy nykyhetkeen. Kulttuuri sen sijaan on jatkuvuutta korostava käsite myös tulevaisuuden suuntaan.

Kolmantena vaihtoehtona voi mainita näkemyksen käsitteen, jota esimerkiksi Sotarauta, Linnamaa ja Suvinen ovat käyttäneet lähestyessään kehittämistä yksilötasolla. He argumentoivat, että kehittämistoimijat eivät reagoi suoraan toimintaympäristöönsä, vaan omien tulkintojensa kautta. Näin ollen kehittäminen näkemys, joka koostuu tavasta hahmottaa kehityksen kulkua ja siihen vaikuttavia yleisiä voimia ja toimijoita, vaikuttaa voimakkaasti mutta usein salakavalasti kehittämistoimintaan. (Sotarauta, Linnamaa & Suvinen 2003, 39). Analyttisena käsitteenä näkemys häivyttää kuitenkin ajattelun yhteisö- historia-, ja paikkasidonnaista luonnetta. Sen miellelyhtymä viittaa ensisijaisesti yksilön senhetkiseen

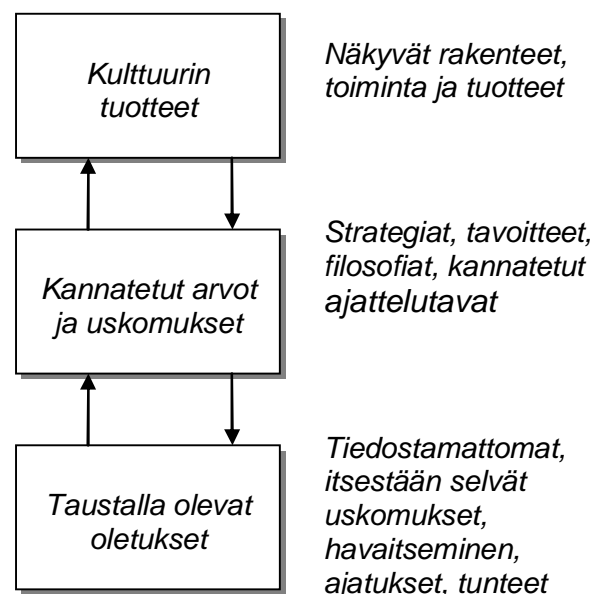
näkemiseen, eikä tuo esiin riittävän hyvin merkitysmaailman ja heuristiikkojen kollektiivista muodostumista. Kulttuurin käsite puolustaa siis paikkaansa monesta näkökulmasta, huolimatta sen ongelmallisesta määrittelystä. Duncan & Duncan (2004) huomauttavatkin, että kulttuurin käsitettä pitäisi mieluummin käsitteellistää uudelleen kuin paeta, sillä sen korvaaminen muilla käsitteillä ei auta ongelmaa katoamaan.

Kulttuuri on laaja ilmiö, jota on vaikea käsitellä kokonaisuutena. Kulttuurin osia ja ulottuvuuksia on pyritty jäsentämään monin eri tavoin. Tyypillisin tapa kuvata kulttuurin eri ulottuvuuksia on kerroksellisuuden metafora. Organisaatiokulttuurin uranuurtaja Edward Schein (1990; 2004, 26) jakaa kulttuurin kolmeen eri tasoon: kulttuurin tuotteisiin eli havainnoitavissa oleviin artefakteihin; arvoihin ja uskomuksiin sekä taustalla oleviin perusolettamuksiin (Kuva 2). Tarinat, rituaalit ja symbolit ja käytännöt ovat (organisaatio)kulttuurin tuotteita, joiden avulla kulttuuria ylläpidetään ja välitetään (Cabrera, Cabrera & Barajas 2001). Kulttuurin tuotteet ovat sen kouriintuntuvia merkkejä, mutta samalla myös vaikeita tulkita. Arvot, normit ja ideologiat ovat selkeämmin tutkittavissa, ainakin jos niitä on pyritty tietoisesti määrittämään. Kulttuurin syvimmällä ja hankalapääsyisimmällä tasolla ovat sen perusolettamukset. Ne ovat usein tiedostamattomia, mutta tarjoavat perustavanlaatuista ymmärrystä siitä, miksi yhteisö toimii, kuten se toimii. Niiden tutkiminen vaatii intensiivistä tarkastelua, kohdistetumpia kysymyksiä ja motivoituneita vastaajia. (Schein 1990.) Yhteiskuntatieteellisessä kulttuuritutkimuksessa ollaan yleisemmin kiinnostuneita

Kuva 2: Kulttuurin tasot. Schein 2004, 26.

kulttuurien ilmaistuista tai piilevistä oletuksista ja asenteista. Kulttuurin keskimäinen taso on tutkimuksellisesti helpoin, sillä se on näkyvä ja helposti haettavissa. Kehittämiskulttuurin tutkimuksen haasteita tarkastellaan tarkemmin luvussa 7.3.

Vaikka kulttuurista puhutaan kartoina, tasoina ja ohjelmointeina, se ei ole staattinen ilmiö. Hofstede (1993) vertaa kulttuuria tietokoneen ohjelmointiin, joka määrää miten data käsitellään ja operaatiot suoritetaan. Ihmismielen kohdalla määräyssuhde ei ole

kuitenkaan ehdoton ja ulkoa määritelty, kuten tietokoneessa, vaan perustuu oppimiseen. Siitä voi myös poiketa – ja poiketaankin. Kulttuuri määrittää kuitenkin vahvasti sitä, millainen on yksilön todennäköinen ja ymmärrettävä reaktio. (emt., 19–20.) Kulttuuri selittää ihmisten käyttäytymistä tai sen muutosta aina vain osittain (Pilon & DeBresson 2003, 16). Kulttuuri on yksi selittävä tekijä muiden rinnalla. Myös kulttuuri itsessään muuttuu. Sitä muokataan ja uusinnetaan jatkuvasti erilaisissa toimissa, tuotteissa ja puheissa. Hannerz käyttää kulttuurista virran metaforaa. Hänen mukaansa monet kulttuurin tuotteet ovat käsinkosketeltavan konkreettisia, mutta ne ovat merkittäviä vasta kun niille annetaan merkityksiä ihmismielissä. 'Kulttuurinen virta' koostuu ilmaistuista merkityksistä, joita yksilöt tuottavat ja tulkinnoista, joita yksilöt tekevät omista ja muiden ilmaisemista merkityksistä. Koska merkityksenannot ovat riippuvaisia edeltävistä merkityksenannoista ja puolestaan vaikuttavat seuraaviin, muodostuu jatkuvista, vaihtuvista ja uusiutuvista merkityskentistä jatkuva kulttuurinen virta. (Hannerz 1992, 3–4.) Kulttuuri on muutoskykyinen, mutta sen tarkoituksellinen muuttaminen ei ole helppoa. Sekä hyvät että huonot kulttuurin piirteet siirtyvät eteenpäin sosiaalisessa kanssakäymisessä.

4.2 Kulttuuri ja talousteoria

Kuten kaikki inhimillinen toiminta, myös talous on kulttuurinen ilmiö. Talouden kulttuurisuus on hyväksytty laajemmin osaksi kehitysteorioita vasta hiljattain. Soja jäljittää kulttuurintutkimuksen ja poliittisen taloustieteen ristiriidan esiintuomisen jo 1800-luvulle Karl Marxin traditionaalisiin brittiläisiin taloustieteilijöihin kohdistamaan kritiikkiin. Soja huomauttaakin, että kaikkein perustavimmalla tasolla juuri Marx aloitti kulttuurin tuomisen taloustieteeseen avaamalla keskustelun muun muassa ihmisen tietoisuuden, vieraantumisen, ideologian, luokkakulttuureiden ja tahdonvoiman vaikutuksesta taloudellisiin prosesseihin. (Soja 1999.) Toisaalta Sayer huomauttaa, etteivät klassiset poliittiset taloustieteilijät ja filosofit edes pyrkineet erottamaan kulttuuria ja taloutta toisistaan. Esimerkiksi Adam Smith, Adam Ferguson ja David Hume olivat kiinnostuneita taloudesta osana laajempaa sosiaalista ja moraalista järjestystä. (Sayer 2001.) Kansakuntien taloudellisen menestyksen kulttuuriin perustuvan tutkimuksen juuria voi löytää myös muun muassa Alexis De Toquevillen, Max Weberin ja Edward Banfieldin tutkimuksissa, jotka käsittelivät demokratian, kapitalismin ja köyhyyden kulttuurisia juuria Euroopassa ja Yhdysvalloissa (Harrison 2000). Weberin teosta *Protestanttinen etiikka ja kapitalismin henki* pidetään yhtenä yhteiskuntatieteiden ja erityisesti

sosiologian klassikkona taloudellisen ajattelun ja kehityksen kulttuurisesta taustasta.

Kontingenssiriippuvaisesti taloudellista kehitystä on selitetty ilman kulttuuriakin. Ympäristödeterminismi on pyrkinyt selittämään kehityksen alueellista vaihtelua ja ihmisyyhteisöjen menestystä tai menestyksettömyyttä fyysiseen ympäristöön liittyvillä tekijöillä. Vielä viime vuosisadalla ympäristön lisäksi huonon taloudellisen kehityksen syyksi saatettiin laskea myös huonommat valmiudet omaava ihmisrotu. Nykyiset maltilliset ympäristödeterministit eivät nostata keskustelua rodullisesta alemmuudesta, mutta ympäristön vaikutuksia selittäviä teorioita rakennetaan edelleen muun muassa sijainnin, trooppisen maatalouden huonon tuottavuuden tai trooppisten tautien pohjalta. (Hart 2002.) Erilaiset arvojen ja toimintatapojen, siis kulttuurin, tutkimukset ovat kuitenkin tuottaneet kehitysmaakontekstissa empiirisesti uskottavampia tuloksia kuin ympäristödeterminismi, ja viimeksi mainittu ei ole enää -keskeinen suunta kehitysteorioissa. Myös antropologiassa on kritisoitu kulttuurin ottamista osaksi talouden kehitysteorioita. Antropologian kritiikki kohdistuu ennen kaikkea kehityksen käsitteeseen, sillä kulttuurirelativistinen antropologia pitää kehityksen käsitettä länsimaisena kulttuuri-imperialismina. (Harrison 2000). Muuten talouden kulttuurisuuden ajatus hyväksytään antropologiassakin. Escobar (1995, 59) huomauttaa, että modernin antropologian näkökulmasta länsimainen talousjärjestelmä on tuotanto-, valta- ja merkitysjärjestelmistä koostuva instituutio, ja sellaisena kulttuurin tuote historiallisine syntyprosesseineen.

Suurin este kulttuurin tulemiselle osaksi kehitysteorioita on ollut uusklassinen taloustiede. Vielä parikymmentä vuotta sitten uusklassinen taloustieteen paradigma oli vallitseva selityssuunta kehittyneisyyden tutkimuksessa. Sen mukaan samanlainen talouspolitiikka tehokkaasti toteutettuna tuottaisi samanlaisen tuloksen kulttuurista riippumatta, eikä paikallinen tai kulttuurinen sidonnaisuus ollut tästä näkökulmasta merkityksellinen. Uusklassisessa paradigmassa on osoittautunut olevan perustavia ongelmia, minkä takia taloutta on alettu lähestyä entistä enemmän sosiaalisista ja kulttuurisista suunnista. Zukin ja DiMaggio jäsentävät uusklassisen taloustieteen paradigman ongelmat kolmeen tekijään: yksilön rationaalisuuden oletukseen, yrityksen rationaalisuuden oletukseen ja erityisesti voitontavoittelun pitämiseen yrityksen ainoana päämääränä sekä uusklassisen makrotalousteorian kontingenssiriippumattomuuteen. Yksilöt eivät kuitenkaan ole täysin rationaalisia, ainakaan talousteorioiden olettamalla tavalla, yritykset ovat kompleksisia ja monien intressien sävyttämiä, eikä makrotason taloutta pysty uskottavasti selittämään ilman

kontingenssi-riippuvaisia tekijöitä, kuten paikallisten instituutioiden merkitystä. Tämän vuoksi kontingenssi-teoriat ovat nousseet kehityksen keskeiseksi selityspohjaksi. (Zukin & DiMaggio 1994, 1–11.)

On siis käynyt ilmeiseksi, ettei talouskasvua voi selittää entisillä perusteilla. Tarvitaan laajempia ja monimutkaisempia, inhimilliset tekijät huomioivia kehitysmalleja. Hjerppe nimittää kehitykseen vaikuttavia, perinteisten tuotantotekijöiden ulkopuolisia tekijöitä fundamentaaliksi tekijöiksi. Niitä ovat esimerkiksi kyky investoida tietoon ja fyysiseen pääomaan tai kyky kerryttää kasvuun vaikuttavia tuotantotekijöitä. Näiden fundamentaalisten tekijöiden merkitys voi olla jopa suurempi kuin perinteisten tuotantotekijöiden. (Hjerppe 2005.) Näiden tekijöiden etsintään paneuduttu monella rintamalla. Alueellisen kehittämisen sisäisten tekijöiden etsiminen on hyvin aktiivinen osa tätä tutkimusta. Innovaatiot, instituutiot ja sosiaalinen pääoma ovat tällä hetkellä keskeisimpiä fundamentaalisten tekijöiden tutkimussuuntia. Koska tutkimussuunta on suhteellisen uusi, on käsitteistön rakentaminen vielä pahasti kesken. Innovaatioiden, instituutioiden ja sosiaalisen pääoman lisäksi ainakin alueellinen identiteetti, hallinnan ja juurtuneisuuden tutkimus ovat osa samaa laajaa, vielä rakenteilla olevaa käsitejärjestelmää (Paasi 2003). Käsitteistön kehitys onkin ollut sekoitus edistystä ja taantumaa selittävän ja kriittisen voiman näkökulmasta (Sayer 2001, 697). On kuitenkin ilmeistä, että kaikilla taloudellisilla prosesseilla on kulttuuriset ja sosiaaliset tekijänsä, joiden käsitteellistäminen ja analysointi auttavat ymmärtämään paremmin talouden todellisia prosesseja. Yksi urauurtava paikallisen kulttuurin, sosiaalisen pääoman ja innovaatiokyvykkyyden tutkimus on Ann Saxenianin tutkimus Yhdysvaltain Piilaakson ja Route 128:n alueiden eroista. Tutkimuksen lähtökohtana oli huomio siitä, että vaikka alueilla on samanlaiset taustat ja samanlainen teknologia, niiden kehityspolut näyttivät muuttuvan hyvin erilaisiksi. Taustalla on yhteistyön ja paikallisen yhteisön erilaiset ominaisuudet. Alueellisia instituutioita ja kulttuuria on vaikea muuttaa, vaikka niiden vaikutus toimintaan on suuri. (Saxenian 1994.)

Kulttuurinen suuntaus on pystynyt oikaisemaan taloudellista reduktionismia, joka on vähätellyt kulttuurin ja elämismailman merkitystä taloudellisessa toiminnassa (Sayer 2001) ja toisaalta osoittamaan ympäristödeterministisen näkökulman heikkouden. Kuten Gillian Hart asian oivaltavasti muotoilee, ”*it is bad attitude rather than bad latitude that prevents the laggards from taking advantage of the markets*” eli syy jälkeen jäämiseen ja kyvyttömyyteen hyödyntää markkinoita on pikemminkin asenteissa kuin leveyspiirissä (Hart 2002, 814).

Cosgrove ja Jackson (1987) julistavat, ettei kulttuuri ole ylijäämäkategoria, joka jää voimallisempien taloudellisten analyysien ulkopuolelle, vaan väline, jolla muutosta koetaan, kiistautetaan ja rakennetaan (Mitchell 1995). Pilon ja DeBresson puolestaan argumentoivat tutkimuksessaan, että taloudellisen toiminnan taustalla olevat motiivit ja perustelut ovat aina yhteisön kulttuurin tuotetta (Pilon & DeBresson 2003, 24). Kannanottoja kulttuurin huomioimiseksi taloutta koskevassa tutkimuksessa on tehty viime vuosina paljon. Näkökulma ei kuitenkaan ole vielä vakiintunut soveltavan tutkimuksen käyttöön, ja kulttuurin näkökulmasta tehtyä empiiristä tutkimusta on suhteellisen vähän.

Kulttuurin merkitystä korostettaessa on muistettava, että vaara on myös vastapuolella. Kulttuurintutkimuksella on taipumusta kulttuuriseen reduktionismiin ja taloudellisten mekanismien merkityksen sivuuttamiseen. Kulttuurinen kehitystutkimus on näin vaarassa sortua kulttuurideterminismiin, jonka lähestymistavat ovat vaarallisen yksinkertaistavia ja etnosentrisiä (Sayer 2001, Duncan & Duncan 2004). Vahvaa kritiikkiä talousmaantieteen kulttuuriselle suuntaukselle on esittänyt myös Hadjimichalis (2006), jonka mukaan kulttuurisen suuntauksen käsitteistön riittämätön teoretisointi, epäpolitisoitu käsitys politiikasta ja talouden unohtava talouden käsitteen käyttö sekä alueen redusoiminen pelkästään territoriksi ovat piirteitä, jotka murentavat kulttuurisen talousmaantieteen uskottavuutta.

4.3 Juurtuneisuus kontingenssiriippuvaisuuden käsitteenä

Keskeinen käsite talouden kulttuuriseen ja sosiaaliseen riippuvuuteen on juurtuneisuus. Juurtuneisuudella (embeddedness) tarkoitetaan yleensä talouden yhteenkietoutuneisuutta muiden yhteiskunnan rakenteiden kanssa. Käsitteen isänä pidetään Karl Polanyi'tä (1944), joka halusi osoittaa talouden kytkeytyneisyyden taloudellisiin ja ei-taloudellisiin järjestelmiin aikana, jolloin taloudellisen rationaalisuuden usko oli dominoivassa asemassa sekä taloustieteessä että poliittisissa diskursseissa ja ideologioissa. (Hess 2004.) Zukin ja DiMaggio jakavat juurtuneisuuden mekanismit kognitiivisiin, rakenteellisiin poliittisiin ja kulttuurisiin. Kognitiivinen juurtuneisuus viittaa ensisijaisesti mentaalisten prosessien taloudellista ajattelua rajoittaviin piirteisiin, kuten rajoitettuun rationaalisuuteen päätöksenteossa. Rakenteellinen juurtuneisuus, kuten Zukin ja DiMaggio sitä nimittävät, tarkoittaa toiminnan kiinnittymistä ihmisten välisiin suhteisiin, siis sosiaalista juurtuneisuutta. Poliittinen juurtuneisuus taas viittaa taloudellisen toiminnan kiinnittymiseen poliittisiin

kamppailuihin ja markkinoiden ulkopuolella toimiviin instituutioihin, kuten valtioon ja sosiaaliluokkiin. Taloudellisen käyttäytymisen kulttuurisella juurtuneisuudella taas tarkoitetaan jaettujen kollektiivisten ymmärrysten vaikutusta taloudellisten päämäärien ja strategioiden noudattamiseen. (Zukin & DiMaggio 1994, 14–23.) Identtiseen jaotteluun päätyvät myös Amin ja Thrift (1994, 16–17). Hess (2004) erottelee edellisten lisäksi keskustelusta myös ajallisen, sosiaalisen, mikro- ja makrotason sekä teknologisen juurtuneisuuden. Juurtuneisuuden ulottuvuuksista ei siis ole pulaa.

Hess (2004., 173) erottelee juurtuneisuuskeskustelusta viisi keskeistä tutkimusperinnettä (Taulukko 1). Tämän tutkimuksen käsitys juurtuneisuudesta kiinnittyy ensisijaisesti taloussosiologiseen lähestymistapaan. Keskeinen erottaja on siinä, että sosiologisessa lähestymistavassa juurtuneisuus on pohjimmiltaan ihmisten käyttäytymisen juurtumista, minkä seurauksena juurtuminen näkyy muissa yhteiskunnan rakenteissa.

Taulukko 1 Juurtuneisuuden viisi tutkimusperinnettä, Hess 2004, 173

<i>Tutkimusperinne</i>	<i>Mikä on juurtunut?</i>	<i>Mihin on juurtunut?</i>
<i>Polanyin "Great Transformation"</i>	<i>Talous, vaihdannan järjestelmät</i>	<i>Yhteiskunta, sosiaaliset ja kulttuuriset rakenteet</i>
<i>Liiketoimintajärjestelmien lähestymistapa</i>	<i>Yritykset</i>	<i>Institutionaaliset järjestelmät ja sääntelyjärjestelmät</i>
<i>Uusi taloussosiologia</i>	<i>Yksilöiden ja yritysten taloudellinen käyttäytyminen</i>	<i>Jatkuvan sosiaalisen kanssakäymisen verkostot</i>
<i>Organisaatio- ja liiketoimintatutkimus</i>	<i>Yritykset, verkostot</i>	<i>Aika, tila, sosiaaliset rakenteet, markkinat, teknologiset järjestelmät, poliittiset järjestelmät...</i>
<i>Talousmaantiede</i>	<i>Yritykset</i>	<i>Verkostot ja institutionaaliset rakenteet</i>

Kulttuuri ei ole saanut yhtä vahvaa asemaa tutkimuksessa kuin kognitiiviset, institutionaaliset ja sosiaaliset lähestymistavat. Esimerkiksi Zukin ja DiMaggio nostavat omasta juurtuneisuuskäsitteistöstään rakenteellisen eli sosiaalisen juurtuneisuuden yli muiden, erityisesti yli kognitiivisen ja kulttuurisen juurtuneisuuden (Zukin & DiMaggio 1994, 18). Hart (2002, 818) kuitenkin toteaa, ettei kehityseroja voida selittää sosiaalisten suhteiden rakenteilla sen paremmin kuin kapitalistisen toiminnan logiikalla, vaan on nostettava esiin kulttuuri merkityksenannon käytäntöinä, jotka ovat erottamattomasti yhteydessä niin

materiaalisiin toimintoihin, identiteettien rakentamiseen kuin valtasuhteisiinkin jokapäiväisessä elämässä. Kulttuurin tutkiminen kehitystekijänä ei siis viittaa kaikkeen inhimilliseen, kuten sosiaalisiin suhteisiin ja luottamusrakenteisiin, vaan merkitysrakenteisiin ja niihin liittyviin käytäntöihin.

5 Kehittämiskulttuurin perusta

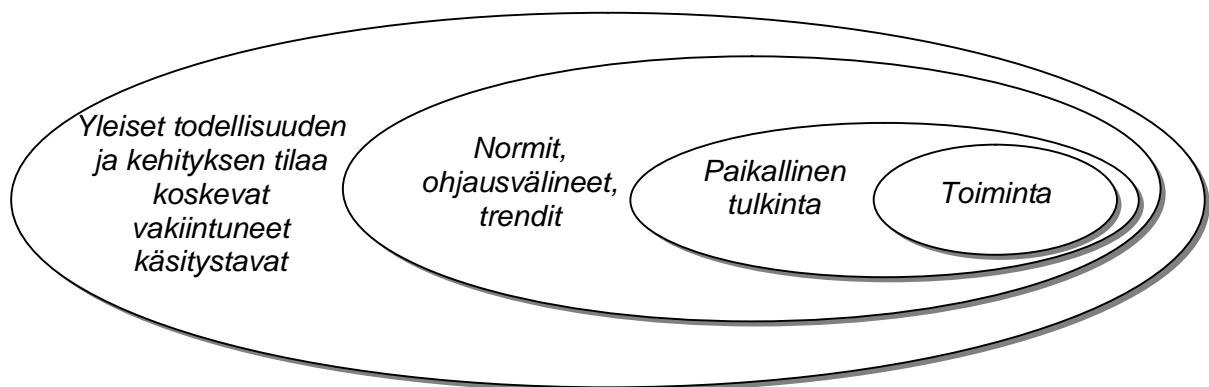
5.1 Kehittämisen tulkintatasot

Kehittämiskulttuuri on jollekin alueelle tyypillinen kohtuullisen pysyvä alueellista kehittämistoimintaa koskeva ajatusmalli. Se on kehittämisen paikallisen tulkinnan taso, jonka näen perustuvan alueen kulttuuriin ja identiteettiin, historiaan ja erityisesti kehittämistoiminnasta saatuihin kokemuksiin, alueen poliittiseen kulttuuriin, toiminnassa mukana olevien organisaatioiden kulttuuriin sekä toimijoiden ja vaikuttajien ammatillisiin, etnisiin, uskonnollisiin ja yhteiskuntaluokkiin perustuviin siteisiin. Tässä luvussa käsittelem kehittämiskulttuurin olemusta, ulottuvuuksia ja dynamiikkaa kehittämisen eri tulkintatasojen, erilaisten kehitys- ja muutuskäsitysten sekä kehittämiskulttuurin muutostendenssien kautta.

Kehittäminen ei koskaan määriy ainoastaan paikallisella tasolla. On otettava huomioon ulkoiset voimat, jotka irrottavat toimintaa paikallisesta kontekstistaan ja vaikuttavat paikallisen kehittämistoiminnan muotoutumiseen (kuva 2). Aluekehittäminen on suppeassa merkityksessään julkista yhteiskunnallista toimintaa, jota toteuttavat lakisääteisesti valtio ja kunnat. Se kuuluu myös Euroopan unionin toimialoihin, mikä tuo ylikansallisen sääntelyjärjestelmän aluekehittämisen arkeen. Myös muut lait ja normit, kuten lait kunnallisesta hallinnosta, kilpailunrajoituksista tai maankäytöstä ja rakentamisesta ohjaavat sitä, mikä on aluekehittämisessä mahdollista ja mikä ei. Yhtä lailla kehittämiskulttuuriin vaikuttavat todellisuuden tilaa ja kehitystä koskevat vakiintuneet käsitystavat, joiden olemuksen ja merkityksen tulkinnat ovat suhteellisen vakioita paikkakunnasta riippumatta.

Vuodenajat, talouden lainalaisuudet ja ilmastonmuutos ovat ilmiöitä, joihin paikallisella tasolla ei voi paljoa vaikuttaa, ja joiden tulkinnoista ollaan kohtuullisen yksimielisiä. Paikallisella tasolla kuitenkin tulkitaan ylempien tasojen mahdollisuuksia ja niiden antamia haasteita paikallisesta kontekstista käsin. Paikallisella tasolla määritellään, mikä on edellisten tasojen pohjalta välttämätöntä, mahdollista, tarpeetonta tai mahdotonta. Toiminnan tasolla on kyse siitä, miten tehtyjä tulkintoja, suunnitelmia ja toiveita muokataan käytännön konkreettisiksi päätöksiksi: projekteiksi, rakenteiksi, viestinnäksi, tuotteiksi. Tason eivät ole staattisesti toistensa päällä, vaan niiden välillä on dynaamisia ja kompleksisia vaikutusmekanismeja. Jäsennyksen tarkoitus on selvittää kehittämiskulttuurin reunaehdoja, ei olla kehittämisen merkitysten syntymekanismien kuvaus. Kehittämisen dynaamisempaa mallinnusta varten katso esimerkiksi Sotarauta 2004, 304.

Kuva 2: Kehittämisen tulkintatasot

Jäsennyksestä on tietoisesti jätetty pois yksilötaso. Pelkistän tutkimuksessa kehittämisen kollektiiviseksi toiminnaksi ja kehittämiskulttuurin sen kollektiivisesti muodostuneeksi 'tajunnaksi'. Yksilön ja kollektiivin suhde on koko yhteiskuntatieteiden kentän keskeinen ongelma, eikä vähiten alueellisen kehitystutkimuksen saralla. Se, kuinka yksilöiden näkemykset, kokemukset, arvot ja toimintamallit suhteutuvat yhteisöön, olisi tämänkin tutkimuksen kannalta olennainen, mutta liian laaja ja monimutkainen kysymys. Asiaa kuitenkin sivutaan myöhemmissä kappaleissa.

5.2 Muuttuva ja pysyvä kehittämiskulttuuri

Kehittämiskulttuurit ovat ainakin jossain määrin tiedostettuja. Tunnetaan ja osataan kuvailla tapa, jolla kehittämistoimilla on taipumus alueella edetä. Joidenkin alueiden

kehittämiskulttuuri on selkeästi oma ”tarinansa”. Vahvakaan kehittämiskulttuuri ei ole hyvän kehityksen tae. Kehittämisen kannalta ei ole olennaista, eikä tarkoituksenmukaistakaan, että kaikki ajattelevat samalla tavalla. Päinvastoin, tiettyyn yhdenmukaiseen ajattelumalliin kiinnittyminen voi aiheuttaa kognitiivisen lukkiutumisen, jossa vakiintunut kielenkäyttö ja näkemyksen kapeus voivat estää uusien mahdollisuuksien havaitsemisen (Sotarauta & Linnamaa 1999, 119). Kehittämiskulttuurilla on toinenkin negatiivinen puoli. Monessa tapauksessa kehittämiskulttuuri saa syntipukin roolin. Jos asiat eivät suju toiveiden mukaan, viitataan helposti paikalliseen kehittämiskulttuuriin esteenä toiminnalle. Vahva tarina kehittämiskulttuurista voi toimia kehityksen esteenä, jos se nähdään deterministisenä ilmiönä, jota ei kyetä tai haluta muuttaa. Sekä liian erilainen että liian yhtenäinen kehittämiskulttuuri voi lukkiuttaa kehittämistoimintaa.

Historia ja menneet kokemukset ovat merkittävä tekijä kehittämiskulttuurille. Hyvät kokemukset ja muistot kannustavat jatkamaan samaan suuntaan, huonot kokemukset, mistä tahansa syystä sellaisiksi muotoutuneet, aiheuttavat haluttomuutta edetä samaan suuntaan. Virkkala (1997) tarkastelee Kokkolan kaupungin kehitysvalintoja paikallisen kulttuurin ja historian kautta. Hän toteaa, että Kokkolan merenkulkuun ja satamiin liittyvät menestyksen ja merkittävyyden kokemukset ja muistot, joiden juuret ovat johdettavissa 1600–1800-lukujen tervatalouden aikaan, vaikuttivat sen kehittämissäpolitiikan valintoihin. Samalla hän myös toteaa, että paikalliset instituutiot kykenevät ohjaamaan ja kontrolloimaan eliittien ja asukkaiden muistia ja toimintatapoja. (Virkkala 1997). Historia ei siis ole kiveen hakattu, vaan altis tulkintojen ja ymmärrystapojen muutoksille. Toisaalta menneisyyden onnistuneet toimintamallit eivät takaa hyvää tulevaisuutta. Hämäläinen ja Heiskala toteavat useisiin tutkimuksiin vedoten, että tärkeimmät muutoksen esteet ovat henkisiä: jäykkiä ajatusmalleja, asenteita, arvoja ja normeja. Näiden jäykkyyksien johdosta joudutaan ongelmiin, kun ongelmia yritetään ratkaista vanhoilla menetelmillä muuttuneessa toimintaympäristössä. (Hämäläinen & Heiskala 2004, 17.)

Madridin kaupunkisuunnittelua vuosina 1857–1995 tutkineet Neuman ja Gavinha toteavat, että kaupungin suunnittelua leimaa jatkuvuuden ja muutoksen vaihtelu. Tietyt piirteet, kuten hierarkkisuus ja keskusjohtoisuus, pitivät pintansa läpi poliittisten ja suunnitteluparadigmaattisten mullistuksen. Samat mullistukset vaativat suunnittelujärjestelmiltä myös suurta joustavuutta muutoksista selviämiseksi. Jatkuvuuden ja muutoksen dialektiikka ja kehitys kytkeytyvät erityisesti konflikteihin. Toiminnan

joustamattomat tulkintakehykset saavat aikaan konflikteja, joiden ratkaisemiseksi osapuolten on ymmärrettävä, kuinka omat ja toisten tulkintakehykset estävät ratkaisun syntymisen. (Neuman & Gavinha 2005.) Samanlaisen dialektisen mekanismin voi olettaa olevan myös alueellisen kehittämisen kulttuurin taustalla. Kehittämiskulttuuri on muuttuva ja muutettavissa oleva, mutta sen muuttaminen vaatii ponnisteluja. Vaikka organisaatiokulttuuri, ja kulttuuri yleisemminkin, on näkymätöntä ja hankalasti käsiteltävää, vaatii sen muuttaminen konkreettisia toimia. Hofstede (1993, 287-289) luokittelee muutokset viiteen eri tyyppiin: rakenteellisiin muutoksiin, prosessien muutoksiin ja henkilöstömuutoksiin, joiden vaikutus on suurin, sekä koulutukseen ja symboleihin kuten iskulauseisiin ja logoihin, joiden vaikutus on kuitenkin pienempi ja riippuvainen muista toimista. Kaikki keinot ovat käytettävissä myös kehittämiskulttuuria muutettaessa, vaikkakaan ei yhtä suoraviivaisesti, sillä kehittäjäverkostoon eivät päde suoraan organisaation johtamismallit.

5.3 Muutuskäsitys kehittämiskulttuurin pääulottuvuutena

Käsitykset muutoksesta, kehityksestä ja edistyksestä ovat kehittämiskulttuurin perusta. Erilaiset tavat käsittää kehittämisen luonne ja merkitys luovat kehittämiskulttuureille niiden leimaa-antavimmat piirteet. Weick ja Quinn erottelevat muutoksesta kaksi ajallista perspektiiviä, episodisen ja jatkuvan muutoksen. Episodisessa muutuskäsityksessä muutos ymmärretään tasapainotilan hetkelliseksi horjumiseksi, josta palataan taas tasapainotilaan muutoksen loputtua. Muutos on tällöin tyypillisesti dramaattinen, epäsäännöllinen ja epäjatkua. Muutuskäsitys vaikuttaa siihen, kuinka muutoksista pyritään selviytymään. Episodisen muutoksen ratkaisuna on lyhyen tähtäimen sopeutuminen muuttuneeseen tilanteeseen. Jatkuvan muutoksen ajattelussa muutos käsitetään toisin. Muutos on jatkuva, evolvoituva ja kumulatiivinen koostuen jatkuvista pienistä muutoksista. Jatkovasti muuttuva organisaatio on luonteeltaan emergentti ja itseorganisoituva. Muutoksen hallinnan ratkaisu on pitkän tähtäimen sopeutumiskyvyssä. (Weick & Quinn 1999, 366.)

Muutosta voi jäsentää myös suhteessa sen toimintamekanismiin. Van de Ven ja Poole erottelevat neljä näkökulmaa muutoksen: elämäнкаariajattelun, evoluution, dialektisuuden ja teleologian. Elämäнкаariajattelussa muutos on lineaarista orgaanista kasvua ennalta määrätyn ohjelman mukaan. Tässä ajattelussa muutokseen on vain sopeuduttava, sillä se on lopullinen. Evolutionaarinen ajattelu puolestaan korostaa kilpailua ja siitä selviytymistä. Kehitys on tällöin kumulatiivista ja toistuvaa, eikä sillä ole ennalta määrättyä päämäärää. Dialektinen

näkemyks taas rakentuu konfliktien ja niistä rakentuvan synteessin varaan. Kehitys on toistuvaa ja epäjatkuvaa. Teleologia on elämäntarkoituksellisuuden tapaan päämäärään sidottu, mutta se perustuu yhteisesti luodulle tulevaisuuden kuvalle ja siihen yhteistyössä pyrkimiselle sosiaalisen konstruktion rakentamiselle tavoitteen saavuttamiseksi. (van de Ven & Poole 1995, 514.)

Muutoksen luonteen käsitystapa on suoraan yhteydessä kehittämisen strategiaan valintoihin. Erilaiset muutuskäsitykset näkyvät jo aluekehittämisen paradigmaissa. Aluekehittämisen teorioissa on oltu taipuvaisia näkemään muutos elinkaarteorian mukaisena: aluekehitystoimilla pyritään saamaan uusia asioita alkuun, jotta ne tuottaisivat myöhemmin satoa, eli taloudellista kehitystä (Sotarauta 2004, 310). Kilpailukykyparadigman voi nähdä siirtyvän kohti evolutionaarista muutuskäsitystä. Muutuskäsitys on perustava ulottuvuus kehittämiskulttuurissa, sillä se määrittää muun muassa kehittämisen aikajännettä, suhdetta ympäristöön ja käsitystä toimivista kehittämismenetelmistä.

6 Kehittämisen kulttuuriset perustat

6.1 Alueen identiteetti

Paikallisuutta ei voi pelkistää yhdeksi ainoaksi kulttuurin kontekstuaaliseksi tekijäksi. On sekä puhuttava paikallisista kulttuureista monikossa että tunnustettava paikallisten kulttuurien moninaiset ainekset. Tässä kappaleessa tarkastelen neljää eri perustaa, joiden pohjalta paikallisen kehittämiskulttuurin voi olettaa muotoutuvan. Tarkastelen alueellista kulttuuria ja identiteettiä, poliittisia kulttuureja, organisaatiokulttuuria ja ammattikulttuureja paikallisesti vaikuttavina ilmiöinä. Lisäksi käyn lyhyesti läpi etnisen taustan, uskonnon ja yhteiskuntaluokkien näkymisen paikallisessa kehittämisessä.

Aluekehittämisellä on ominaispiirre, joka erottaa sen muusta taloudellisesta toiminnasta. Sen tavoitteena on alueen ja sen yhteisön hyvinvointi. Vaikka muu taloudellinen toiminta tuottaa alueellisen sidonnaisuutensa kautta hyötyä alueelle, on sen ensisijaisena tavoitteena kunkin toimijan taloudellinen menestys. Kehittämistoiminnassa tavoite on tuottaa hyvinvointia alueelliselle kollektiiville. Tämä saavutetaan yksittäisten yritysten ja asukkaiden hyvinvoinnin kautta, mutta prioriteettijärjestyksellä on suuri merkitys alueellisen kehittämisen arvo- ja merkityspohjan kannalta. Alueen kulttuuri, alueen identiteetti ja olemus ovat läsnä alueellisen kehittämisen käytännöissä enemmän kuin missään muussa taloudellisessa toiminnassa. Alue ei ole vain konteksti, vaan myös subjekti.

Yhteiskunnallinen toiminta saa aikaan maantieteellisten jakojen totunnaistumista (Häkli 1999, 143). Alueet ovat ihmisten toimissaan ja puheissaan konstruoimia ja institutionalisoimia

tiloja, siis sopimuksenvaraisia. Kuten alussa määrittelin, tässä tutkimuksessa alueella viitataan pääasiassa kuntiin ja seutukuntiin. Vaikka molemmat ovat hallinnollisesti yhtä lailla olemassa, toinen suoraan ja toinen välillisesti kunnallisten yhteenliittymien kautta, on noilla kahdella suuri ero ihmisten identifioitumisen kannalta. Vaikka seutukunnat ovat monella tapaa sekä yksilön että aluekehittämisen kannalta toiminnallisesti luonteva aluetaso, ei sama päde identiteettien kohdalla. Siinä missä kunta on pitkän institutionalisoitumishistoriansa aikana lunastanut paikkansa ihmisten identifioitumisen kohteena, tuntuu seutu vielä ”ylhäältä annetulta”, abstraktilta ja hallinnolliselta aluejaoilta. Myös maakunta on identiteetillisesti vahvempi yksikkö kuin seutu.

Alueellinen identiteetti tai aluetietoisuus vastaa yksilötasolla kysymykseen ”Mihin minä kuulun?” Aluetietoisuus ei ole vain tunnetta, vaan myös tietoa ja toimintaa. Aluetietoisuuden osia ovat muun muassa kyky erottaa alue muista alueista, yhteenkuuluvuuden tunne alueen asukkaiden kanssa ja toiminta alueen hyväksi. Alueen historiallinen synty ja kehitys luovat kerrostuman, jonka eri-ikäiset ainekset näyttäytyvät aluetietoisuudessa eri tavoin. Yksilön omat kokemukset, henkilökohtainen spatiaalinen historia ja paikan merkitys ovat osallisina aluetietoisuuden synnyssä. (Riikonen 1997). Alueellista identiteettiä ilmaistaan monin tavoin. Se voi ilmetä kuulumisen ja kiintymisen tunteena, alueylpeytinä, alueellisena alemmuuskompleksina tai jopa alueellisesti ilmenevänä voimakkaana patrioottisuutena (Raagmaa 2002). Alueellisen identiteetin narratiivit, kertomukset, kytkeytyvät esimerkiksi luontoon ja maisemaan, rakennettuun ympäristöön, kulttuuriin ja etnisyyteen, murteisiin, taloudelliseen menestykseen, perifeerisyyteen, stereotypioihin tai todellisiin ja kuviteltuihin historioihin (Paasi 2003). Koska alueellisessa kehittämisessä keskiössä on alue ja sen eletyt kehityspotit ja toivotut tulevaisuudet, on alueellisen identiteetin narratiiveilla merkittävä asema kehittämiskulttuurissa.

Identiteetti ei ole merkityksellinen vain yksilöiden elämälle, vaan myös poliittis-hallinnollisille järjestelmille. Näkemys alueellisesta identiteetistä taloudellisia, kulttuurisia ja poliittisia käytäntöjä perustavana ja luovana voimana on saamassa jalansijaa eri puolilla maailmaa. (Paasi 2003). Identifioitumisen kautta määrittyy, kenen etua ajetaan ja mitä ollaan valmiita tekemään. Vahvimmillaan alueellinen identiteetti kannustaa yhteiskunnalliseen toimintaan ja kantamaan vastuuta oman alueen kehittämisestä, sillä alueellisesti ja paikallisesti juurtunut identiteetti vahvistaa työmotivaatiota sekä yksilötasolla että kollektiivisesti ja kannustaa oppimiseen ja kansalaistoimintaan (Raagmaa 2002). Tai kuten

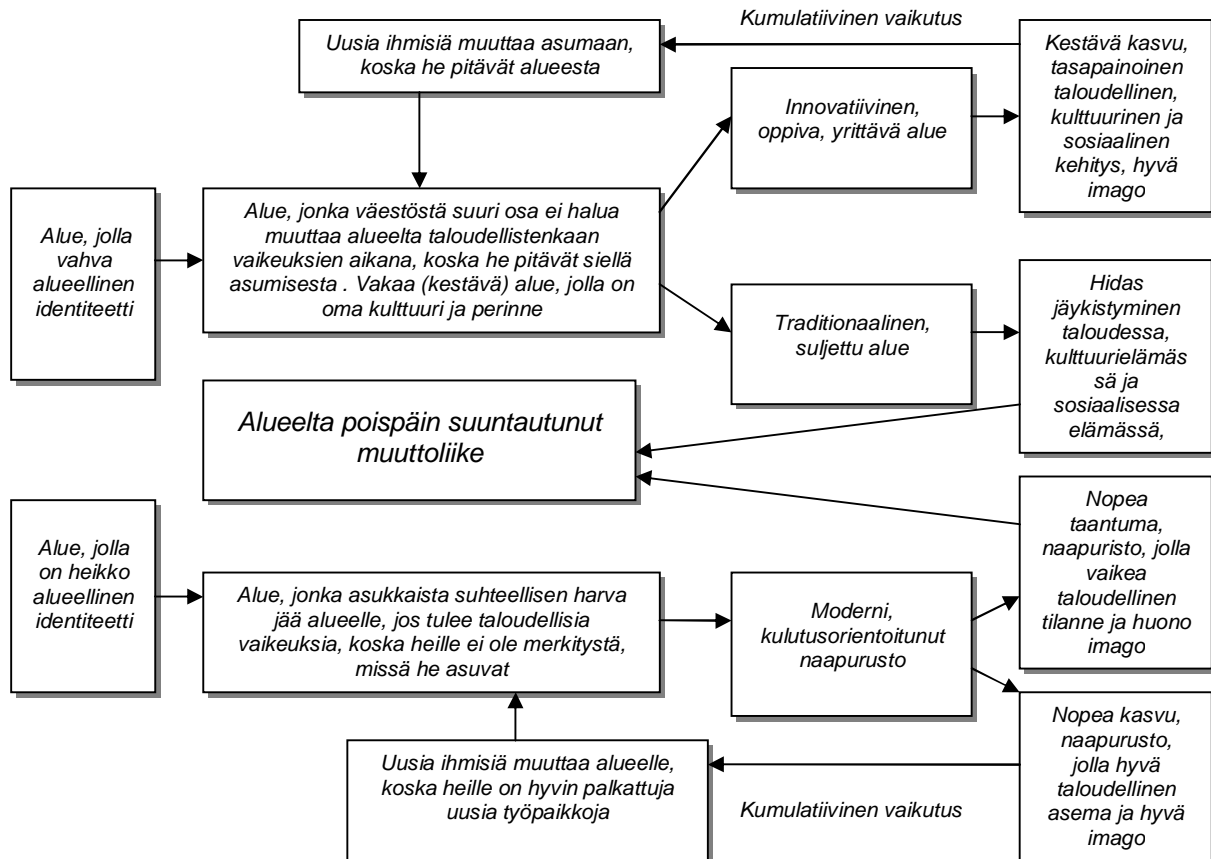
Anssi Paasi (2003, 478) asian muotoilee, alueellinen identiteetti on ”lastattu sosiaalisella ja tuottavalla taialla”. Vahva alueellinen identiteetti voi siis näkyä kehittämiskulttuurissa myös vahvana tahtona toimia ’oman’ alueen hyväksi ja se voi olla kehittäjille motivoiva tekijä.

Päinvastaisessa tapauksessa, yhtenäisen alueellisen identiteetin puuttuessa, alueen intressit voivat sirpaloitua nurkkakuntaisiksi näkemyksiksi, ja yhteisen alueellisen tahdon muodostaminen on vaikeaa. Tämä on nähtävissä esimerkiksi seudullisessa kehittämistoiminnassa, jossa seudun etu hautautuu paikallisten etujen alle, koska tunnetta todellisesta yhteisyydestä ei ole. Airaksinen, Nyholm ja Haveri ovat todenneet Seutuyhteistyön tuki-hankkeen väliraportissa, että vaikka seutuyhteistyön tarve on laajasti kunnissa tunnistettu ja retorisella tasolla yhteistyöpyrkimykset ovat vahvoja, jäävät saavutukset usein heikoiksi. Konkreettisia päätöksiä ei uskalleta tehdä, eikä antaa päätösvaltaa tuntematta seurauksia. Tietämättömyys ja epävarmuus toisten tavoitteista, aikeista, tulkintatavoista ja preferensseistä sekä usein puutteellinen kommunikaatio luovat epävarmuutta seudulliseen toimintaan. Oman kunnan etu ja seudun etu näyttävät usein vastakkaisina. (Airaksinen, Nyholm & Haveri 2004.) Vaikka alueellisen eron taustalla on vastuullisuus tietyn alueen äänestäjille ja siten territoriaalisen poliittisen järjestelmän legitimeetti, on näkemyserojen taustalla laajempia alueelliseen kiinnittymiseen ja kulttuuriin liittyviä kysymyksiä. Kyläpolitiikointi on tuttua niin kunnallisella kuin valtakunnallisellakin tasolla, vaikka sillä ei olisikaan poliittiseen vastuuseen liittyvää sidettä. On siis huomattava, etteivät virkamiehet, poliitikot tai yritysten toimijatkaan ole irrallaan alueellisesta yhteisöstä ja sen identiteetin siteistä

Alueellinen kulttuuri ja identiteetti vaikuttavat monella tapaa kehittämisen käytäntöihin. Vahva alueellinen identiteetti ja yhteisö luovat yhteistä tahtoa ja vähentää poliittisia konflikteja. Samalla vahva yhteisö voi myös lukkiuttaa alueen ’pieneen piiriin’, jossa avoimuus ja moniarvoisuus kärsivät. Pilon ja DeBresson (2003) ovat todenneet tutkimuksessaan paikallisista kulttuureista ja alueen innovaatioverkostoista, että avoimet paikalliset kulttuurit auttavat ankkuroimaan, edistämään ja stimuloimaan paikallisia innovaatioverkostoja. Yhteisön avoimuus, joustavuus ja uudistumiskyky ovat myös kehittäjien hyödynnettävissä. Alueellinen identiteetti vaikuttaa myös alueesta ulospäin näkyvään kuvaan. Garri Raagmaa on esittänyt hypoteettisen mallin alueellisen identiteetin vaikutuksista väestön muuttokäyttäytymiseen (kuva 3). Hänen kyselyaineistonsa vahvistaa hypoteesia siinä, että yksilöiden vahva alueellinen identiteetti korreloi verkostoitumisen ja

institutionalisoitumisen kanssa ja samalla taloudellisen hyvinvoinnin ja asukkaiden sosiaalisen aktiivisuuden välillä on melko selkeä korrelaatio. Alue, jolla on vahva, sisäisesti kannatettu identiteetti, omaa yleensä myös hyvän maineen ja on siten houkutteleva kohde investoinneille ja muuttajille (Raagmaa 2002).

Kuva 3: Hypoteettinen malli alueellisen identiteetin vaikutuksista muuttokäyttäytymiseen. Raagmaa 2002, 61

6.2 Poliittinen kulttuuri

Poliittinen kulttuuri on sateenvarjokäsite, joka käsittää kaikki käsitykset, uskomukset ja arvot, jotka koskevat 'poliittista'. Se ei kata pelkästään hallintoa, vaan koko poliittisen elämän kirjjon yhteisöllisestä olemassaolosta politiikan yhteisöllisesti määriteltyihin prioriteetteihin ja käytännön politiikkoihin asti. (Lane 1992, 362; 381.) Poliittisen kulttuurin käsite tuli politiikan tutkimuksen käyttöön 1950-luvulla. Vanhastaan sen avulla on tarkasteltu kansakuntien välisiä eroja politiikkaa koskevissa tiedoissa, asenteissa ja arvostuksissa. Sittemmin sen käyttö on laajentunut käsittelemään eri aluetasoja ja eri näkökulmia.

Paikallinen poliittinen kulttuuri ei ole kansallisen järjestelmän jatkumo, vaan alueilla on historiallisen kehityksensä tuloksena esimerkiksi erilaiset päätöksen teon tavat ja paikallisen hallinnan mallit. (Laine & Peltonen 2003, 42–45.) Yleisesti suomalaiselle kunnallishallinnolle on tyypillistä virkamiesvaltaisuus ja konsensuskeskeisyys sekä yleisesti suomalaista yhteiskuntatoimintaa leimaavat lakiusko ja hallintokäytäntöjen ensisijaisuus sekä hierarkkinen johtamisjärjestelmä (Ylönen 1993, 33–36). Paikallisen poliittisen kulttuurin riippuvuus maan tai kunnallishallinnon poliittisesta kulttuurista on kytkeytynyt poliittisen järjestelmän rakenteeseen. Mitä enemmän paikallisella tasolla on mahdollisuus toimia itse, sitä suurempi on mahdollisuus poliittisen kulttuurin erilaistumiseen. Alueellisen kehittämisen kannalta tämä tuli jo todettua aiemmin tässä tutkimuksessa. On luonnollista, että keskusjohtoisessa aluekehittämisessä ei ollut yhtä paljon tilaa paikallisille tulkinnoille ja valinnoille kuin oma-aloitteisessa kehittämistoiminnassa. Siinä mielessä paikalliset alueellisen kehittämisen kulttuurit ovat vasta nousemassa esiin.

Alueellisen kehittämisen poliittiseen kulttuuriin sisältyy käsitys siitä, mikä on oikea ja legitiimi kehittämisen hallintotapa. Alueellinen kehittäminen on politiikkaa, jos politiikalla tarkoitetaan yhteisten asioiden hoitoa. Toisin kuin esimerkiksi maankäytön suunnittelu, jossa kansalaisosallistuminen on nostettu merkittäväksi osaksi suunnitteluprosessia, tehdään aluekehittämistä vielä pitkälle suljetuissa piireissä, vaikka alueellisen kehittämisen toimijakenttä onkin laajentunut. Alueellisen kehittämisen päätökset ovat harvoin tavallisen kansalaisen ulottuvilla. Alueellisen kehittämisen pitkä suunnitteluteoreettinen tausta näkyy siinä, että se mielletään herkästi enemmän suunnitteluksi kuin politiikaksi. Kehittämisen tullessa avoimemmaksi ja paikallisemmaksi on sen poliittinen luonne kuitenkin noussut paremmin esiin. Suomenkielinen politiikka-käsite ei erottele poliittista toimintaa (politics) ja toimintapolitiikkaa (policy). Yleensä alueellisen kehittämisen poliittista luonnetta tarkastellaan jälkimmäisen käsitteen kautta. Laineen & Peltosen (2003, 25–28) mukaan toimintapolitiikan käsitteeseen liittyy ajatus harmoniasta ja yksimielisestä toimijasta ja keinojen rationaalisesta valinnasta verrattuna poliittisen toiminnan avoimeen konflikti- ja ristiriitalähtöisyyteen. Hankkeisiin ja kehittämissuuntiin liittyy harvoin avoimia poliittisia konflikteja, vaikka yksittäiset osa-alueet politisoituisivatkin. Alueellinen kehittäminen ei siis ole avointa politiikkaa, mutta ei myöskään pelkkää hallintoa. Alueellista kehittämistä on totuttu tarkastelemaan yhteiskunnallisena hallintana, jota tuottavat erilaiset paikalliset hallintakoalitiot. Hallinnoinnilla tarkoitetaan ”tietoisia ja harkittuja julkisen sektorin toimijoiden toimia, joilla ne vaikuttavat toimintapolitiikkojen muotoutumiseen ja

toteuttamiseen” kun taas hallinta viittaa kaikenlaisiin tietoihin ja tiedostamattomiin ohjausmekanismeihin, jotka liittyvät julkisiin policy-prosesseihin (Linnamaa 2004, 63). Keskeisimmäksi hallinnan muodoksi ovat nousseet erilaiset regiimit. Stone (1989, 6) määrittää regiimin ”epämuodolliseksi järjestelyksi, jossa julkiset toimijat ja yksityiset intressit toimivat yhdessä pystyäkseen tekemään ja toteuttamaan hallintapäätöksiä”. Regiimiteoria ohjaa kysymyksen vallanpitäjistä siihen, kuinka julkiset tavoitteet saavutetaan ja kuinka niitä ohjaavia hallintakoalitioita rakennetaan ja ylläpidetään (Judge, Stoker & Wolman 1995). Hallinta on siis laajempaa ja epäselvempää kuin hallinnointi, mutta tarpeellista, jos pyritään saamaan haltuun moninaisten ongelmien ratkaisun avaimet. Vaikka hallinta-ajattelu on tyypillistä alueellisen kehittämisen tutkimuksessa, ei näin välttämättä ole kehittämisen kentällä. Kehittämisen avoimuusaste ja hallinto/hallinta-näkemys vaihtelevat varmasti eri alueiden kesken. Näkemys alueellisen kehittämisen legitiimeistä ja onnistuneista poliittisista toimintatavoista onkin yksi kehittämiskulttuuria määrittävä ominaisuus.

Hood (1998) on soveltanut kulttuuriteoreettista otetta julkishallinnon poliittisen kulttuurin tutkimukseen. Hän erottelee neljä erilaista kulttuuria: fatalistisen, individualistisen, hierarkkisen ja egalitaarisen (taulukko 2). Jaottelu tarjoaa hedelmällisen jäsenyyksen kehittämiskulttuurin poliittisen kulttuurin ulottuvuudelle. Esimerkiksi hierarkkinen poliittinen kulttuuri on tyypillistä alueella, jossa kehittämisen suunnitteluperinne on vahva. Kuten tämän kappaleen alkupuolella mainitsin, alueelliseen kehittämiseen ei ole, ainakaan vielä, tuotu kovin vahvasti egalitaarista, osallistuvaa kulttuuria. Sen yleistyminen voi kuitenkin olla vain ajan kysymys. Alueet, joilla kehittäminen on vähäistä ja luonteeltaan korjaavaa, osuu hyvin fatalistisen kulttuurin kuvaus. Individualistinen kulttuuri ei ole sekään kehittämisen kentällä tuntematon. Paikallisia poliittisia kulttuureita tai -hallintatapoja on tutkittu paljon esimerkiksi ympäristökysymysten näkökulmasta (ks. esim. Laine & Peltonen 2003). Ramsayn (1996) mukaan varsinaisesta kulttuurisesta näkökulmasta paikallisia hallintatapoja on kuitenkin tutkittu vähän (Laine & Peltonen 2003, 340).

Taulukko 2: Neljä hallinnon poliittista kulttuuria. Soveltaen Hood 1998, 26; Rydin, Thornley, Scanlon & West 2004, 61

	<i>Fatalistinen</i>	<i>Individualistinen</i>	<i>Hierarkkinen</i>	<i>Egalitaarinen</i>
<i>Tunnuspiirteet</i>	Vähäinen yhteistyö, sääntelykeskeisyys	Atomisoitunut lähestymistapa, neuvottelu- ja kaupankäyntikeskeisyys	Sosiaalinen yhtenäisyys, sääntelykeskeisyys	Aktiivinen osallistuminen, jokainen päätös ulottuvilla
<i>Toimintatapa kriisitilanteissa</i>	Ad hoc –ratkaisut, minimalistisuus	Kilpailu ja omanvoitontavoittelu	Asiantuntemukseen turvautuminen, tiukennetut menettelytapaohjeet	Osallistuminen, asioiden julkituominen
<i>Avainsana</i>	Joustavuus, sitkeys (resilience)	Valistunut omanvoitontavoittelu	Ohjaus	Yhteisön osallistuminen
<i>Heikkoudet</i>	Liiallinen passiivisuus, taipumus huonon hallinnon noidankehään	Yksilön etu ennen yhteisön etua, yhteistyön puute, korruptio, taipumus kilpailuun, markkinaehtoisuuden ongelmat	Taipumus liiallisen kunnianhimoisiin projekteihin, liiallinen luottamus asiantuntemukseen, taipumus priorisoida organisaation tarpeet	Haluttomuus hyväksyä ylempää auktoriteettia, riski pitkäaikaisiin kiistoihin, degeneroituminen pelkkään yhtäaikaiseen olemassaoloon
<i>Kontrollimekanismi</i>	'Chanicism' Organisaatio pelikoneena	'Choicism' Organisaatio areenana	'Bossism' Organisaatio auktoriteettiportaina	'Groupism' Organisaatio kollegiaalina

Poliittinen kulttuuri määrittää sen, millaisia toimintatapoja alueen kehittämisessä käytetään. Poliittinen kulttuuri kytkeytyy laajemmin hyvän hallinnon, julkisen toiminnan legitimitettiin, demokratian ja myös vaikuttavuuden kysymyksiin. Alueellisen kehittämisen tavoitteena on, ainakin ideaalitalanteessa, vaikuttava ja poliittisesti legitiimi toiminta. Uhkana tälle tavoitteelle on liian vahva suunnittelu- ja virkamiespainotteisuus. Poliittiset päätöksentekijät ovat, kuinka rasittavaa se virkamiehistön näkökulmasta onkin, ainoa legitiimin hallinnan tae, mutta toisaalta haaste nopealle reagoinnille ja rohkeille aloitteille.

6.3 Organisaatiokulttuuri

Organisaatiokulttuuri on vakiintunut käsite kuvaamaan organisaation vakiintuneita normien ja asenteiden malleja. Organisaatiokulttuurin käsitettä edeltäneet ryhmänormien ja organisaatioilmaston käsitteet ovat olleet psykologian käytössä jo pitkään. 1970-luvun lopulta lähtien kulttuurin käsite alkoi nousta keskeiseksi käsitteeksi organisaatiotutkimuksessa. Sen nimeen vannoivat tutkijat niin akateemisessa maailmassa kuin konsulttiyrityksissä. Sen nähtiin avaavan uusia ovia paitsi organisaatioiden ymmärtämiseen, myös tuottavuuden ja tehokkuuden parantamiseen. 1980-luvulle tultaessa siitä oli tullut muotitermi johtamis- ja organisaatiotutkimuksessa. (Hancock & Tyler 2001, 98–99.) Schein (1990) määrittelee organisaatiokulttuurin tietyn ryhmän ulkoisen sopeutumisen ja sisäisen integraation ongelmia ratkaistessaan keksimäksi, löytämäksi tai kehittämäksi perusoletusten malliksi, joka näyttää toimivan tarpeeksi hyvin ollakseen validi ja siksi sitä opetetaan uusille ryhmän jäsenille oikeana tapana hahmottaa, ajatella ja tuntea. Koskinen puolestaan esittää väitöskirjassaan organisaatiokulttuurin määritelmän, jonka mukaan ”organisaatiokulttuurilla ymmärretään sitä, että organisaatioon kuuluvilla yksilöillä on yhteistoiminnan kannalta riittävän yhtenevä kuva ja/tai selitysmalli organisaation tehtävistä ja toiminnasta ja että yksilöt käyttäytyvät, puhuvat ja normittavat asioita yhteisen paradigman mukaisesti joko tiedostaen tai tiedostamattaan” (Koskinen 2003, 56).

Organisaatiokulttuurit eivät ole aina yhtenäisiä yhden organisaation sisällä. Organisaation eri tasoilla ja eri yksiköissä voi olla erilaisia organisaatiokulttuureja. Brown ja Humphreys osoittavat tutkimuksessaan, että spatiaalisesti hajautuneiden ja hierarkkisesti rakentuneiden organisaatioilla organisaatioiden sisällä voi olla hyvin erilaisia käsityksiä organisaation luonteesta riippuen sen sisäisten ryhmien erilaisista historiallisista taustoista ja professionaalisista identiteeteistä. He osoittavat, että eri ryhmät voivat käyttää paikkaa resurssina yrittäessään kehittää, edistää ja suojata omaa käsitystään itsestään ja organisaatiostaan. (Brown & Humphreys 2006.) Organisaatiokulttuurien erot ovat Hofsteden mukaan löydettävissä ennen kaikkea käytännöistä, kun taas kansallisissa kulttuureissa tärkeimmät erot löytyvät arvoista. Ammattikulttuurit puolestaan edellyttävät sekä arvojen että käytäntöjen omaksumista. (Hofstede 1993, 260–261). Alueellisen kehittämiskulttuurin kannalta tämä on huomionarvoinen seikka. Saman toimijaryhmän tai verkoston sisällä voi olla erilaisia kulttuureita, mutta toisaalta myös jaettuja piirteitä. Kehittämiskulttuurikaan ei ole välttämättä yhtenäinen. Toisaalta, kuten aiemmin mainitsin, liian yhtenäinen

kehittämiskulttuuri voi olla myös haitta.

Organisaatiokulttuuri on monella tapaa relevantti lähestymistapa kehittämiskulttuuriin, sillä yleensä jokainen kehittämisen toimija on jonkin organisaation jäsen ja sellaisena myös kehittämiseen osallistuu. Vaikka organisaatiokulttuuri on vahva ohjaaja yksilön toiminnassa organisaatiossaan, eroaa se monissa suhteissa yleisemmistä kulttuurikategorioista, kuten alueellisesta kulttuurista tai etnisestä kulttuurista. Organisaatiokulttuurissa voi valita kuuluuko organisaatioon ja siten sen kulttuuriin vai ei. Samoin työpäivän päättyessä organisaatiokulttuurin voi jättää ainakin jossain määrin taakseen. Alueellinen kehittäminen on suurimmalle osalle siihen osallistuvista työtä tai luottamustoimen velvollisuus. Alueellinen kehittäminen ei ole yhdellekään toimijalle väistämätön pakko, vaan siihen osallistujat ovat vapaaehtoisia tai ainakin virkansa puolesta tehtävään määrättyjä. Organisaatiokulttuurin käsitys toimijuudesta roolina on keskeinen kehittämiskulttuurin kannalta, vaikka kehittämistoimintaa ei voikaan suoraan pelkistää organisaation toiminnaksi.

Usein kehittämisen keskeisimmät toimijat ovat yhdestä organisaatiosta, kunnasta. Tämänhetkinen kehittämisparadigma peräänkuuluttaa kuitenkin laajaa osallistumista ja verkostomaista toimintaa yli organisaatio- ja kuntarajojen. Tällöin kehittämisen toimijat eivät ole sitoutuneita organisaation kaltaiseen muodolliseen valtajärjestelmään, vaan muodostavat löyhän, erillisiin organisaatiotaustoihin kiinnittyvän kehittäjäyhteisön tai -verkoston, jossa ei ole muodollisia valtasuhteita tai komentoketjuja. Kehittäjäyhteisöä sitovat ensisijaisesti yhteen kehittämistoiminnan käytännöt ja tavoitteet. Verkostomainen kehittämistyö on kuitenkin suhteellisen tuore ilmiö, ja vanhat valtarakenteet ovat varmasti läsnä verkostojen toiminnassa. Yhden organisaation vahva asema alueen kehittämisen perinteisenä ja legitimiinä koordinoijana tuo samalla kunnan ja kunnallisen organisaatiokulttuurin näkyväksi osaksi kehittämiskulttuuria. Vaikka tällä on hyvätkin puolensa toiminnan vakauttajana, ovat kunnallisen hallinnon toimintamallit ja peruskäsitykset jäykkiä verrattuna yksityisen sektorin toimintatapoihin. Varsinkin yritysmaailman edustajat turhautuvat herkästi kehittämisen hitauteen ja jähmeyteen. Toimijoiden erilaisten intressien lisäksi siis myös erilaiset organisaatiokulttuuriin perustuvat toimintatavat, arvot ja peruskäsitykset voivat olla konfliktialttiita monitoimijaisessa kehittämisessä.

Schein (1990) jaottelee organisaatiokulttuurin sisällön seitsemään ulottuvuuteen (taulukko 3). Ulottuvuudet ovat hyvin yleisluontoisia luonnehdintoja käsitystavoista, jotka toimivat organisaation toimintakulttuurin perustana. Samat ulottuvuudet ovat pääosin löydettävissä

myös kehittämiskulttuurista, vaikka kehittämisen erityispiirteet nostavakin osan ulottuvuuksista toisia tärkeämmäksi ja jättävät toisten ulottuvuuksien roolin melko pieneksi. Käytänkin Scheinin jaottelua kehittämiskulttuurin ulottuvuuksien perustana kappaleessa 7.1.

Taulukko 3: Organisaatiokulttuurin ulottuvuudet. Schein 1990.

<i>Ulottuvuus</i>	<i>Keskeiset kysymykset</i>
<i>Suhde Ympäristöön</i>	<i>Mieltääkö organisaatio suhteensa ympäristöönsä dominoivaksi, alistuvaksi, sopusointuisaksi vai hyötymistilaisuuksia etsiväksi?</i>
<i>Ihmistoiminnan luonne</i>	<i>Mikä on ihmiselle ”oikea” tapa toimia ollakseen dominoiva, proaktiivinen, sopusointuinen, passiivinen tai fatalistinen?</i>
<i>Todellisuuden ja totuuden luonne</i>	<i>Kuinka määritetään se, mikä on totta ja mikä ei, ja kuinka totuus lopullisesti määritellään sekä fyysisessä että sosiaalisessa maailmassa? Luotetaanko viisauteen vai sosiaaliseen konsensukseen?</i>
<i>Ajan luonne</i>	<i>Mikä on perussuhtautuminen aikaan menneisyys-nykyisyys-tulevaisuus – akselilla? Mikä aikayksikkö on olennaisin päivittäisen toiminnan kannalta?</i>
<i>Ihmislunteen luonne</i>	<i>Ovatko ihmiset pohjimmiltaan hyviä, neutraaleja vai pahoja? Voiko ihminen tulla paremmaksi vai onko ihmislunne pysyvä?</i>
<i>Ihmisten välisten suhteiden luonne</i>	<i>Mikä on ihmisten ”oikea” tapa suhtautua toisiin jakaakseen valtaa tai kiintymystä? Kilpailu vai yhteistyö? Yksilö- vai ryhmäkeskeisyys? Onko paras auktoriteettijärjestelmä autokraattinen/faternalistinen vai kollegiaalinen/osallistuva?</i>
<i>Samanlaisuus vs. erilaisuus</i>	<i>Ovatko menestyneimmät ryhmät homogeenisiä vai heterogeenisiä? Pitäisikö yksilöitä kannustaa olemaan innovatiivisia vai myötäileviä?</i>

6.4 Ammattikulttuuri

Ammattikulttuurilla tarkoitan tässä ammatteihin ja koulutustaustaan perustuvia ajattelu- ja toimintamalleja. Profession puolestaan tarkoitetaan ammattikuntaa, jonka ominaispiirteinä on abstrakti ja erikoistunut, yleensä tieteellinen tietoperusta, suhteellisen suuri harkintavaltta työssä, usein auktoriteettiasema ja pyrkimys edistää yhteistä hyvää. Ammattikulttuureista juuri profession ovat merkittäviä yhteiskunnallisia vaikuttajia. Toisaalta nyky-yhteiskunnassa profession edustavia ihmisiä on lähes yhtä paljon kuin niitä, jotka eivät niitä edusta. Tämä

selittyy viime vuosikymmenien korkeakoulutuksen sekä johto- ja asiantuntijatehtävien määrän huimalla kasvulla. (Koskinen & Mykkänen 1998.) Ammattikulttuuri on yhteydessä sekä merkitysmaailmoihin että arvoihin. Sen juuret ovat vahvimmin koulutuksessa. Koulutuksen, sekä koulutustason että koulutusalan, on osoitettu olevan suurin arvojen kansallisen erilaistumisen syy Suomessa (Pohjanheimo 2005, 253). Myös yrittäjyyttä voi pitää yhtenä ammattikulttuurina. Heinonen ja Toivonen luokittelevat kahdeksan ulottuvuutta, jotka kuvaavat julkisen toiminnan yrittäjyyteen perustuvia piirteitä: 1) uudet, uskaliaat hankkeet, 2) uusi yritystoiminta, 3) tuote- ja palveluinnovaatiot, 4) prosessi-innovaatiot, 5) uusiutuminen, 6) riskinotto, 7) proaktiivisuus ja 8) kilpailullinen aggressiivisuus (Heinonen & Toivonen 2006). Piirteet ovat yhteneviä teknologia- ja innovaatiokeskeisen aluekehittämisen periaatteiden kanssa. Kehittämisen toimintamalleihin on otettu mallia yrityksistä.

Yhteiskunnallinen toiminta, ja siten myös alueellinen kehittäminen on jo toimijoidensa kautta melko professionalisoitunutta toimintaa. Julkisen sektorin kasvaessa ja alkaessa vaikuttaa entistä enemmän yksilön elämään 1960-luvun lopulta alkaen alkoi professioiden ja julkisen vallan suhteiden tutkimus nousta erityisesti sosiologiassa ja myöhemmin valtio-opissa ja julkishallinnon tutkimuksessa (Helander 1998). Sittemmin professioiden vaikutusta on tutkittu paljon muun muassa alue- ja ympäristösuunnittelussa (esim. Puustinen 2006). Alueellisen kehittämisen verkostojen jäsenet ovat usein korkeakoulutettuja ja korkeassa asemassa organisaatioissaan, siis jonkin profession edustajia. Viime vuosina on alkanut esiintyä merkkejä myös varsinaisen aluekehittäjäprofession synnystä. Jos aluekehittäjällä tarkoitetaan alueen kehittämistä määrätietoisesti ja tarkoituksellisesti edistävää pää- tai sivutoimintaa, on aluekehittäjiä ollut aina. Kuitenkin viime vuosina on alettu puhua aluekehittäjistä omana ammattiryhmänään. Aluekehitystoimijoille, jotka yleensä edustavat monia eri koulutustaustoja, on järjestetty täydentävää koulutusta ja synnytetty yhteistyöverkostoja. Aluekehittäjien koulutusohjelmia on järjestetty ainakin Etelä-Pohjanmaalla, Etelä-Savossa ja Pirkanmaalla. Aluekehittäjät ovat olleet myös tutkimuksen ja muun julkisen keskustelun kohteena (esim. Sotarauta, Kosonen & Viljamaa 2007, Niemelä 2000). Tämän kehityksen vaikutukset jäävät nähtäväksi tulevaisuudessa.

Ammattikulttuurit näkyvät kehittämisessä kolmella eri tasolla: arvoissa, merkityskentissä ja käytännöissä. Eri ammattikuntien merkitysmaailmoja ja arvoja on tutkittu eritoten terveystieteissä ja ympäristötutkimuksessa. Ympäristötutkimuksessa ammattikuntien maailmankuvia on käytetty selvittämään suojeluun liittyviä konflikteja. Luontoa hyödyntävät

ammattikunnat näkevät ympäristönsuojelun eri tavoin kuin luontoa matkailuarvojen kautta hyödyttävät toimijat, vaikka ympäristön merkitys on molemmille suuri. Esimerkiksi Lapin luontokiistoissa ei ole kyse niinkään ympäristöstä, vaan alueen elinkeinoelämän perustasta (Suopajarvi 2003, 137). Myös suunnittelijaprofession maailmankuvaa on tutkittu suunnitteluun ja sen konflikteihin vaikuttavana tekijänä. (ks. esim. Puustinen 2006). Konkreettisimmalla tasolla ammattikulttuurit näkyvät kehittämisen kohteiden valinnassa. Alueen vahva ammattikunta voi ohjata kehittämistä omaa alaansa hyödyttävään suuntaan. Kyse on toki myös alan merkittävydestä paikkakunnalle, eikä pelkästään toimijoiden suoranaisista itseintresseistä. Ammattikulttuurien vaikutus voi näkyä alueellisessa kehittämisessä paitsi yksittäisten toimijoiden myös alueen ammattikuntaperinteen kautta. Koko alueen kulttuuri voi olla ammatillisesti vaikuttanutta. Näin on esimerkiksi vahvoilla teollisuuskaupungeilla ja maanviljelyvaltaisilla alueilla.

6.5 Etnisyys, uskonto ja yhteiskuntaluokat

Puhuttaessa alueellisista kulttuurisista sitoumuksista on myös otettava kantaa etnisiin ja uskonnollisiin ryhmiin sekä yhteiskuntaluokkiin, sillä ne ovat tärkeä tulkintapohja monille kansallista ja alueellista kehitystä käsitteleville tutkimuksille. Kehitysmatutkimuksessa uskonnolliset ja etniset kulttuuriset taustat näyttelevät keskeistä roolia selitettäessä eroja maiden välillä. Uskonnollisia ja etnisiä kulttuureita on tutkittu myös kehittyneiden maiden alueellisina ilmiöinä. Esimerkiksi James tutki kulttuurin vaikutusta yritysten menestykseen Utahin osavaltiossa yhdysvalloissa. Hän vertaili mormoni- ja ei-mormonienemmistöisten yritysten taloudellista kehitystä pyrkimyksenään todentaa kulttuurin vaikutuksia taloudelliseen toimintaan. Tutkimuksen mukaan alueellinen kulttuuri ei ole vain tausta yrityksen omalle kulttuurille, vaan sillä on nähtävissä ja mitattavissa olevia vaikutuksia yrityksen päätöksentekojärjestelmiin, yritysideoologiaan, organisaation kontrollimekanismeihin ja käyttäytymisen malleihin. (James 2005.)

Eräät tutkijat pitävät juuri etnisiä, uskonnollisia ja luokkakohtaisia tekijöitä perimmäisinä kulttuurikategorioina, jotka ovat kulttuurisen selittämisen perusta. Esimerkiksi Soja (1999) viittaa rodun, etnisyyden, yhteiskuntaluokan, sukupuolen ja muiden vallan epätasa-arvon aspektien huomioimisen kehityksessä poliittisen taloustieteen kulttuurisena käänteenä. Yhteiskuntaluokan ja sukupuolen kulttuurisia ulottuvuuksia kehityksen kontekstissa korostaa myös Andrew Sayer (2001). Tässä mielessä tässä tutkimuksessa esitelty näkemys kehityksen

kulttuurisista ulottuvuuksista on kapea. Tällä on syynsä. Suomalainen yhteiskunta on hyvin yhtenäinen niin etniseltä kuin uskonnolliselta taustaltaan. Alueellisen kehittämisen piirissä uskonnollisista tai etnisistä kysymyksistä puhutaan ääneen tuskin lainkaan. Voikin sanoa, että suomalainen alueellinen kehittäminen on etnisesti ja uskonnollisesti hyvin homogeenistä. Se ei kuitenkaan ole uskonnollisesti ja etnisesti sitoutumatonta, vaan nimenomaan sitoutunutta omiin lähtökohtiinsa: suomalaisuuteen, luterilaisuuteen ja yhteiskunnan homogeenisyyteen. Koska tässä tutkimuksessa rajoitutaan suomalaisen kulttuuripiirin sisälle, ei suomalaisen yhteiskuntajärjestelmän kulttuuristen erityisyyksien esittely ole keskeistä. Voi tosin mainita, että suomalaiselle arvomaailmalle on vuosi toisensa jälkeen osoitettu olevan tyypillistä hyväntahtoisuus, turvallisuus, universalismi ja yhdenmukaisuus (Pohjanheimo 2005, 245).

Suomessakin on toki vähemmistöjä, joilla on merkitystä paikallisille kehittämiskulttuureille. Lapin saamelaisvähemmistö on yksi esimerkki paikallisesti merkittävistä vähemmistöistä. Saamelaisten luontosuhde on useaan otteeseen tullut keskustelun ja kiistojenkin aiheeksi (Suopajärvi 2003). Suomenruotsalaiset ovat toinen vahva vähemmistöryhmä, jolla on varmasti vaikutusta alueelliseen kehittämiseen. Paikallisesti merkittävistä uskonnollisista ryhmistä voi mainita lestadiolaisuuden. Linjakumpu toteaa artikkelissaan *Lestadiolaisuuden poliittinen merkitys Pohjois-Suomessa*, että lestadiolaisuus on yksi perusta pohjoisen Suomen erilaisuuden korostamiseen eteläiseen Suomeen ja sen politiikkapyrkimyksiin nähden. Linjakumpu toteaa, että uskonnolliset ryhmät tarjoavat vastauksen ja reagointitavan yhteiskunnallisiin kysymyksiin, vaikka ne eivät olisikaan suoranaisesti poliittisia toimijoita. (Linjakumpu 2003.)

Yhteiskuntaluokat tai sosiaaliset asemat kytkeytyvät vahvasti koulutukseen ja asemaan työssä. Vanhastaan sosiaalinen asema on kytketty jaotteluun maanomistajat, kapitalistit ja työläiset. Nykyisessä yhteiskunnassa tämä jako ei ole keskeisessä asemassa, vaan yhteiskuntaluokkien määrittely on pitkälti tuloluokkien varassa. Myös ammattien arvostus, työn yksitoikkoisuus ja rasittavuus, koulutus ja mahdollisuus sosiaaliseen liikkuvuuteen ovat huomioitavia tekijöitä. Suomalaisessa yhteiskunnassa sosiaalinen liikkuvuus oli suurta 1960-luvun yhteiskuntamurrokseen liittyen, mutta tilanne näyttää vakiintuvan. (Sulkunen 1998, 130–134.) Suomalaista yhteiskuntaa on totuttu pitämään sosiaalisen liikkuvuuden ja matalien yhteiskuntaluokkien erojen yhteiskuntana. Yksi syy on yhteiskunnan keskiluokkaistuminen, mikä Sulkusen mukaan tarkoittaa pikemminkin sitä, että ihmisten on entistä vaikeampi tunnistaa luokka-asemaansa, kuin yhteiskunnan tasa-arvoistumista (emt., 134).

Yhteiskuntaluokista ei osata tai haluta puhua. Yhteiskuntaluokkien vaikutus alueelliseen kehittämiseen on vastaava kuin poliittiseen toimintaan yleensä. Ylemmät yhteiskuntaluokat ovat aktiivisempia osallistumaan poliittiseen päätöksentekoon ja luokkaerot näkyvät myös poliittisissa asenteissa (Allardt & Littunen 1981). Suomalaisissa yhteiskuntatutkimuksissa luokkaeroista, eritoten eliiteistä puhutaan suhteellisen vähän. Sen sijaan Suomen ulkopuolella yhteiskuntaluokilla on suuri merkitys ja niihin kiinnitetään enemmän huomiota. Robinson ja Shaw (2001) toteavat Koillis-Englannin hallintarakenteita ja prosesseja tutkivassa artikkelissaan, että enemmistö sekä vaaleilla valituista että nimitetyistä päättäjistä on keski-ikäisiä tai vanhempia keskiluokkaisia miehiä. Tämä tulos ei hämmästyttäne suomalaisessakaan kontekstissa. Eliittien vaikutusta on pidetty merkittävänä alueen kehittymisen kannalta. Christopoulos tarkastelee väitöskirjassaan eliittien alueellista käyttäytymistä ja poliittisia arvoja suhteessa taloudelliseen kasvuun kahdella Eurooppalaisella alueella, Kreetalla ja Ison Britannian Strathclydessä. Vaikka vaikutusten todentaminen on hänen mukaansa vaikeaa, voi tulosten perusteella kuitenkin sanoa, että alueen taloudellista menestymistä edistää alueen eliittien halu yhteistyöhön ja heidän yhtenevät käsityksensä taloudellisesta tehokkuudesta. (Christopoulos 2001.)

Etnisyys, uskonnot ja yhteiskuntaluokat näyttelevät vielä suhteellisen pientä roolia suomalaisessa kehittämiskulttuurissa, eikä kehitys näytä tilannetta suuresti muuttavan. Suomen sisäiset etniset ryhmät vaikuttavat omien valta-alueidensa kehittämiseen, mutta maahanmuuttajien vähäinen määrä ja vähäinen osallistuminen aluekehittämisen kaltaiseen yleisen tason politiikkaan eivät anna merkkejä etnisyyden vahvistumisesta kehittämisen saralla. Myös uskonnot tai yhteiskuntaluokat eivät nykyisessä muodossaan vaikuta kovinkaan suurelta osin alueelliseen kehittämiseen, joka on suhteellisen vähän poliittisia intohimoja herättävä politiikan ala.

7 Kehittämiskulttuuri tutkimusvälineenä

7.1 Kehittämiskulttuurin kentät

Tässä kappaleessa tarkastelen tarkemmin kehittämiskulttuurin ulottuvuuksia. Sen lisäksi pohdin kappaleessa kehittämiskulttuurin tutkimusmenetelmiä ja metodologisia haasteita. Kyetäkseni analysoimaan tarkemmin kehittämiskulttuurin ulottuvuuksia, jaan sen analyttisesti neljään osaan: tunnistuksen, menettelytapojen, suuntaamisen ja eteenpäinviemisen kenttiin. Jaottelun pohjalla on Kantorin ja Savitchin näkemys kehittämiseen vaikuttavien sisäisten voimien luonteesta. He erottelevat kaksi erilaista tekijää, jotka vaikuttavat alueen kykyyn vaikuttaa kehitykseen: suuntaavat (steering) ja edistävät (driving). Suuntaavat voimat, kuten julkinen kontrolli ja osallistuminen määrittävät sitä, miten, missä ja josko asioita rakennetaan. Samoin paikallinen kulttuuri vaikuttaa siihen, mitkä ovat pääprioriteetit ja siten mitä todennäköisimmin rakennetaan. Ajavat muuttujat puolestaan koostuvat voimista, jotka tuottavat aloitteita, resursseja ja energiaa kehittämiselle. (Kantor & Savitch 2005.) Kehittämisessä ovat samat voimat läsnä, sillä niiden luominen on kehittämisen tarkoitus. Koska katson kehittämistä kulttuurisena ilmiönä ja ennen kaikkea paikallisten toimijoiden näkökulmasta, on voimien luonnehdinta mallissani hiukan erilainen. Ohjaavat voimat määrittävät ensisijaisesti sitä, millaisia suuntia kehittämisessä on otettava, mitä ja miten voi tietää, so. millaiseen tietoon kehittämisen päätökset voi perustaa. Niissä vastataan kysymykseen mihin pitäisi pyrkiä ja miten. Ohjaavat voimat määrittävät ennen kaikkea kehittämisen substanssia. Työntävissä voimissa on kyse siitä, miten kehittämisessä mennään eteenpäin. Kyse on aloitteista, resursseista ja energiasta, joita kehittäminen tarvitsee.

Työntävä voimat ovat tahto- ja toimintatiloja, jotka varmistavat päätösten tekemisen, toimeenpanon ja tarvittavien resurssien saamisen. Työntävät voimat muuttavat tahtotilan toiminnaksi. Eteenpäinviemisen kentällä keskeistä on tahtotilan muodostus ja johtaminen sekä kehittäjien keskeinen toimintakulttuuri.

Kehittämistä ei mielestäni voi kuitenkaan selittää vain näiden kahden voiman perusteella. Toimia ei voi suunnata ennen kuin on käsitys todellisuudesta ja kehittämisen tarpeesta. Tunnistamisulottuvuudessa on kyse siitä, millaisessa maailmassa toimitaan ja miten siihen pitäisi suhtautua. Tällöin vastataan kysymyksiin siitä, millainen maailma on, mitkä ovat sen keskeiset voimat ja muutossuunnat. Ennen kaikkea keskiössä on alue, sen tila ja tarpeet sekä arvokysymykset koskien sitä, millaisen alueen halutaan olevan. Vaikka puhun tunnistamisesta, en kuitenkaan tarkoita pelkästään eksplisiittistä tunnistusta. Todellisuuden ja tarpeen hahmottaminen voi olla myös implisiittistä. Kehittäminen on yhteistä yhteiskunnallista toimintaa, jolla on yleensä juuret julkisissa päätöksentekojärjestelmissä. Tämän vuoksi kehittämiskulttuurin olennainen osa on sen käsitys hyväksyttävistä menettelytavoista. Menettelytavat koskevat sitä, miten kehittämisessä pitää toimia. Kysymys ei ole kehittämisen konkreettisista toimintamalleista, vaan siitä, miten kehittämisessä pitää yleisesti toimia: kenellä on vastuu kehittämisestä, miten kehittämistahto muodostetaan ja millaisiin päätöksentekomalleihin kehittämisen päätöksenteossa turvaudutaan.

Edellä olevista ulottuvuuksista syntyy kehittämiskulttuurin analyyttinen nelikenttä (taulukko 4). Nimitän kenttää analyyttiseksi sen vuoksi, että toiminnan todellisuudessa kehittämisen merkitykset ovat kompleksisia, muuttuvia ja dynaamisessa vuorovaikutuksessa toistensa kanssa.

Taulukko 4: Kehittämiskulttuurin analyyttinen nelikenttä

	<i>Tulkintaulottuvuus</i>	<i>Toimintaulottuvuus</i>
<i>Toiminnan rakenne</i>	<i>Tunnistuksen kenttä</i>	<i>Menettelytapojen kenttä</i>
<i>Toiminnan sisältö</i>	<i>Ohjauksen kenttä</i>	<i>Eteenpäinviemisen kenttä</i>

Kehittämiskulttuurin analyyttisen nelikentän, edellä esitellyn kirjallisuuden sekä

kokemuserustani kautta olen jäsentänyt listan ominaisuuksista, jotka kuvaavat merkittävältä osin kehittämiskulttuurien keskinäisiä eroavaisuuksia. Olen ryhmitellyt ominaisuudet kehittämiskulttuurin nelikentän mukaan. On kuitenkin huomattava, että yksi ominaisuus vaikuttaa moniin kenttiin, ja toisaalta ominaisuudet ovat tiiviisti kytköksissä toistensa kanssa. Olen luokitellut ominaisuudet siihen kenttään, johon miellän sen eniten vaikuttavan.

Tunnistuksen kenttä

1) käsitys asioiden tilasta

Käsitys asioiden tiloista ja näiden tilojen muutoksesta on kaiken kehittämisen perusta. Kyse on perustavista merkityksenannoista ja maailmankuvasta. Ymmärrys asioiden tilasta ja muutoksesta vastaa muun muassa kysymyksiin mikä on alueen tila verrattuna muuhun maailmaan, mitkä ovat keskeiset alueeseen kohdistuvat muutospaineet ja millainen on alueen toivottava tai mahdollinen tulevaisuus.

2) käsitys toimijuudesta

Käsitys toimijuudesta ilmentää sitä, mikä on oikea tapa toimia kehittämisessä. Se sisältää käsityksen kehittämisen vaikutusmahdollisuuksista ja tarpeista suhteessa siihen, millaiseksi alueen suhde ympäröivään todellisuuteen nähdään. Ominaisuus sivuaa Scheinin (1990, ks. kappale 6.3) organisaatiokulttuurin luokkaa ihmistoiminnan luonne. Schein tarkoittaa luokallaan sitä, mikä on ”oikea” tapa toimia ja mainitsee luokat dominoiva/proaktiivinen/harmonisoiva/pasiivinen/fatalistinen. Toimijuuteen sisältyy myös käsitys siitä, kuka tai mikä on kehittämisestä vastuussa. On alueita, joilla on vahva itse tekemisen, vaikuttamisen ja yrittämisen perinne. Toisaalta on alueita, jotka näkevät kehityksen eriarvoisuuden kysymyksenä, jolloin kehittämisen kysymys muuttuu kehityksen tasapainottamisen kysymykseksi. Tällöin myös vastuu kehittämisestä ei ole täysin alueen itsensä.

Menettelytapojen kenttä

3) käsitys toimintatavoista

Käsitys toimintatavoista sisältää sen, mikä koetaan oikeanlaiseksi toiminta- ja päätöksentekotavaksi kehittämisen suhteen. Kyse on pitkälti poliittisesta kulttuurista. Pitkälle viety yksimielisyyden tarve on yksi esimerkki tyypillisestä kehittämisen ongelmasta

erityisesti heterogeenisillä alueilla. Konsensushakuisuus ja intressien välinen kamppailu on tämän ulottuvuuden keskeinen muuttujapari. Tätä ominaisuutta kuvaa hyvin Hoodin (ks. kappale 6.2) jaottelu fatalistiseen, individualistiseen, hierarkkiseen ja egalitaariseen poliittiseen kulttuuriin. Se on yhteydessä myös Scheinin (1990) samanlaisuus-erilaisuus-ulottuvuuteen, missä määrittyy se, ovatko menestyneimmät ryhmät homogeenisiä vai heterogeenisiä, ja pitääkö yksilöitä kannustaa olemaan innovatiivisia vai myötäileviä.

4) varmuuden tarve

Varmuudessa on kyse kyvystä sietää epävarmuutta ja epäselvyyttä. Kehittäminen on tulevaisuussuuntautunutta toimintaa, ja siksi aina epävarmaa. Suuri varmuuden tarve lyhentää kehittämisen aikajännettä ja pienentää riskinottoa. Varmuutta hakevassa kehittämiskulttuurissa uusien avauksien tekeminen voi olla vaikeaa, eikä näin ollen päästä hyödyntämään edelläkävijän asemaa. Toisaalta päinvastainen, intuitioiden ja toiveiden varaan rakentuva kehittämiskulttuuri voi osoittautua poliittisesti ja taloudellisesti kestävämmäksi. Varmuuden tarve on yhteydessä paitsi muutoksikäsitteeseen, myös menneisiin kokemuksiin erilaisista hankkeista ja niiden onnistumisista.

Ohjauksen kenttä

5) käsitys tiedosta ja sen tarpeesta

Tiedolliset kysymykset palautuvat herkästi yksilöiden kompetensseihin. Näen sen kuitenkin myös kollektiivisena kysymyksenä. Kollektiivisella tasolla kyse on pätevän tiedon käsityksestä ja käsityksestä tiedon vajavaisuuksista. Käytännön tasolla tämä tarkoittaa sitä, millaisen tiedon varaan päätöksiä lasketaan, ja kuinka paljon voidaan laittaa intuition, kuinka paljon tutkitun tiedon varaan. Kyse on myös epäselvyyden ja riskin sietokyvystä ja ammattikulttuurin tuomasta tietokäsityksestä. Kuten moni muu listan ominaisuuksista, tämäkin on kaksiteräinen miekka. Kehittäminen on yhdistelmä tietoa ja intuitiota. Tiedon painottuessa liikaa juututaan herkästi selvityskierteeseen. Toisaalta luotettaessa intuition liikaa, voidaan päätyä tiedolliselta kannalta järjettömiin hankkeisiin. Ominaisuus on verrannollinen Scheinin (1990) todellisuuden ja totuuden luonne –ulottuvuuteen.

6) toimien aikajänne

Kehittäminen on tulevaisuussuuntautunutta toimintaa. Tämän vuoksi suhtautuminen aikaan

on perustavaa laatua oleva kehittämiskulttuurin määrittäjä ja tausta-ajatus. Toimien aikajänne kytkeytyy siihen, kuinka pitkällä tähtäimellä todellisuutta ennakoidaan, ongelmia ratkaistaan ja toimia ajoitetaan. Kehittäminen on toimintaa, jossa harvoin saadaan aikaan nopeasti näkyviä tuloksia. Kehittämisen tulokset voivat näkyä vasta vuosien päästä. Aikajänneen suurimmat rajoitukset kytkeytyvät poliittiseen kulttuuriin, sillä poliittisen kulttuurin aikajänne on kulttuureista lyhyin, usein vain vaalikauden verran.

7) kyky reflektoida ja oppia

Tässä ominaisuudessa on kyse oppimisesta ja muuttumisesta toimintajärjestelmän itsensä kannalta. Kyse on oman toiminnan hyvien ja huonojen puolien tunnistamisesta ja muuttumisen mahdollisuudesta. Kyky oppia menneistä virheistä ja myös voitoista on yksilön menestyksen kannalta olennainen piirre, ja sama pätee myös alueisiin. Kyse on myös ihmistoiminnan luonteen käsityksestä, kuten Scheinin (1990) jaottelussa, toisin sanoen nähdäänkö kehittämiskulttuuri pysyväksi vai muuttuvaksi.

Eteenpäinviemisen kenttä

8) käsitys muutoksen luonteesta

Muutoksen luonne on aikaulottuvuuden ohella hyvin keskeinen kehittämisen määrittäjä. Kysymys on siitä, millaisella prosessilla muutoksen nähdään olevan mahdollinen ja koetaanko muutos kerralla tapahtuvaksi vai jatkuvaksi prosessiksi. Tämän ulottuvuuden tarkempaa sisältöä analysoitiin kappaleessa 5.3.

7.2 Kehittämiskulttuurin tutkimusmenetelmät

Kehittämiskulttuurin keskeinen haaste on sen empiirinen tutkimus. Metodiset ja metodologiset haasteet yhdistettynä käsitteelliseen jäsentymättömyyteen vaativat tietoisia ja perusteltuja menetelmävalintoja. Kehittämiskulttuuria voi tutkia monella tavalla, joista jokaisella on omat rajoitteensa. Metodien pohtiminen ei ole tieteentekijöiden huvia, vaan siinä on kysymys tiedon validiteetista ja totuusarvosta. Ensinnäkin metodeissa on kyse siitä, mitä haluaa tietää. Puuta voi tutkia yhtä lailla halaamalla kuin hakkaamalla sen poikki, mutta eri menetelmillä tuotettu tieto on tällöin hyvin erilaista ja vastaa erilaisiin tarpeisiin. Metodeissa on myös kyse tutkimuksen konkreettisista reunaehdoista, eli esimerkiksi saavutettavuudesta ja kustannuksista. Kolmanneksi metodien valinnassa on usein kyse myös muodista.

”Metodisuhdanteet”, kuten Marja Alastalo niitä nimittää, riippuvat materiaalisista reunaehdoista, tieteenfilosofisista virtauksista, tutkijasukupolvien vaihtumisesta, yhteiskunnallisesta muutoksesta ja vallitsevista paradigmoista. Myös tietäminen on riippuvaista käytettävissä olevista teknisistä, rahallisista ja sosiaalisista resursseista. (Alastalo 2005, 279; 290–295.)

Taloudellisen toiminnan kulttuurisia piirteitä käsittelevät tutkimukset ovat jaettavissa otteeltaan kahteen tyyppiin: niihin, jotka pyrkivät löytämään ja todentamaan kulttuurin vaikutukset ja niihin, jotka pyrkivät vain kuvaamaan kulttuuria. Kausaalisuutta hakevien mallien haasteena on käsitteellisen pätevyyden yhdistäminen validiin mittaamiseen. Kuvaavat mallit ovat useammin käsitteellisesti perustellumpia ja kattavampia, mutta huomattavasti hankalampia operationalisoida. Käytännössä ne ovat syntyneet induktiivisesti empiiristen tapaustutkimusten pohjalta. Ne ovat hyviä kuvauksia alueensa tilasta ja toimintatavoista, mutta vertailtavuuden kannalta hankalia. Yleisemmin kyse on teoria- tai empiricalähtöisyydestä. Tässä tutkimuksessa kehittämiskulttuurin malli perustuu teorialähtöisyyteen. Yhtä hyvin kulttuuria voi lähestyä myös empirian kautta. Esimerkiksi Nyholm & Airaksinen ovat käyttäneet omassa tutkimuksessaan grounded theory - tutkimusotetta. Se perustuu vahvan empiiriseen toimintatapaan, jossa systemaattisella ja induktiivisella otteella rakennetaan teoreettista, aineistoa selittävää kehikkoa sen sijaan, että aineistoa pakotettaisiin annettuun kehykseen. (Nyholm & Airaksinen 2004.)

Kulttuurin tutkimuksen keskeiset metodologiset haasteet liittyvät yleisemmin ihmisen toiminnan selittämisen vaikeuteen. Ihmisen toiminta koostuu moninaisista tekijöistä, eikä kulttuuri koskaan täysin selitä yksilön tai yhteisön toimintaa. Toinen haaste on kulttuurin kontekstiherkkyys. Moilanen & Räihä pohtivat artikkelissaan merkitysten tutkimuksen vaikeutta, ja toteavat, että merkitykset ovat hyvin kontekstiherkkiä. Vieraassa kontekstissa, kuten toisessa kulttuurissa väärinymmärtämisen vaara on suuri. Olennaista ei olekaan tulkita yksittäisiä merkityksiä, vaan merkitysverkostoja, sillä asiat saavat merkityksensä vasta suhteessa toisiinsa. (Moilanen & Räihä 2001, 44–45.) Kolmas haaste liittyy tutkijan ja tutkittavan suhteeseen. Tutkijan ymmärrys tulkittavasta ei aina vastaakaan tulkitsijan omaa ymmärrystä. Osa merkityksistä on tiedostettuja, osa taas piileviä, eikä niiden asema tai suhteet ole välttämättä tutkittavalle sen paremmin kuin tutkijallekaan selviä (emt. 44–45). Tämä tulee väistämättä esiin myös kehittämiskulttuurin tutkimuksessa. On mahdollista, ellei peräti todennäköistä, ettei kehittäjäyhteisön itsestään vaalima kuva vastaa tutkijan tekemää kuvaa

seudun kehittämistä.

Kehittämiskulttuurin ymmärtämisen kannalta kiinnostavaa ja vaikuttavuuden arvioinnin kannalta olennaista on tutkia kehittämiskulttuuria vertailevalla asetelmalla. Näin pystytään tarkastelemaan sitä, millaisia kehityskulttuurityyppejä on olemassa tai todentavassa tutkimuksessa sitä, onko erilaisilla kehittämiskulttuureilla vaikutusta kehitykseen. Vertailtavuus on kuitenkin myös alueellisen kehittyneisyyden tutkimuksen keskeisimpiä menetelmällisiä haasteita. Kunkin seudun kehittäminen nojaa sen omiin valmiuksiin, historiaan, sosiaaliseen pääomaan ja muihin rakenteisiin, ja niiden analysointi taloudellisesti ja vertailukelpoisesti on hankalaa. Erityisesti vertailtavuuden ongelma koskee tapaustutkimuksia, mutta vertailevan asetelman rakentaminen on haastavaa muillakin tutkimusotteilla. Gissendanner kritisoikin ankarasti urbaanien hallintojärjestelmien tutkimusta, joka tuottaa tukuittain vertailukelvottomia tapaustutkimuksia. Hän peräänkuuluttaakin dominoivan deduktiivisen otteen rinnalle induktiivista otetta, yhtenäisempää ja mietitympää metodipohjaa sekä yhtenäisempää käsitteistöä, mikä mahdollistaisi paremman vertailtavuuden. (Gissendanner 2003, 663–665.) Kantor & Savitch puolestaan ovat omien metodologisten kokeilujensa pohjalta sitä mieltä, ettei kaupunkien vertailukelpoinen tutkiminen eroa metodologisilta ongelmiltaan muiden poliittisten yksiköiden, kuten valtioiden tutkimuksesta. Valtioiden tasolta on paljon tuotettua vertailukelpoista materiaalia, ja sen vertailtavuuden ongelmia on tutkittu paljon. Niistä voi ottaa oppia myös alueellisen kulttuurin tutkimuksessa. Toisaalta he ovat sitä mieltä, ettei vertailevaa tutkimusta urbaaneista kehityspoliitikoista ole paljoa, eivätkä nekään ole kovin vertailevia. (Kantor & Savitch 2005.) Suurin osa vertailuotteella tehdyistä kulttuuritutkimuksista on kuitenkin tehty kansakuntien välillä (esim. Hofstede 2001, Huntington & Harrison 2000). Yksi vertailtavuuden haaste, joka kohdistuu nimenomaan alueellisen kehittämisen tutkimukseen, on tutkimuspopulaatioiden pienuus. Aluekehittäjien määrä on kullakin seudulla suhteellisen pieni, ja tilastollinen vertailukelpoisuus on näin ollen hankala saavuttaa.

Tutkittaessa hankalasti määrittyviä ilmiöitä kuten kulttuuria pienellä populaatiolla kuten aluekehittämisen toimijat voivat metodologiset ongelmat pahimmassa tapauksessa vesittää koko tutkimusasetelman. Opettavainen esimerkki tästä on Christopouloksen väitöskirja, jossa pyrittiin testaamaan eliittien asenteiden ja yhteistyön vaikutusta alueen kehittymiseen. Christopoulos toteaa itse, että eliittien pieni populaatio ja hankala rajattavuus yhdistettynä

lyhyessä ajassa tehtyyn kenttätyöhön, alhaiseen vastausprosenttiin ja hankaluksiin saada haastateltavia sekä metodologisen otteen huono sopivuus valittuun tutkimusaiheeseen ja yleensä maiden välisen vertailun haasteet, kuten erilaiset poliittiset järjestelmät ja jopa käsitteiden etymologiset eroavaisuudet aiheuttivat tutkimukselle erittäin suuria validiteettiongelmia. (Christopoulos 2001, 11–12, 145–158.) Kehittämiskulttuurin tutkimuksessa onkin maltettava edetä tarpeeksi hitaasti. Vaikka kehittämiskulttuurin vaikutusten todentaminen olisi erittäin kiinnostava tutkimuskohde, ei ilmiöllä ole vielä riittävän vahvaa käsitteellistä ja metodologista perustaa tällaiseen tutkimukseen. Ensin on rakennettava käsitteelle vahvempi pohja teoreettisen keskustelun ja empiiristen tapaustutkimusten avulla. Vasta sen jälkeen on mahdollisuuksia tuottaa validia vertailukelpoista tietoa kehittämiskulttuurista.

Kulttuuria ei kyetä koskaan tutkimaan ”sellaisenaan”, vaan se on operationalisoitava jonkin ulottuvuutensa kautta. Toisaalta Schein näkee, että kulttuurin käsitteen vahvuus on juuri sen holistisuudessa, jonka erityisesti pelkkä kulttuurin tuotteiden analyttinen kuvaaminen kadottaa. Kulttuuria ei siis saisi pilkkoa liian pieniin osiin. Kulttuurin kokonaisuutta kuvaavat paremmin rikkaita ja laajoja kuvailevia aineistoja tuottavat etnografiset menetelmät, kuten havainnoiva osallistuminen. Etnografia on kuitenkin menetelmänä hidas ja kallis. (Schein 1990.) Virkkalan (1997) käyttämä yhdiskunnan kehityspolun konstruointi on yksi historialliseen tarkastelutapaan perustuva menetelmä jäsentää laajasti kulttuurin tuotteita, päätöksiä ja toimintaa ja selittää sitä kulttuurisesti. Kulttuurin keskeinen ominaisuus on sen ajallinen pysyvyys, ja sen vuoksi historialliset otteet puolustavat paikkaansa. Jälkikäteen konstruointi on kuitenkin aina oman aikansa tulkinta, ja kulttuurin vaikutuksen erotteleminen kehityksen koko prosessista on hankalaa.

Haastattelut ovat lomaketutkimuksen ohella tyypillisin tapa lähestyä kulttuuria. Niiden ongelmana on haastateltavien kyvykyys tehdä tulkintoja omasta toiminnastaan. Haastattelut ovat kuitenkin erittäin hyödyllisiä eksploratiivisena tutkimusotteena (Soyer, Kabak & Asan 2007). Haastatteluihin yhdistetyt ajatusharjoitukset voivat edesauttaa analysoitavan ilmiön esiintuomista. Gertler ja Wolfe (2004) käyttivät menestyksekkäästi alueellisia ennakkointiharjoituksia välineenä paikallisten talousstrategioiden kartoittamiseen. Toinen perinteinen menetelmä, lomaketutkimus on helppo ja sähköisten kyselyiden aikaan myös halpa tutkimusmenetelmä. Lomaketutkimus näkee kulttuurin ryhmien ominaisuutena, jota voi mitata. Lomaketutkimuksen keskeinen ongelma on kuitenkin Scheinin (1990) mukaan se,

ettei voida tietää kuvaavatko etukäteen määritellyt ulottuvuudet organisaatiota riittävän laajasti tai ovatko ne relevantteja organisaatiokulttuurin kannalta, tai voiko niin abstraktia asiaa kuin kulttuuri mitata ollenkaan lomaketutkimuksen menetelmillä. Standardoidun lomaketutkimuksen etu on myös sen vertailtavuus. Varmaankin mittavin esitys tästä on Hofsteden (2001) 72 maata kattava 116 000 vastauksen lomaketutkimus.

Metodit eivät toki sulje toisiaan pois. Paikallisen poliittisen toiminnan tutkimus on tyypillisesti tapaustutkimusta, jolle on leimaa-antavaa monimetodisuus. Esimerkiksi Rydinin, Thornleyn, Scanlonin ja Westin (2004) tutkimus Suur-Lontoon hallintojärjestelmästä (The Greater London Authority) yhdisti kirjallista aineistoa, kuten www-sivuja ja asiakirjoja, osallistuvaa havainnointia julkisissa ja sisäisissä kokouksissa, suoria yhteydenottoja toimijoihin sekä lähes kolmekymmentä keskeisten toimijoiden haastattelua. Tapaustutkimus tuottaa monipuolisen kuvan tutkittavasta kohteesta, ja on tyypillisimmillään soveltavissa ja kehittämissä tutkimuksissa. Toimintatutkimusta voi pitää tapaustutkimuksen erityismuotona. Toimintatutkimus on käytännöllisiä ongelmia ratkaisemaan pyrkivää tutkimusta, jossa tavoitteena on muuttaa tutkimuksen kohteena olevaa yhteisöä ja sen sosiaalisia käytäntöjä ottamalla tutkittavat itse aktiivisiksi osallisiksi tutkimukseen (Kuula 1999, 9).

Kehittämiskulttuuria voi siis lähestyä monella eri tapaa. Vaikka kehittämiskulttuurin metodivalinnat jäävät seuraavan tutkimuksen huoleksi, asettaa tähän asti tehty tutkimus muutamia rajoituksia metodivalinnoille. Tärkeimpänä on käsitteen validiteetti. Ennen vertailevien asetelmien hakemista on varmistettava käsitteen validiteetti intensiivisemmällä tutkimusotteella, esimerkiksi tapaustutkimuksella. Muuten tutkimus kompastuu heti alkuunsa käsitteistöön. Lisäksi on päätettävä, halutaanko tarkastella julkilausuttua vai julkilausumatonta kulttuuria, ja mikä on jälkimmäisessä tapauksessa suhde tutkittaviin. Kolmanneksi on huomioitava tutkimuksen tarkoitus: tavoitellaanko sillä yleistä ymmärtämistä vai onko sen tavoitteena kehittävä ote. Olennaisinta on kuitenkin metodien tietoinen valinta ja valintojen seurausten ymmärtäminen.

8 Kehittämiskulttuurin anti

Tämän tutkimuksen pääkysymykseksi asetin sen, mitä on kehittämiskulttuuri. Ilmeistä on, ettei ensisijainen kysymys koske sitä, mitä se on, vaan miten se on. Kehittämiskulttuuri on pikemminkin analyyttinen käsite kehittämistoiminnan kulttuuristen perustojen käsitteellistämiseen, jäsentämiseen ja ymmärtämiseen, kuin ontologinen ilmiö itsessään. Vaikka kulttuuriset tulkinnat on nostettu tässä työssä etusijalle, on huomattava, että aluekehittämisen järjestelmät, lait ja ohjeistot toimivat vahvoina kehittämistä määrittävinä reunaehtoina, samoin kuin yleiset yhteiskunnalliset muutossuunnat ja arvostukset. Niiden sisällä on kuitenkin liikkumavaraa muodostaa paikallisia tulkintoja kehittämisestä.

Tässä tutkimuksessa etsittiin paikallisten tulkintojen perustoja alueellisesta tietoisuudesta, poliittisesta kulttuurista, organisaatiokulttuurista, ammattikulttuureista sekä etnisistä, uskonnollisista ja sosiaalisista ryhmistä. Pidän kahta ensimmäistä olennaisimpina suuntina alueellisen kehittämisen ymmärtämisen kannalta. Alueellinen tietoisuus on koko alueellisen kehittämisen perusta. Alue on toimintakenttä ja toiminnan kohde. Mielestäni alueellinen tietoisuus on kuitenkin suhteellisen piilevä kulttuuritaso. Uskon, ettei kehittämisen toimijoilla ole yleensä takana suurta 'aluepatrioottista' missiota, vaan pikemminkin totunnainen käsitys alueen kehittämisen kuulumisesta normaaliin käytäntöön. Alue ja sen kehittäminen on itsestäänselvyys. Poliittinen kulttuuri on sen sijaan hyvin näkyvä taso. Uskon, että pelkällä poliittisen kulttuurin käsitteistöllä alueellista kehittämistä ja erityisesti sen käytäntöjä voi selittää pitkälle. Muut käsittelemäni kulttuurin tasot täydentävät käsitteistöä ja näkökulmaa, mutteivät tarjoa yksinään pitävää tulkintakehystä. Ainoastaan muutuskäsitys on nostettava

ehdottomaksi osaksi aluekehittämisen kulttuurista tulkintaa. Muutoskäsitteys on vahva väline erilaisten kehittämisorientaatioiden jäsentämiseen. Sen varassa pystytään analysoimaan kehittämisen tavoiteasetantaa, aikajännettä ja toimintatapoja.

On ilmeistä, että tämän tutkimuksen taustalla on ajatus kannustaa alueita tunnistamaan kehityskulttuurinsa ominaispiirteitä sekä mahdollisia esteitä, joita se aiheuttaa parhaalle mahdolliselle kehitystielle. Tutkimuksen tarkoitus ei kuitenkaan ollut tuottaa normatiivista mallia siitä, mikä on hyvää kehittämiskulttuuria ja mikä ei, eikä siihen olisi tässä tutkimuksessa pystytty vastaamaan. Menestyvien alueiden kehittämiskulttuurien tutkiminen valaisisi tätä seikkaa. Kehittämiskulttuurin tutkiminen siirrettävyyden kannalta on kuitenkin hyvin kyseenalainen ajatus tutkimuksen lähtökohtien kannalta. Kehittämiskulttuuri kun on nimenomaan käsite, joka selittää käytäntöjen siirtämisen hankaluutta. Näenkin kehittämiskulttuurin käytännön sovellettavuuden pikemminkin konfliktinratkaisuvälineenä. Kulttuuriset tekijät nousevat esiin usein vasta silloin, kun niiden kanssa on ongelmia. Erimielisyydet tavoitteissa ja näkemyksissä ovat yleisiä syitä yhteistyön epäonnistumiseen. Niiden taustalla voi nähdä olevan erilaiset merkityskehikset ja toimintamallit, siis epäyhtenäisen käsityksen kehittämisestä. Tällaisia konflikteja voi auttaa tietoisuus kehittämiskulttuurin olemassaolosta. Kulttuuri ei ole yhtä helposti operationalisoitava ja ilmaistava ilmiö kuin esimerkiksi kehittämistoiminnan analyysissa suositut yhteistyön pullonkaulojen mallit. On houkuttelevaa lähteä tieteellisen keskustelun pyörteisiin ja etäännyä liikaa käytännön ongelmista. Haasteiltaan hyvin vastaavan organisaatiokulttuurin käsitteen voittokulku yritystutkimuksissa luo kuitenkin uskoa kehittämiskulttuurin sovellettavuudelle myös toiminnan kehittämisessä.

Pyrkiessäni avaamaan paikallista juurtuneisuutta kehittämiskulttuurin käsitteellä, olen ymmärtänyt, miksi paikallisuuden jättäminen ”mustan laatikon” tasolle, sen tarkemmin erittelemättömäksi ilmiöksi, on houkuttelevaa. Paikallinen juurtuneisuus tarkoittaa monia vaikutusmekanismeja, joiden käsitteellistäminen, saati sitten todentaminen vaatii paneutumista käsitteisiin ja metodeihin. Liekö tässä syy siihen, että useista lähestymisyrittäyksistä huolimatta kehittämisen kulttuuristen jäsenysten tutkiminen ei ole näyttänyt kantavan yksittäisiä artikkeleita pidemmälle. Tässä tutkimuksessa esitetty kehittämiskulttuurin malli on hyvä lähtökohta kehittämiskulttuurin laajemmalle tutkimukselle. Se tarvitsee kuitenkin vielä käsitteellistä tarkennusta ja ennen kaikkea empiiristä testausta. Vasta sen jälkeen kyetään rakentamaan paremmin vertailevaa tutkimusasetelmaa ja kehitystä

selittäviä malleja. Erityisen kiinnostava lähestymistapa on sitoa kulttuurin käsite tiukemmin evolutionaariseen ajatteluun. Kehityksen polkuriippuvuus ei ole ainoastaan resurssien ja valintojen vaan myös merkityksenantojen polkuriippuvuutta.

Lähteet

- Airaksinen, J., Nyholm, I. & Haveri, A. 2004. *Seutuyhteistyön arki - retoriikkaa, politiikkaa ja raakaa työtä. Seutukuntien tuki -hankkeen II väliraportti*. Tampere: Tampere University Press.
- Alastalo, M. 2005. *Metodisuhdanteiden mahti. Lomaketutkimus suomalaisessa sosiologiassa 1947-2000*. Tampere: Vastapaino.
- Alasuutari, P. 2006. Suunnittelutaloudesta kilpailutalouteen: miten muutos oli ideologisesti mahdollinen? Teoksessa R. Heiskala & E. Luhtakallio (toim.) *Uusi jako. Miten Suomesta tuli kilpailukyky-yhteiskunta?* Helsinki: Gaudeamus. s. 43-64.
- Alasuutari, P. 1994. Kulttuurintutkimus ja kulturalismi. Teoksessa J. Kupiainen & E. Sevänen (toim.) *Kulttuurintutkimus. Johdanto*. Helsinki: Suomalaisen kirjallisuuden seura. s. 32-50.
- Allardt, E., Littunen, Y. & Marin, M.(.). 1981. *Sosiologian perusteet*. Porvoo: WSOY.
- Amin, A. & Thrift, N. 1994. Living in the Global. Teoksessa A. Amin & N. Thrift (toim.) *Globalization, Institutions and Regional Development in Europe* Oxford: Oxford University Press. s. 1-22.
- Blume, L. 2006. Local Economic Policies as Determinants of the Local Business Climate: Empirical Results from a Cress-section Analysis among East German Municipalities. *Regional Studies* 40:4. s. 321-333.
- Boschma, R.A. & Lambooy, J.G. 1999. Evolutionary economics and economic geography. *Journal of Evolutionary Economics* 9:4 s. 411-429.
- Brown, A.D. & Humphreys, M. 2006. Organizational Identity and Place: A Discursive Exploration of Hegemony and Resistance. *Journal of Management Studies* 43:2. s. 231-257.
- Burawoy, M. 2001. Neoclassical Sociology: From the End of Communism to the End of Classes. *American Journal of Sociology* 106, s. 1099.
- Cabrera, Á, Cabrera, E.F. & Barajas, S. 2001. The key role of organizational culture in a multi-system view of technology-driven change. *International Journal of Information Management* 21:3. s. 245-261.
- Christopoulos, D.C. 2001. *Regional behaviour. Political values and economic growth in*

- European regions*. Aldershot: Ashgate.
- Duncan, J.S. & Duncan, N.G. 2004. Culture unbound. *Environment and Planning A* 36:3 s. 391-403.
- Escobar, A. 1995. *Encountering development the making and unmaking of the third world*. Princeton (N.J.): Princeton University Press.
- Gertler, M.S. & Wolfe, D.A. 2004. Local social knowledge management: Community actors, institutions and multilevel governance in regional foresight exercises. *Futures* 36 s. 45-65.
- Gissendanner, S. 2003. Methodology problems in urban governance studies. *Environment and Planning C Government and Policy* 21:5. s. 663-685.
- Hadjimichalis, C. 2006. Non-Economic Factors in Economic Geography and in 'New Regionalism': A Sympathetic Critique. *International Journal of Urban and Regional Research* 30:3. s. 690-704.
- Hancock, P. & Tyler, M. 2001. *Work, postmodernism and organization. A critical introduction*. London: SAGE.
- Hannerz, U. 1992. *Cultural complexity. Studies in the social organization of meaning*. New York: Columbia University Press.
- Harrison, L.E. 2000. Introduction: Why Culture Matters. Teoksessa L.E. Harrison & S.P. Huntington (toim.) *Culture Matters. How Values Shape Human Progress* New York: Basic Books. s. xvii-xxxiv.
- Hart, G. 2002. Geography and development: development/s beyond neoliberalism? power, culture, political economy. *Progress in Human Geography* 26:6. s. 812-822.
- Hautamäki, L. 1991. *Alueellisen suunnittelun teorian ja menetelmät*. Tampere: Tampereen yliopisto.
- Haveri, A. 1991. Mitä ovat paikalliset kehitysstrategiat? Teoksessa J. Häkli & J. Kuitunen (toim.) *Avauksia Restrukturaatioon*. Aluetieteen laitos, sarja A: 11. Tampere: Tampereen yliopisto. s. 99-114.
- Heinonen, J. & Toivonen, J. 2006. Sisäisen yrittäjyyden mittaaminen suomalaisissa kunnissa. Löydöksinä sisäisen yrittäjyyden 'modaliteetit'. *Kunnallistieteellinen aikakauskirja* 1/2006. s. 64-73.
- Helander, V. 1998. Julkisvalta ja professiot. Teoksessa J. Mykkänen & I. Koskinen (toim.)

- Asiantuntemuksen politiikka. Profiisit ja julkisvalta Suomessa* Helsinki: Yliopistopaino. s. 48-64.
- Hess, M. 2004. 'Spatial' relationships? Towards a reconceptualization of embeddedness. *Progress in Human Geography* 28:2. s. 165-186.
- Hirvonen, T. 2002. Kuntien yhteistyön sisältöjä. Teoksessa T. Hirvonen (toim.) *Seutujen hyväksi - kuntien parhaaksi? Acta nro 146*. Helsinki: Suomen Kuntaliitto. s. 13-68.
- Hjerpe, R. 2005. Sosiaalinen pääoma, sen taloudelliset vaikutukset ja akkumulaatio. Teoksessa P. Jokivuori (toim.) *Sosiaalisen pääoman kentät* Jyväskylä: Minerva. s. 103-132.
- Hofstede, G. 2001. *Culture's consequences. Comparing values, behaviors, institutions and organisations across nations*. Thousand Oaks (Calif.): Sage.
- Hofstede, G. 1993. *Kulttuurit ja organisaatiot. Mielen ohjelmointi*. Helsinki: WSOY.
- Hood, C. 1998. *The art of the state culture, rhetoric, and public management*. Oxford: Clarendon Press.
- Howells, J. 2005. Innovation and regional economic development: A matter of perspective? *Research Policy* 34:8 s. 1220-1234.
- Huntington, S.P. & Harrison, L.E. 2000. *Culture matters! How values shape human progress*. New York: Basic Books.
- Hyryläinen, T. 1994. *Toiminnan aika. Tutkimus suomalaisesta kylätoiminnasta*. Tampere: Line Sixtyfour.
- Häkli, J. 1999. *Meta hodos. Johdatus ihmismaantieteeseen*. Tampere: Vastapaino.
- Hämäläinen, T.J. & Heiskala, R. 2004. *Sosiaaliset innovaatiot ja yhteiskunnan uudistumiskyky*. Helsinki: Edita.
- Iyer, S., Kitson, M. & Toh, B. 2005. Social capital, economic growth and regional development. *Regional Studies* 39:8 s. 1015-1040.
- James, A. 2005. Demystifying the Role of Culture in Innovative Regional Economies. *Regional Studies* 39:9. s. 1197-1216.
- Jauhiainen, J. & Niemenmaa, V. 2006. *Alueellinen suunnittelu*. Tampere: Vastapaino.
- Judge, D., Stoker, G. & Wolman, H. 1995. *Urban politics and theory: An introduction*.

- Teoksessa D. Judge, G. Stoker & H. Wolman (toim.) *Theories of urban politics* London: Sage. s. 1-12.
- Kainulainen, K. 2005. *Kunta ja kulttuurin talous tulkintoja kulttuuripääoman ja festivaalien aluetaloudellisista merkityksistä*. Tampere: Tampere University Press.
- Kallio, T.J. 2006. Laadullinen review -tutkimus metodina ja yhteiskuntatieteellisenä lähestymistapana. *Hallinnon tutkimus* 2/2006 s. 18-28.
- Kantor, P. & Savitch, H.V. 2005. How to Study Comparative Urban Development Politics: A Research Note. *International Journal of Urban & Regional Research* 29:1. s. 135-151.
- Kirkinen, H. 1972. *Kehitysalue - kehitysmää. Laulu kotimaisesta kolonialismista*. Helsinki: Kirjayhtymä.
- Koskinen, I. & Mykkänen, J. 1998. Johdanto. Teoksessa I. Koskinen & J. Mykkänen (toim.) *Asiantuntemuksen politiikka. Professiot ja julkisvalta Suomessa*. Helsinki: Yliopistopaino. s. 1-28.
- Koskinen, H. 2003. *Pohjoismaisilta juurilta kohti maailmanlaajuista toimijuutta? Suomalaisen kansanopiston toimintakulttuuri ja sen kansainvälisyys 2000 -luvun alussa*. Tampere: Tampereen yliopisto.
- Kuula, A. 1999. *Toimintatutkimus. Kenttätyötä ja muutospyrkimyksiä*. Tampere: Vastapaino.
- Lagendijk, A. 2006. Learning from Conceptual Flow in Regional Studies: Framing Present Debates, Unbracketing Past Debates. *Regional Studies* 40:4. s. 385-399.
- Laine, M. & Peltonen, L. 2003. *Ympäristökysymys ja aseveliakseli ympäristön politisoituminen Tampereella vuosina 1959-1995*. Tampere: Tampere University Press.
- Lane, R. 1992. Political Culture: Residual Category or General Theory? *Comparative Political Studies* 25:3. s. 362-387.
- Lehtonen, M. 1996. *Merkitysten maailma. Kulttuurisen tekstintutkimuksen lähtökohtia*. Tampere: Vastapaino.
- Lindberg, M. 2004. Kehityksen kieli - luodaanko maailma sanoilla? Teoksessa H. Gylling (toim.) *Kehityksen etiikka ja filosofia*. Helsinki: Gaudeamus. s. 86-106.
- Linjakumpu, A. 2003. Lestadiolaisuuden poliittinen merkitys Pohjois-Suomessa. Teoksessa A. Linjakumpu & L. Suopajarvi (toim.) *Sellinen seutu ja sellainen maa. Erot, vastarinta ja uuden politiikan vaatimus Lapissa. Lapin yliopiston yhteiskuntatieteellisiä julkaisuja B*

44. Rovaniemi: Lapin yliopistopaino. s. 85-110.
- Linnamaa, R. 2004. *Verkostojen toimivuus ja alueen kilpailukyky*. Helsinki: HAUS kehittämiskeskus.
- Mannermaa, M. 1992. *Evolutionaarinen tulevaisuudentutkimus tulevaisuudentutkimuksen paradigmojen ja niiden metodologisten ominaisuuksien tarkastelua*. Helsinki: VAPK.
- Martin, R. & Sunley, P. 2006. Path dependence and regional economic evolution. *Journal of Economic Geography* 6:4. s. 395-437.
- Mitchell, D. 1995. There's No Such Thing as Culture: Towards a Reconceptualization of the Idea of Culture in Geography. *Transactions of the Institute of British Geographers* 20:s. 102-116.
- Moilanen, P. & Rähkä, P. 2001. Merkitysrakenteiden tulkinta. Teoksessa J. Aaltola & R. Valli (toim.) *Ikkunoita tutkimusmetodeihin II. Näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin* Jyväskylä: PS-kustannus. s. 44-67.
- Morgan, G. 1997. *Images of organization*. Thousand: Oaks Sage.
- Mäkinen, M. 2002. Seutukunnat alueellisina kehittäjinä. *Hallinnon tutkimus* 2/2002. s. 194-199.
- Mäkinen, M. 1999. *Yhteisöaluepolitiikan periaatteiden teoreettinen erittely ja soveltaminen Suomessa*. Tampere: Tampereen yliopisto.
- Neuman, M. & Gavinha, J. 2005. The planning dialectic of continuity and change: The evolution of metropolitan planning in Madrid 1. *European Planning Studies* 13:7. s. 985-1012.
- Neuman, W.L. 1994. *Social research methods qualitative and quantitative approaches*. Boston: Allyn and Bacon.
- Niemelä, S. 2000. *Tulisielu. Verkostoajan aluekehittäjä*. Helsinki: Kunnallisan kehittämissäätö.
- Nyholm, I. & Airaksinen, J. 2004. Mistä on suuret luottamushenkilöt tehty? *Kunnallistieteellinen aikakauskirja* 1/2004 s. 7-15.
- Paasi, A. 2003. Region and place: regional identity in question. *Progress in Human Geography* 27:4. s. 475-485.
- Paasi, A. 1986. *Neljä maakuntaa. Maantieteellinen tutkimus aluetietoisuuden kehittymisestä*.

- Joensuun yliopiston yhteiskuntatieteellisiä julkaisuja, 8. Joensuu: Joensuun yliopisto.
- Pilon, S. & DeBresson, C. 2003. Local Culture and Regional Innovation Networks: Some Propositions. Teoksessa D. Fornahl & T. Brenner (toim.) *Cooperation, Networks and Institutions in Regional Innovation Systems*. Cheltenham: Edward Elgar. s. 15-37.
- Pohjanheimo, E. 2005. Pysyvää ja eriytyvää: arvomuutoksia Suomessa 1970-luvulta nykypäivään. Teoksessa A. Pirttilä-Backman, M. Ahokas, L. Myyry & S. Lähteenoja (toim.) *Arvot, moraalit ja yhteiskunta*. Helsinki: Gaudeamus. s. 237-257.
- Puustinen, S. 2006. *Suomalainen kaavoittajaprofessio ja suunnittelun kommunikatiivinen käänne. Vuorovaikutukseen liittyvät ongelmat ja mahdollisuudet suurten kaupunkien kaavoittajien näkökulmasta*. Espoo: Teknillinen korkeakoulu, yhdyskuntasuunnittelun tutkimus- ja koulutuskeskus.
- Raagmaa, G. 2002. Regional Identity in Regional Development and Planning. *European Planning Studies* 10:1. s. 55-76.
- Raatikainen, P. 2004. *Ihmistieteet ja filosofia*. Helsinki: Gaudeamus.
- Rantama, E. 2002. *Uudet instituutiot omaehtoisen kehittämisen tukena*. Tampere: Tampere University Press.
- Riikonen, H. 1997. Aluetietoisuuden sisältö paikallisyhteisössä. Sukupolvet ja muistinvaraiset alueet. Teoksessa T. Haarni, M. Karvinen, H. Koskela & S. Tani (toim.) *Tila, paikka ja maisema. Tutkimusretkiä uuteen maantieteeseen* Tampere: Vastapaino. s. 179-189.
- Robinson, F. & Shaw, K. 2001. Governing a Region: Structures and Processes of Governance in North East England. *Regional Studies* 35:5. s. 473-478.
- Rydin, Y., Thornley, A., Scanlon, K. & West, K. 2004. The Greater London Authority - a case of conflict of cultures? Evidence from the planning and environmental policy domains. *Environment and Planning C Government and Policy* 22:1. s. 55-76.
- Saxenian, A. 1994. *Regional advantage culture and competition in Silicon Valley and Route 128*. Cambridge (Mass.): Harvard University Press.
- Sayer, A. 2001. For a Critical Cultural Political Economy. *Antipode* 33:4. s. 687-708.
- Schein, E.H. 1990. Organizational culture. *American Psychologist* 45:2. s. 109-119.
- Schein, E.H. 2004. *Organizational culture and leadership*. San Francisco (Calif.): Jossey-Bass.

- Soja, E.W. 1999. In *Different Spaces: The Cultural Turn in Urban and Regional Political Economy*. *European Planning Studies* 7:1. s. 65-75.
- Sotarauta, M. 2004. Muutoksen viides ulottuvuus. Evolutionaarinen tutkimusote ja yhteisevoluutio aluekehityksen tutkimuksessa. Teoksessa M. Sotarauta & K. Kosonen (toim.) *Yksilö, kulttuuri, innovaatioympäristö. Avauksia aluekehityksen näkymättömään dynamiikkaan* Tampere: Tampere University Press. s. 283-317.
- Sotarauta, M., Kosonen, K. & Viljamaa, K. 2007. *Aluekehittäminen generatiivisena johtajuutena. 2000-luvun aluekehittäjien työnkuvaa ja kompetensseja etsimässä. Sentejulkaisuja 23/2007*. Tampere: Tampereen yliopisto Alueellisen kehittämisen tutkimusyksikkö.
- Sotarauta, M. & Lakso, T. 2001. Strateginen suunnittelu Kainuun kehittämistoiminnassa. Teoksessa M. Sotarauta & N. Mustikkamäki (toim.) *Alueiden kilpailukyyn kahdeksan elementtiä* Helsinki: Kuntaliitto. s. 21-44.
- Sotarauta, M. & Linnamaa, R. 1999. Johtajuus kaupunkiseudun kehittämisessä. Verkostojen johtamisen osa-alueet ja huomion kohteet. Teoksessa M. Sotarauta (toim.) *Kaupunkiseutujen kilpailukyky ja johtaminen tietoyhteiskunnassa*. Helsinki: Suomen Kuntaliitto. s. 101-130.
- Sotarauta, M., Linnamaa, R. & Suvinen, N. 2003. *Tulkitseva kehittäminen ja luovat kaupungit arvio Tampereen mahdollistavasta mallista ja osaamiskeskusohjelmasta*. Tampere: Tampereen yliopisto, alueellisen kehittämisen tutkimusyksikkö.
- Soyer, A., Kabak, Ö & Asan, U. 2007. A fuzzy approach to value and culture assessment and an application. *International Journal of Approximate Reasoning* 44:2 s. 182-196.
- Stone, C.N. 1989. *Regime politics governing Atlanta, 1946-1988*. Lawrence (Kan.): University Press of Kansas.
- Sulkunen, P. 1998. *Johdatus sosiologiaan käsitteitä ja näkökulmia*. Porvoo: WSOY.
- Suopajarvi, L. 2003. Lapin luonnon modernisoituminen toisen maailmansodan jälkeen. Traditionaalisesta yhteiskunnasta refleksiiviseen moderniin. Teoksessa A. Linjakumpu & L. Suopajarvi (toim.) *Sellinen seutu ja sellainen maa. Erot, vastarinta ja uuden politiikan vaatimus Lapissa. Lapin yliopiston yhteiskuntatieteellisiä julkaisuja B 44* Rovaniemi: Lapin yliopistopaino. s. 137-155.
- van de Ven, Andrew H. & Poole, M.S. 1995. Explaining Development and Change in Organizations. *The Academy of Management Review* 20:3. s. 510-540.

- Weick, K.E. & Quinn, R.E. 1999. Organizational change and development. *Annual Review of Psychology* 50:1. s. 361-386.
- Vepsäläinen, J. 1997. Suomalaisen aluepolitiikan uudistuminen - Onko paradigma muuttumassa? Teoksessa L. Hautamäki, T. Keski-Petäjä & K. Seppälä (toim.) *Yhteiskunta orientaatioina* Tampere: Tampereen Yliopisto, Aluetieteen ja ympäristöpolitiikan laitos, Sarja A, 20. s. 185-200.
- Virkkala, S. 1997. Paikalliskulttuuri ja yhdyskuntien kehityspolut. Teoksessa L. Hautamäki, T. Keski-Petäjä & K. Seppälä (toim.) *Yhteiskunta orientaatioina* Tampere: Tampereen yliopisto. Aluetieteen ja ympäristöpolitiikan laitoksen julkaisuja. Sarja A:20. s. 211-221.
- Ylönen, A. 1993. Paikallisen vallankäytön suomalainen malli. Teoksessa H. Melin & J. Nikula (toim.) *Yhteiskunnalliset intressit ja vallan rakenteet. Raimo Blomin 50-vuotisjuhlakirja*. Tampere: Tampereen yliopisto. s. 29-42.
- Zukin, S. & Dimaggio, P. 1993. Introduction. Teoksessa S. Zukin & P. Dimaggio (toim.) *Structures of capital. The social organization of the economy* Cambridge: Cambridge University Press. s. 1-36.